

2

666

Հրատարակ. Ա. Մալխասեանցի

ԼԷՅԼՈՒ ԵՒ ՄԱՃՆՈՒՆԻ

ՀԵՔԵԱԹԸ

Հայերէն երգերով

ՓՈԽԱԴՐԵՑ ԹԻՒՐԳԵՐԼՆԻՑ

Ա. Ղ. Է. Ք. Մ Խ Ի Թ Ա Ր Ե Ա Ն

Ա. Լ. Է. Ք. Ս. Ա. Ն. Դ. Ր. Ա. Պ. Օ. Լ.

ՏՊԱՐԱՆ Ա. Մ. ՄԱԼԽԱՍԵԱՆՑԻ

1910

446

ԼԵՅԼՈՒ ԵՒ ՄԱՃՆՈՒՆԻ

ՀԵՔԵԱԹԸ

Նախնի հեքեաթաբանները այսպէս են պատմում, թէ ժամանակով Արաբական ցեղերից մէկում, Պանու-Ամիր անունով մի խիստ քաջ ու զօրեղ իշխան է լինում, որը անչափ կայք ու կարողութիւն... և բացի այս, բոլոր Արաբական ցեղերի մէջ, լաւ անուն և մեծ համբաւ ու հռչակ է ունեցել: Այնպէս որ, բոլոր ցեղերի մէջ ոչ ոք նրանից մեծ ու զօրեղ չի եղել. նրա հրամաններն ու պատուէրները ամենայն ճշտութեամբ կատարուել են. ոչ ոք նրա խօսքից ու հրամանից դուրս չի եկել: Միով բանիւ անհամար կարողութիւնով և ամեն կերպ աւաւելութիւններով պսակուած կամ օժտուած մի մարդ է եղել: Նրա դուռը ամենքի առաջ բաց և նրա հացի սեղանը ամեն մարդի համար միշտ պատրաստ է եղել: Ամեն գնացող եկող հիւր նրա լիառատ սեղանի բարիքները վայելելուց յետոյ՝ գնալիս էլ—բացի ստացած պատուից ու հիւրասիրութիւնից—իւր արժանիքին համեմատ, մի ընծայ կամ պարգև էլ է ստացել այդ իշխանից: Հեռաւոր ու մօտաւոր շրջակայքից, ով որ մի կարիք է ունեցել, դիմել է նրան, և թէ խօսքով ու խորհրդով և թէ նիւթապէս լիովի բաւականութիւն ստացած, վերադարձել է իւր տունը:

831-61

Աշխարհում, ասում են, ոչ մի բանի կարիք ու կարօ-
տութիւն չի ունեցել, բացի զաւակից, որ երկար ժամանակ
չունէր... Միշտ զաւակ ունենալու փափագն է քաջել ու
այդ մասին այնքան մտածելիս է եղել, որ սիրտը այրուել —
խորովել է: Մշտապէս աղքատների վերայ խղճացել և նրանց
լիաբուռն տուրք ու ողորմութիւն է տուել, որ գուցէ Աս-
տուած նրանց խնդրուածքն աւ օրհնութիւնը լսելով, իրան
մի զաւակ պարգեւէ: — Աշխարհում միմիայն մի որդի ունե-
նամ: — պառնկը պատուելով ասում է ու բոլոր կարողութիւնը
յանուն Աստուծոյ բաշխում ու բաժանում է աղքատ կա-
րօտեալներին:

Անցնում է բաւականին ժամանակ, մի օր էլ Աստուծոյ
ամենակարող զօրութեամբ այդ իշխանի կինը յղանում է:
Որոշեալ ժամանակամիջոցը լրանալուց յետոյ, լուսնի նման
գեղեցիկ, սեւաչեայ և աղեղ ունեւերով մի արու կայտառ
ողայ է աշխարհ գալիս: Այս որդեծնութեան մասին, հազիւ
թէ ծնողների աչքերը լոյս է գալիս... Աստուծու տուած
պարգեւից խիստ գոհ լինելով, նրա սուրբ անուանը շատ զո-
հեր են մատուցանում ու աղքատներին բաժանում: Մի
քանի օրեր խնջոյքներ են կազմում, ուրախութիւն անում,
զուարճանում ու երեխային թլպատելով, անուանում են
Ղայս: Այնուհետև սկսում են քնքոյշ պահել մեծացնել և
մեծ հոգս ու խնամք ունենալ վերան, որ հոգմերից ու արե-
գակի ճաւաղալթներից չը վնասուի .. Մանաւանդ որ նրան
չար աչք չը դիպչի ու նազար չառնի, պարանոցից ու բա-
զուկից աչքահլուռն ու թպղահլուռն են քաշ անում:

Երեխան սկսում է օրըստօրէ հասակն առնել — աճիլ ու
մեծանալ: Ծնողների միամօր զաւակը լինելով, ոսկէ խնձորի
նման ձեռներիցը վայր չէին դնում: Այս գրութեամբ հաս-
նում է երեքամեայ հասակին: Ամեն օր, թիւ տեսակ անուշ
խօսքեր ասես, որ թութակների նման չէր թոթովում ծնող-

ներին ու նրանց սիրտը չափազանց ուրախացնում: Նրանց
տունը երթեկող բարեկամներն անգամ կայտառ ու գեղե-
ցիկ մանկանը տեսնելով, միշտ սրտանց խնդրում էին Աս-
տուծուց որ չար աչքից ազատ ու անվտանգ պահէ:

Այսպէս տարիքը հետզհետէ սահելով, երեխան մտնում
է եօթ տարեկան հասակի մէջ և սկսում կամաց կամաց դի-
տակցութեան հասնել: Մի կողմից էլ հայրն է սկսում նրան
ամեն տեսակ մարդավարութեան ու քաղաքավարութեան
մէջ կրթել ու վարժեցնել, որպէսզի երեխան ապագային
կատարեալ մարդ լինի:

Այդ միջոցին, այն կողմերում մի հռչակուած ու բարի
համբաւ ստացած ուսուցիչ է լինում, որ մեծամեծ ու հա-
րուստ մարդկերանց որդոցը ուսում էր տալիս և կրթում ու
դաստիարակում էր: Մի յարմարաւոր օր, ծնողները այդ
վարժապետին հրաւիրում են տուն և լաւ հիւրասիրելուց
յետոյ, իրանց որդի Ղայսին յանձնում են նրան ուսում և
կրթութիւն տալու:

Վարժապետը նրան ընդունելով իւր խնամքի ու հսկո-
ղութեան տակ, սկսում է իւր սանիկին կամաց կամաց դաս-
տիարակել ու վարժեցնել: Իսկ Ղայսը դասերը վարժապետից
լսելուն պէս, բոլորը միանգամից իսկոյն ըմբռնում է և
սկսում ազատ, վարժ ու անօխալ կարգալ, այնքան որ շնոր-
հալի, խելացի ու մտաբաց է լինում:

Պատմում են, որ նոյն տեղին մօտ ու սահմանակից,
ուր Ղայսի ծնողներն էին բնակվում, մի ուրիշ Արաբական
յայտնի ցեղ էլ կար: Այդ ցեղի գլխաւոր իշխանապետը մի
ամենագեղեցիկ ու նազանի աղջիկ է ունենում, որ անուան-
վում էր Լէյլի: Մի օր Լէյլու հայրն էլ իրան տանում յանձ-
նում է այն վարժապետին, որի մօտ սովորում էր Ղայսը:
Այնուհետև այդ երկուսը (Ղայսն ու Լէյլին) միեւնոյն յարկի
և միևնոյն ուսուցչի ձեռքի տակ, քրոջ ու եղբօր պէս միա-

միտ սրտով շարունակում են իրանց ուսման ընթացքը: Պէտք եղած միջոցին միմեանց օգնութեան հասնելով, սխալներն ուղղում ու դասերը սովորացնում են... Մէկ մէկու հետ նիստ ու կաց են անում... և ելբեմնսպէս յարմար միջոց ու առիթ գտնելով, ուսուցչից ծածուկ, ազատօրէն ծիծաղում ու հանաքներ էլ են անում:

Մի օր էլ Ղայսը Լէյլուն յանկարծ մտիկ տալիս, նրան թւում է, իբր թէ՝ երեսները վարդագոյն են, ծամերի հիւսերը փնջած սիւնայիւլ, ունքերը կամարակապ աղեղ, այտերը անուշահոտ բուրկէն, նայուածքը սրած դաշոյն, աչքերը սրսուռ թաւիշ, իրանը յղած մարմար և հասակը բարձրաբերձ նոճի... մի խօսքով ամբողջովին նմանում էր կարծես մի հառադալթարձակ լուսնի... Օր օրի վրայ նրա սէրն ու համակրանքը հետզհետէ աւալանում են դէպի Լէյլին... և անբաղդ Ղայսի սիրտը այն օրից ընկնելով սիրոյ թակարթի մէջ, ոտքից գլուխ—հոգւով ու մարմնով անձնատուր է լինում սիրահարութեան: Լէյլին նոյնպէս, ինչպէս մի կատարեալ սիրահար, մտիկ տալով Ղայսի վարմունքին ու դէպի ինքը տածած համակրանքին, ցնորուելու չափ ինքն էլ սիրահարվում է նրա վերայ... Կարճ խօսքով, երկու կողմից էլ դառնում են միմեանց պաշտող անձնանուէր սիրահարներ:

Ղայսը իւր սիրտը տուած լինելով Լէյլուն, կամաց կամաց սկսում է սրանց մէջ սիրոյ կայծը բռնկիլ ու բորբոքիլ և հետզհետէ այրում—տոչորում է նրանց... Եւ այնուհետեւ վստահացած մէկ մէկու, յայտնապէս ամեն ինչ հաղորդում են միմեանց... Պատ սովորելու փոխարէն, զրքերը խփում են ու ամեն ինչ անգիր արած, թուրակի նման անգիտակցաբար կարդում և ասում ու հանաքներ են անում... Միով բանիւ ամեն ինչից թուլացած ու բարձի թողի արած, զօր գիշեր միմիայն սիրոյ մասին են մտածում: Ամբողջ շաբաթը վերջանում է, բայց իրանք օրերը պարապ ու դատարկ են

անցկացնում. Առաւօտները գլուխները ցաւում է ու մնում են թմրած դրութեան մէջ: Այս դրութեամբ մի առ ժամանակ սրանց մէջ եղած սիրոյ կայծը հետզհետէ աւելի բորբոքվում ու աւելանում է: Սիրոյ ձեռքից ոչ գիշերները գիշեր՝ ոչ ցերեկները ցերեկ էր, ամբողջ օրերն ախուլախով էր անցկենում: Ովքեր էլ որ սրանց դրութիւնից տեղեակ էին, անարգում ու մի կողմից էլ խրատում էին թէ.—Այս ինչ է ձեր արածը՝ որ անում էք. ամօթ ու նախատինք չէ. միթէ դուք ձեր արարմունքից չէք ամաչում: Ձեր արածները ծնողներդ որ լսեն, խեղճերն ամօթից կաթուածահար պիտի լինին: Մի փոքր ձեր արածների մասին, որի մէջ որ այժմ գտնվում էք, լուրջ մտածեցէք ու հասկացէք, թէ ինչ վատ հետեւանք ու տխուր վախճան կունենայ, թէ իսկապէս ձեզ և թէ ընդհանրապէս ձեր ընտանեաց ու բարեկամների համար...» Դեռ էլի այսպիսի շատ խրատներ ու պատուէրներ էին տալիս, բայց անօգուտ, որովհետեւ երկուսից ոչ մէկին էլ չէին ազդում ու ներգործում այսպիսի խօսքերն ու խրատները:

Երկու սիրահարները իրանց խրատատուներին հետեւալ երկու տողով էին միայն պատասխանում.—

Տկարիս թո՛ղ հանգիստ,
Որովհետեւ ոչինչ չգիտես,
Ինձ խելագար է արել,
Չը գիտեմ թէ դու ինչ կասես:

Այս ասելով, ոչ միայն իրանց արած արարմունքից և ուղղութիւնից յետ չեն կանգնում ու ձեռք վերցնում, այլ և դեռ մի բան էլ եղածի վերայ աւելացրած, օրերն ախուլախով են անցկացնում: Սրանց սիրոյ մասին ամեն ոք խօսում էր: Նրանց ցեղակիցները միմեանց հետ խօսելիս, նրանց

խօսակցութեան նիւթն ու առարկան այդ երկու սիրահարներն էին: Մինչև անգամ նրանց վերայ երգեր էին յօրինել ու երգում էին:

Այս բանը Լէյլու հօրը խիստ ամօթ էր բերում. այդ պատճառով էլ աղջկան մի առ ժամանակ դպրոց յաճախելուց յետաձգում է և չէ ուղարկում: Այդ բանը երկու սիրահարների համար այնքան վիրաւորական էր, ինչքան սոխակին վարդից բաժանելը: Այս անջատումից յետոյ, աշխարհը նրանց գլխին մթնում է, մնում են տխուր ու տարակուսած:

Խղճալի Ղայսը սիրոյ կրակին մօտենալով, հետզհետէ այրվում ու տոչորվում էր. և այնուհետև սկսում է սիրուհու վերայ յարմարաւոր ու պատշաճի երգեր յօրինել ու երգել. որոնցից մէկն ահաւասիկ այս է.—

Բաղդի ձեռքիցն արաւ անձո բաւականին աղաղակ,
Մեռնելուց զատ էլ չը մնաց ուրիշ ոչ մի աղաղակ,
Այն անբաղդ մարդկանցից եմ որ ժամանակն հալածում է,
Մօրիցքս ծնուած օրիցը անում եմ լաց աղաղակ:

Ընդարձակ ծմակ տեղերում սիրոյ մեծ կրակ կանեմ,
Թէ չը գնաց սրտիցս այսօր ցաւն ու կսկիծ—աղաղակ.
Սիրահարը իւր կեանքի մէջ, միայն երկու բան ունի,
Մինը իւր քաշած հոգսերը, միւսը կարօտն—աղաղակ:

Բարակ մատներս գրիչ արած, իսկ բերանս կաղամար,
Սիրուհուս աղերս կը գրեմ, կանեմ սուգ ու աղաղակ,
Քաղքից քաղաք աղքատի պէս, ամբողջ տարով ման արի,
Լեռները մի գնա Մաճնուն, քաղքումն արա աղաղակ:

Այս տեսակ ողբալով ու լաց լինելով, աչքերից արիւն արտասուք էր թափում: Ժողովուրդը նրան այս դրութեան մէջ տեսնելով, ոմանք դառնանում էին և ոմանք վերան ցա-

ւելով ասում.—«Խղճալին սիրոյ կրակով այրուած, տեսէք թէ Բնչ ցաւի հանդիպեցաւ. Աստուծոյ խնամքն ու ողորմութիւնը հասնի» ասելով՝ խնդրուածք էին անում: Իսկ ոմանք էլ մեղադրանք էին կարգում թէ.—«Այս դժին մտիկ արէք, որ մի աղջկայ սիրոյ համար ամբողջ օրերն ու ժամանակը կորցնում է ու ինքը տառապում և ուրիշներից կողմնակի օգնութիւն հայցում: Սրան եթէ մի քիչ ծեծող լինի, ասում էին, խելքը շուտ գլուխը կգայ. և այնուհետև անունը դնում են „Մաննուն“:

Լէյլու ցեղակից Արաբներն այդ բանին ուրիշ կերպարանք են տալիս ու մտադրվում վրէժխնդիր լինել: Իսկ նրա հայրը ստիպուած է լինում մի առ ժամանակ աղջկան իւր տանից բացալայ և հեռու պահել ու Մաճնունի աչքից ծածկել—անյայտացնել: Բայց Մաճնունը նրանց բնակավայրին մօտ գալով, Լէյլու բնակարանի շուրջը հեռուից մի քանի անգամ պտոյտներ է գործում ու ինքն իրան—«գոնէ մի անգամ էլ նրա դէմքն ու գեղեցկութիւնը տեսնեմ, այնուհետև թող Աստուած հոգիս առնի» ասում է և լաց ու կոծ անում ու մեղմիկ երգելով ման է գալիս:

Մէկ էլ թող երեսդ տեսնեմ,
Իմ աննման սիրուն հրեշտակ,
Քեզանից կարօտս առնեմ,
Զասեն մնաց թերափափագ:

Երբ միտս է գալիս աչերդ,
Լուսաթաթախ սուրբ պատկերդ,
Մանաւանդ աղեղ ունքերդ,
Կեանքս գնում է ոտնատակ,

Դուրս եկ ծաղկանց մէջ ման արի,
Որ Մաճնունը կարօտս առնի,
Մի օրս դառել է տարի,
Թափառում եմ աննպատակ:

Լէյլին Մաճնունի երգի ձայնը լսելով, նոյն ժամայն սիրտը թռչունի նման տեղից թռչում— դուրս է գալիս. բայց խղճալին թնշ անէր. անդուժ ծնողների երկիւղից տեղից շարժել և ձայն ու ծպտուն հանել չէր կարողանում:

Մաճնունը իւր այդ դրութեան մէջ մի երկու ընկերներ ունէր, որոնք մշտապէս նրանից անբաժան էին ու նրա վերայ խիտ հսկում և նկատում էին, որ խելքից դուրս անկարգութիւններ չանէ... կամ իրանք գիտենան, թէ նա ո՛ւր է գնում և ինչեր է անում: Բայց Մաճնունը պատահելիս, մշտապէս Լէյլուն ասելիս է եղել որ, եթէ բացի իրանից, մի ուրիշին սէր տայ և հետը խօսի, իւր մտերմական յարաբերութիւնը իսպառ կը կարէ նրանից և այնուհետեւ իւր ասածներին պատասխան անգամ բնաւ չի տայ:

Պատմում են որ Լէյլու բնակարանը Նէճիտ լեռան ստորոտումն էր գտնվում: Մաճնունը ամեն առաւօտ ընկերների հետ միասին գնում էր այդ լեռան ստորոտը և հեռուից կարօտ աչքով ուղիղ նայում էր դէպի Լէյլու բնակարանին... ախու՛ վախ անում, լալիս: Աչքերից դառն արտասուքի փոխարէն արեան կաթիլներ թափում և երկրի երեսը կարմիր կապալի նման ներկում ու Լէյլու տան կողմից փչած հով ու զովին հետեւեալ տողերն ասում. —

Կեանքս ու հոգիս գրաւեցիր դէպի քեզ,
Թունաւորեց սիրտս՝ դարձայ ապիկար,
Մարդիք գուցէ շատ երանի կտան մեզ,
Բայց սիրուցդ յատուկ եղայ խելագար:

Թարմ հասակից սէր-կրակիդ մէջ ընկայ,
Կարծելով թէ սիրտս հանապազ պիտ խնդայ,
Բայց ափսոս որ՝ մի ուրախ օր չը տեսայ,
Զգացի որ՝ սխալուած եմ չարաչար:

Անբաղդ Մաճնուն, թնշ օգուտ լալ-ողբալդ,
Թափառական լեռներ ձորեր մանգալդ,
Բաւական չէ սիրուհուդ կեանք բաղձալդ,
Եթէ չունիս քեզ նման ջերմ սիրահար:

Այս խօսքերով այնպէս էր պատկերացնում իրան, որ իբր թէ հովերի հետ իւր սիրուհու անուշ հոտն է բուրում, կամ թէ չէ, այդ հովերը Լէյլուց իրան բարև են բերել: Ամեն ժամանակ հովը երեսին խփելիս, Մաճնունը այդ հովը իւր այրուած սրտին սպեղանի էր համարում... Մշտապէս լեռներից փչած հովերին խօսքեր էր ասում ու իւր կողմից նրանց հետ բարև ուղարկում. միևնոյն ժամանակ գանգատ ու տրտունջ յայտնում իւր սիրուհուց: Լեռներից թռչող աղաւնիները, որոնք Լէյլու բնակարանի վրայից կամ առջեւից էին անցնում ու գալով հանդիպում էին Մաճնունին, կարծելով թէ իւր սիրուհին նրանց էլ անպատճառ մի բան ասած կը լինի, սիրտը կրակ լցուած, աղաւնիներին այս տողերն է ուղղում. —

Փչէ, մի դադարի, հով ու զով քամի,
Սիրտս ամեն վայրեկեան քեզ է սպասում,
Սիրուհիս թէ սրտով ինձ բարիք կամի,
Էլ ինչո՞ւ իմ տուած կեանքս ափսոսում:

Սրտիս խորունկ վերքը սիրուհիս տուաւ,
Նրա գցած նետը խեղճ հոգուս դիպաւ,
Երբոր ձեզ ուղարկեց, արդեօք ինչ ասաւ,
Զկարծէք թէ զառանցելով եմ խօսում:

Ո՛ւր էք փախչում, մի քիչ կանգ առէք-կացէք,
Դրութեանս մէջը մտէք-ողբացէք,
Թէ սիրտ ունիք, դուք էլ ինձի հետ լացէք,
Ինչ էք մէկ մէկու հետ այդքան քսփրսում:

Սիրուն աղաւնիներ, անուշիկ զեփիւռ,
Վարդ, մանիշակ, շուշան, խօրօտ համասփիւռ,
Երբ հանդիպէք չքնաղ Լէյլուս լուսասփիւռ,
Ասէք, Մաճնունն միշտ բաղդից էր գանգատուում:

Այս խօսքերից լետոյ.— «Ա՛խ, ինչ կը լինէր, որ ես էլ
ձեզ նման թւեր ունենայի ու թռչելով գնայի սիրուհուս
մօտ և նրան տեսնէի» ասելով, աղաղակում ու լաց է լինում
և ընկերների հետ վերադառնում գալիս դէպի իրանց բնա-
կավայրը:

Մի օր էլ Մաճնունը ընկերների հետ ուղիղ Լէյլու բնա-
կարանին մտիկ տալիս, տեսնում է՝ որ բնակարանի շրջա-
կայքը բացուել են, ինքը Լէյլին տասնուհինգամ—բոլորած
լուսնի նման իւր շրջապատողների մէջ նազելով ճեմում է:
Մաճնունը կարօտալի աչքերով ու ագահաբար նրա շորորա-
լով անցուդարձին է մտիկ տալիս և վշտից ու սրտի սաս-
տիկ կսկծից աչքերից մարգարտանման արտասուք թափում:
Այնուհետև Մաճնունը առաջ գալով և գողի նման աջ ու
ձախ մտիկ տալով, տեսնում է, որ իրան նկատող ոչ ոք չը
կայ, ջանք է անում աւելի առաջ գալ և մօտենալ սիրու-
հու բնակարանին ու դարձեալ սկսում է լացն ու կոծը:
Լէյլին իւր սրտակցին այս դրութեան մէջ տեսնելով, սրտի
խորքից մի բոցաշունչ անի է քաշում: Այնուհետև Մաճնունը
իւր վիրաւորուած սրտի կսկծանքը հետեւեալ բողբոջակու
երգով է արտայայտում.—

Մօտ չը գալով դու ինձի, գեղատեսիլ անկամորդ,
Սեւերես կացար մօտս, դեի նման անկամորդ,
Արեւի պէս երեսդ թանձր քօղով ծածկեցիր,
Ամպանման քոյ սիրտդ լինի մաս մաս անկամորդ:

Ինձ հրճուելու չը թողիր, արեցիր վտարանդի,
Վանեցիր քեզնից հեռու, մի կողմ թողիր անկամորդ.
Խեղճ անձս մոխիր դառաւ շատ ախուվախ քաշելուց,
Կարծում ես երկաթից է կռած—կոփած անկամորդ:

Սուր դաշոյնով, նիզակով, պէս պէս զօրեղ թոյներով,
Տկար անձս վիրաւոր արիւր—թողիր անկամորդ,
Թշուառական Մաճնունիս, կրակում խորովելով,
Հող ու մոխիր դարձրիր, քամուն տուիր անկամորդ:

Այնուհետև խղճալի Մաճնունը չը կարենալով իրան
զսպել, գնում է դէպի Լէյլուն ծածկող վարագոյրը ու սկսում
իրան գետնէ գետին խփել և մէջտեղը աղմուկ ու աղաղակ
բարձրացնել: Ընկերները նրա այս արարմունքից ամաչելով
ասում են.— «Ա՛հ, այսօր դարձեալ նա/նա ձեռք տուինք»:
Լէյլու հօր կողմնակից մարդիքը վրայ հասնելով տեսնում
են կատարուած եղելութիւնը՝ և չը թողնելով անկարգու-
թիւնը շարունակելու, ընկերներին մի թեթեւ պատժում են
ու Մաճնունի ձեռքից բռնած ուղղակի տանում են դէպի
լեռնակողմը և այնտեղ խրատելուց ու սպառնալիքներ տա-
լուց լետոյ՝ իրանք վերադառնում են տուն:

Մաճնունի հայրը որդու դրութեան մասին տեղեկու-
թիւն առնելով, վեր է կենսւմ գնում է դէպի լեռնակող-
մերը, որ տեսնի թէ, որդին ճիշտեղանք է ման գալիս և
ինչ է անում .. Մաճնունը իւր Լէյլու վերայ ունեցած սի-
րահարութիւնը հօրը հետեւեալ սրտաբորբոք երգով է հաս-
կացնում.—

Տխուր սիրտս մաղձոտելով, դառնացրիր ո՛վ զեփիւռ,
Լէյլու ծամերն արշալուսին դու ծածանիր, ո՛վ զեփիւռ,
Հարիւր տեսակ թէկուզ փչես, նա ոչ ոքի սիրտ չի տայ,
Իսկ բնութիւնը այսպէս է, հաստատ գիտցիր, ո՛վ զեփիւռ:

Վաղուց անգոր սրտիս մէջը տեղ ունի այն գեղանին,
Նրան հոգւով դու սրտակից քեզ ընդունիր, ո՛վ զեփիւռ,
Ոլոր-մոլոր ճանապարհով դարձուր ու քոյ հետդ բեր,
Լէյլու հոտը... լացն ու կոծն տեղեկացիր, ո՛վ զեփիւռ:

Այս աշխարհում մինչ կը փչես, գոնէ արտասուացս համար,
Խնդիրս Աստուծոյ ատենի առաջն հանիր, ո՛վ զեփիւռ,
Ես տարագիր խեղճ Մաճնունն եմ, ինձի գետնով մի խիի,
Ձեռնիցս բռնած առաջնորդէ, տուր սիրուհուս, ո՛վ զեփիւռ:

Երգն աւարտելուց յետոյ, կամ Լէյլու բնակարանի մօտեր-
քըն էր գնում ու վշտահար աղաղակ բարձրացնում, կամ թէ
չէ վերադառնում գալիս էր իրանց բնակավայրը:

Հայրը որդուն այս տեսակ սիրահարութեան մէջ ընկնելը
տեսնելով, աչքերից աղբիւրի նման դառն արտասուք էր
թափում: Մի առ ժամանակ անցնելուց յետ. «լացը սրան չի
օգնէ, ասում է. պէտքէ բանագէտ մարդկերանցից մի ժողով
կազմել այս չարիքի առաջն առնելու, կամ մի ուրիշ հնար
գտնելու համար: Այս նպատակով իրանց ցեղի մէջ գտնուած
բոլոր փորձառու մեծամեծ մարդկերանց իւր մօտ հրաւիրելով,
որդու վիճակի մասին յայտնում ու խորհուրդ է հարցնում:
Ամբողջը մի տեղ եկած, ցաւալի հօր որդու դառն վիճակի
մասին արած յայտարարութիւնը լսելուց յետոյ, նրա ցաւերին
մի ելք ու հնար գտնելու համար, միասին խորհում ու
խորհուրդ են անում: Երկար ու բարակ խորհրդածելուց յե-
տոյ, սրանք, ինչպէս ասում են, խօսքերը մի աման դնելով,
վերջնական որոշում են կայացնում ու արժան տեսնում, որ
գնան օրինական ճանապարհով Լէյլուն Մաճնունի համար
ուզելու: «Որովհետեւ, ասում են, մեր ցեղը նրանցից պակաս
չէ, և այդ նպատակի համար որքան էլ որ մեծամեծ ծախքեր
ու ալլ անհրաժեշտ կարիքներ լինին վճարելու կամ հոգալու,

մենք ուրախութեամբ բոլորը մեր սեփականութիւնից կը
վճարենք, միայն թէ այս գործը կարգին գլուխ գալ ու քա-
ղաքավարութեամբ վերջանայ»: Այս բանը հաստատուն կեր-
պով վճռել ու որոշելուց յետոյ, ընտրուած հարսնախօս պատ-
գամաւորները ուղղակի դիմում են դէպի Լէյլու հօր բնա-
կավայրը:

Տեղեկութիւն են տալիս Լէյլու հօրը, թէ Արաբական
այս ինչ ցեղի ցեղապետը իւր բէգերի ու նշանաւոր մեծա-
մեծների հետ գալիս է քեզ մօտ այցելութեան: Ընդառաջ
դուրս գալով ու դիմաւորելով նրանց... «բարով հազար բարի
եկաք, մեր գլխի, մեր երեսի վերայ տեղ ունիք» ասելով՝
առաջնորդում են նրանց դէպի իրանց բնակավայրը: Մի փոքր
հանգստանալուց յետոյ արժանավայել կերպով պատվում,
մեծարում ու կերակրում են: Ճաշի սեղանից վերկենալով՝
հիւրերն սկսում են իրանց զնալու նպատակի վերաբերմամբ
խօսք բաց անել:

Մաճնունի հայրը ինչ նպատակի համար զնալները յայտ-
նելով, ասում է. «նպատակներս այն է, որ ի վաղուց անտի
մեր բարեկամութիւնն ու միմեանց հետ ունեցած մտերմա-
կան յարաբերութիւնը միտ բերելով և ցանկանալով որ
այսուհետեւ այդ բարեկամական կապը ևս առաւել ամրապն-
դուի ու անխզելի մնայ, Ալլահի ամենակարող զօրութեամբ
եկել ենք ձեր Լէյլի անունով աղջկան իմ որդի Մաճնունին
ուզելու և երկուսին միասին ամուսնացնելով՝ բաղդաւորաց-
նելու»:

Այս խօսքերի վերայ, միւս խնդրակ զնացող պատգամա-
ւորներն էլ իրանց կողմից աւելացնում են. «մենք էլ այդ
բանը անարգել գլուխ գալու համար խնդրելու ենք եկել, և
արժան ենք տեսնում... մանաւանդ թէ խիստ յարմար ենք
գտնում միմեանց. որովհետեւ յայտնապէս գիտենք, թէ ինչ-
պէս ձեր դուստրը, նոյնպէս և Ամիրայի որդին ծնողների

Համար միամօր զաւակներ են... Եւ բացի այս, ձեր երկու ցեղապետների մէջ արենակցական կապը և բարեկամութիւնը նորոգուելով ու հաստատուելով, այնուհետեւ այլ ևս որ և է թշնամութեան տեղիք բնաւ չի մնայ. և արտաքին թշնամիները այդ բան տեսնելով, ոտնձգութիւն չեն անի դէպի ձեզ որովհետեւ գիտեն որ այդպիսի դէպքերում, իբրեւ սրտակից բարեկամներ, միմեանց օգնութեան ձեռք կը կարկառէք: Այդ բանն անելով ու գլուխ բերելով, բոլոր Արաբ ցեղերի մէջ ձեր շնորհքը, յարգանքն ու պատիւը օր աւուր պիտի աւելանայ: Դեռ չենք ասում և այն՝ որ այդ երկու նորահաս ու դեռափթիթ ծաղիկները, ինչպէս որ դուք էլ մասամբ գիտէք, միմեանց վերայ սաստիկ սիրահարուած են, և մէկը միւսից անջատել, եթէ չասենք մեղք է կամ անհնարին, գոնէ շատ դժուար է... և դուցէ ապագային այնքան էլ պատուաբեր չը լինի ձեզ համար:

Շատ գեղեցիկ էք հրամայում, պատասխանում է Լէյլու հայրը, բայց դուստրս առ այժմ դեռ ևս անչափահաս է: Առ ժամանակ խնդրումեմ մի փոքր դադար տաք, մինչև մի քիչ արբուժքի հասնի, այն ժամանակ գլխիս վերայ, համեցեք եկէք, միթէ ձեզանից լաւին պիտի տանք:

Շատ բարի. ասում են խնամախօսները, թող ձեր ասածի նման լինի: Բայց որպէս զի ուրիշները չասեն թէ, այս ինչ ցեղի մեծամեծները իրանց գլխաւորի հետ եկան ու դատարկաձեռն վերադարձան գնացին, որ ամօթ ու անպատուաբեր է մեզ համար, բեր նշանադրենք, հարսանախօսութեան սովորական գրաւականները փոխադարձապէս տանք ու առնենք, այնուհետեւ երբ հրամայեցիք, կգանք մեր հարսնացուն կը տանենք... Այս էլ իմացէք, որ բաժինքի, գլխաչէքի և ուրիշ կարևոր ու անհրաժեշտ ծախքերի համար ոչ մի բան չենք խնայի. ամեն ինչ առատօրէն-ձեր սրտի ուզածի պէս մենք մեծ ուրախութեամբ կը վճարենք ու փոխա-

րէնը—բացի մի աղջկանից ձեզանից ուրիշ ոչ մի բան չենք պահանջի: Ահա այս է մեր վերջին խօսքն ու խնդիրը:

Այս խօսքերից Լէյլու հայրը նեղն ընկած ու անճարացած, հետևեալ վճռական պատասխանն է տալիս թէ. «խօսքի ճշմարիտն այս է, յարգելի բարեկամներ, որ ձեր որդին մի կատարեալ գիժ զաւէ. . . ժամանակ առ ժամանակ մեր բնական վայրի շուրջը պըտտելով, սիրահարական բովանդակութեամբ զանազան երգեր է երգում իմ դստեր հասցէին, որոնք ձեզ քաջ յայտնի է, որ մեր Արաբ ցեղերի մէջ ընդունուած բաներ չեն... բայց այդպիսի արարմունքներից մարդ կատարելապէս խայտառակվում է: Այսքանը, պատուելի իշխաններ, դուք ինձ հարկադրեցիք ասելու, և ես հարկից ստիպուած յակամայից ասացի: Բայց եթէ դուք հնար գտնէք ձեր որդուն այդ հիւանդութիւնից բուժելու և խելքը գլուխը բերելու, այն ժամանակ ոչ միայն դուստրս, այլ հօգիս էլ ձեզանից չեմ խնայի... Բայց թէ այժմեան դրութեամբ, անկարելի է որ ձեր որդուն աղջիկ տամ... Այս բանի մէջ խնդրում եմ ինձ չը դատապարտէք, որովհետեւ քաջվում ու ամաչումեմ, որ վաղը բոլոր լսողները ինձ անպայման դատապարտելով պիտի ասեն, թէ, վեր առաւ միամօր զաւակ աղջիկը մի գժի տուեց... ու բերնէ բերան ընկնելով, աժող չաժողի խօսքի ու զրոյցի նիւթ պիտի դառնամ: Ուրեմն գիտցէք, քանի որ իմ ասածի պէս չը լինի բանը, անկարելի է որ մեր բարեկամութիւնը գլուխ գալ:»

Այս իրաւացի առաջարկութիւնը Լէյլու հօրից լսելով՝ Մաճնունի հայրն ու խնամախօսները յոյսերը Լէյլուց կտրած վերադառնում են Մաճնունի մօտ և ամեն ինչ նրան պարզաբար յայտնելուց յետոյ աւելացնում են. — «Դու անհոգ կաց, մենք քեզ համար Լէյլուց աւելի գեղեցիկ աղջիկ կուգենք... մեր ցեղի մէջ գեղեցիկահիներ շատ կան... ահա այս

ինչի աղջիկը աննման գեղեցիկ է, թէ որ կը հաւանեօ, ասուամ
են, այն աղջիկը այսօր և եթ կողքենք քեզ համար...“:
Որքան էլ որ գեղեցիկ աղջկերանց անուններ են տալիս,
այնու ամենայնիւ խղճալի Մաճնունը սրանց առաջարկու-
թիւնները լսելով, խելքը գլխից գնում է... սկսում է օձիքը
պատառել և լաց ու թաց անել .. այնուհետև կարծես գծու-
թիւնը աւելանում ու սաստկանում է: Գիշերները գնում է
դպրոցի շուրջը պտտելով երգեր է երգում և լաց լինելով
ինքն իրան զառանցում .. Ուտել խմելուց իսպառ ընկնում—
կտրվում է...— „Այսուհետև, ասում է, ամեն յուսոյ դռները
իմ դէմ փակուած են. միայն վշտի ու ցաւի ճանապարհներն
են բաց երևում... բայց կարօտ սիրուհուս երեսը չեմ տես-
նում, որովհետև թանկագին շալերով պինդ փաթաթուած
է...: Հանգիստ ու խաղաղ օրերս ցաւով ու վշտով լցուեցան,
սիրտս սիրուհուս կարօտով տապալուեցաւ... Գլխիս վերայ
մեկամաղձոտութեան թռչունները վեր եկան ու բոյն դրին...
իսկ սև ճակատագիրս անբաղդների գրքի գլուխը գրուեցաւ...
Այսուհետև բարեկամներին տխրեցնելով և թշնամիներին
ուրախացնելով պիտի թողնեմ ու օրերս թշուառութեամբ
անցկացնեմ... Օտարներն ինչ ուզում են թող ասեն... բայց
արգեօք այսուհետև իմ աննման սիրուհին ո՛ւմ պիտի վի-
ճակուի կամ արժանի լինի... Արգեօք նա խղճուկ սիրահա-
րիս գրութիւնից տեղեկութիւն ունի... Արգեօք նա իմ այս-
պէս այրուել—տոչորուելս գիտէ թէ ոչ... Գոնէ մի անգամ
բարև զրկելով վշտալոյս բաւականութիւն տար ու հանգս-
տացնէր... Ախ, արգեօք գլուխս այնքան ժամանակ ողջ
պիտի մնայ, որ այսքան մեռնելուց ու կենդանանալուց յե-
տոյ, մի անգամ էլ դրախտի սրտում ոտքը երեսիս դնէր...
բաց աչքով մին էլ երեսը տեսնէի ու ինձ ասէր թէ, „մի
վախենայ, չես մեռնի ու կը տեսնես...“ ասելով՝ աղաղակ
բարձրացրած լաց է լինում ու երգում է,—

Սիրտս աւեր բաղաբ դառաւ սիրելի,
Մեղք եմ մի չարչարիւր այդքան դու ինձի,
Անհոգ մնալ բնաւ քեզ չէ ներելի.
Մի թողնի որ ինձպէս ջիւանը խանձի:

Կեանքիս արշալոյսը դեռ նոր է ծագել,
Սիրտս ուրախութիւն-խնդութիւն հագել,
Բայց բաղդը ինձանից երես է թերել,
Սոխակն իմ վիճակին էլ չի նախանձի:

Ինչո՞ւ այստեղ հասաւ միւր դրութիւնը,
Թի՞թէ մեզ էր պահուած ստրկութիւնը,
Ո՞վ սերմանեց մեր մէջ այս չարութիւնը,
Վատ հողի սերմնացանն բարով պապանձի:

Գէթ անուշիկ Լէյլի, ինձ մի խօսք ասա,
Թէ «չես մեռնի, մի օր կդառնաս փեսայ»
Տարաբախտ Մաճնունիդ ցաւի—ափսոսա,
Թշնամու պէս անբոյժ՝ վէրք մի տայ ինձի:

Իսկ ողորմելի հայրը տունն ու որդին այսպիսի խառ-
նակ ու սգալի դրութեան մէջ տեսնելով, սիրտը կտոր կտոր
և տակնուվրայ է լինում: Այս ցաւին մի ճար ու ճարակ չը
գտնելով, և հետզհետէ ցաւերն ու հոգսերը միմեանց վերայ
բարդուելով, համարեա խելագարվում է:

Մաճնունի ցաւին որևէ հնար չը գտնելով, ոմանք
հօրը խորհուրդ են տալիս, որ «Քեւայա» — Մահմատ փէղամ-
պարի գերեզմանին ուխտ տանի, վերան Առաւան կարգալ
ու աղօթք անել տայ, որ մի մեծ յոյս է, ասում էին... դուցէ
թէ լաւ լինի և առողջանայ:

Մաճնունի հայրը ասողների հետ համամիտ լինելով և
այս խորհուրդը հաւանական գտնելով, միտքը դնում է, որ

այդ տարին որդու հետ միասին Մահմատ փէղամպարի գերեզմանին ուխտի ու երկրպագութեան գնայ... Ճանապարհի պատրաստութիւն տեսնելով, Մաճնունին մի պատգարակի վերայ է դնում և միտքն առ Աստուած ուղղած, որդու հետ միասին դիմում է դէպի փէղամպարի թաղած սրբավայրը:

Թշուառական Մաճնունը տեսնելով, թէ իրան հետ ինչ խաղեր են խաղում, բորբոքուած սրտով հետեւեալ ճշմարտապատում երգն է երգում.—

Ինձի գծի տեղ դնելով,
Հեռու տեղեր ուխտ են տանում,
Դրութիւնս չը քննելով,
Անխելք ու զիժ են անուանում:

Սիրահարին սուրբն ինչ անէ,
Ուխտ գնալը դատարկ բան է,
Այս նեղ դրութիւնից հանէ,
Լէյլի, քեզ եմ ապաւինում:

Միւրոյ դեղը՝ սիրունին է,
Իմ դեղն էլ չքնաղ Լէյլին է,
Հօր տան մէջը աղախին է,
Թշուառից վրէժ են հանում:

Այս էլ կանցնի խղճուկ Մաճնուն,
Դուք կունենաք բարի անուն.
Լէյլուդ հետ կլնիք տեղուտուն.
Ապագան այս է խոստանում:

Նպատակատեղին հասնելով,— «Սիրելի որդի, ասում է հայրը, այստեղ սուրբ սրտով ու մաքուր հաւատով ինչ խնդրուածք որ անենք, սրբազան մարգարէն կը լսէ ու կը

կատարէ: Երբ մարգարէի թաղած սրբավայրը կը մտնենք, ժողովրդի հետ մօտեցիր սուրբ գերեզմանին և ջերմեռանդօրէն համբուրելով՝ ցաւերիդ փարատութիւն խնդրէ և ասա. — «Ո՛վ Տէր, դու այս սիրոյ հուրը ինձանից հեռացուր և ինձ այս ցաւից ազատ արա՛, որպէսզի առաջուան պէս իմ նախկին անմեղ դրութեանս պէս մնամ...»: Մաճնունը հօր բերանից շէր բառը լսելով, բորբոքվում է և ուխտաւորներէ հետ մօտենալով մարգարէի սուրբ գերեզմանին, բազկատարած խնդրում է.— «Ով մեծ մարգարէ, ցաւի պատահելով ու երեսս գետնին քսելով, դուռդ ուխտի ու երկրպագութեան եմ եկել, քոյ մեծագոր կարողութեամբդ, կաղաչեմ, խնդրուածքս լսէ ու կատարէ...» Մի փոքր թմրութիւնից լետոյ աւելացնում է,— «Ով Տէր Աստծու մեծ մարգարէ, կամենում են ինձ սիրոյ կրակից սառեցնել ու սիրուհուցս բաժանել— հեռացնել: Աղերսում ու պաղատում եմ քեզ, կամ սէրս օր աւուր ևս առաւել աւելացուր ու բորբոքէ, կամ թէ կեանքիս՝ այս սիրոյ ճանապարհում վերջ տուր, որ ազատիմ», համառօտ խնդրուածքն է անում:

Հայրը որդուն այս դրութեան մէջ տեսնելով, «այլևս այսուհետև սրան հնար գտնել և այս հիւանդութիւնից փրկել ու ազատել խիստ դժուար է», ասում է ու լաց լինելով հետը վեր առած միասին, կրկին վերադառնում են տուն:

Բայց միևնոյն ժամանակ, Լէյլու ցեղակիցները վրէժ-խնդրական կրքերով լցուած, հետամուտ են լինում Մաճնունին սպանելու: Իսկ նրա հայրը այս բանին տեղեակ լինելով, սկսում է որդու հետքը արթնութեամբ հսկել ու պահպանել, որ չը վնասեն:

Եւ որովհետև Մաճնունը արդէն հօր հետ ուխտատեղից վերադարձել եկել էր, ուստի, դարձեալ առաջուան նման, Նէճիթ լերան ստորոտներումն էր շրջադայում և

մօտենալով Լէյլու բնակարանին, լաց ու կոծ անելով, հետեւեալ սրտաշարժ երգն է երգում. —

Ուրախ կլնիմ երբոր սիրտս շրջագայի յուսոյ մէջ,
Հողսերի ժամանակ ինձի, կանգուն պահի յուսոյ մէջ,
Թէ որ բարեն ինձնից կտրէ, այն չքնաղ արարածը,
Սպեղանի տալու փոխան, ինձ կսպանի յուսոյ մէջ:

Թունաւոր բորբոքումները ինձ վիրաւոր չեն անի,
Երբ սիրունիս անօգնական ինձի թողնի յուսոյ մէջ,
Մինչև անգամ արագիւն էլ, եթէ վլխիս բոյն դնէ,
Նրա ստուերն ինձ անվնաս կը պահպանի յուսոյ մէջ:

Թէ իսկապէս մերկ էլ մնամ, ինձ մի խրճիթ կը շինեմ,
Աշխարհում չեմ մնայ առանց բնակարանի՝ յուսոյ մէջ,
Ոտքերն ընկած կաղերսեմ, չեմ թողնի որ յոյսս կորի,
Խնդիրքս լսել կտամ ու չեմ մեռանի յուսոյ մէջ:

Լէյլու ցեղակիցներէց մի քանի պատուաւոր մարդիք, Մաճնունի արարքների համար գնալով Լէյլու հօր մօտ ու բողոք բառնալով ասում են. — «Մեր ցեղի պատիւը ոտնատակ է գնում այդ ստահակի երեսից, ամեն օր այն անիրաւը գալիս անկարգութիւններ է անում. նրան իւր չափը պէտքէ ճանաչացնել, որպէս զի այդ անկարգ սիրուց ձեռք վերցնէ ու դադարի»:

Լէյլու հայրն իրան արած բողոքից ամաչում է ու անձը վիրաւորած համարելով՝ վճռաբար ասում է. «Ես Մաճնունին կսպանեմ—կոշնչացնեմ... և սկսում է գրգռուել... ու հրամայում է իւր զինակրին, որ Մաճնունը իրանց կողմերը երևցած միջոցին, անպատճառ իրան իմաց տայ, կամ ինքն սպանէ անյայտացնէ նրան, որ հետքն էլ չերեւայ:

Այս լուրը Մաճնունի հայրը իւր լրտեսներից առնելուն

պէս, հոգին բերանն առած, աշխատում է որդուն որոնել գտնելու և եղածը նրան հասկացնելու համար, ամեն կողմ մարդիք ուղարկել, որ նրան գոնէ գտնեն ու այլ և այլ ցուցմունքներով ու նշաններով բանի էութիւնը նրան հասկացնեն, որպէսզի զգոյշ մնայ և փորձանքի չը հանդիպի... Միևնոյն ժամանակ ինքը համարեա ամեն բանից յոյսը կտրած, սկսում է լաց ու կոծ անել:

Պատմում են թէ, Բանի—Սայիտ արաբական ցեղից մի մարդ ճանապարհ գնալիս, տեսնում է որ մի նորահաս երիտասարդ անապատում կանգնած լաց է լինում ու երգեր երգում: Նրան մօտենալով լաց լինելու պատճառն հարցնում է ու տեղեկանալուց յետոյ, առանց ձայն հանելու շարունակում իւր ճանապարհը: Ծանապարհին Մաճնունի հօր բնակավայրը պատահելով, տեսնում է, որ բազմութիւնը հաւաքուած մի սպանութեան մասին են խօսում: Հետաքրքրուելով, սկսում է սպանուածի նշանները հարցնել... Տեղեկանալով որ խօսողները մի այլ անձի վերայ են մատնացոյց անում... Նրանց ցոյց տուած նշաններից հասկանում է, որ ասածները իւր մի քանի ժամ առաջ անապատում տեսած երիտասարդն է, որին ինքը պատահել էր, իսկոյն ասում է. — «Աչքերդ լոյս և աւետիք ձեզ... ձեր ասած մարդին ես մի քանի ժամ առաջ այս ինչ տեղը իմ աչքով տեսայ և նա ողջ առողջ է»:

Այսքան բանը այդ ճանապարհորդից լսելով, իսկոյն նրան վերցնում բերում են Մաճնունի հօր մօտ, որ նրա որդուն որտեղ տեսնելու մասին տեղեկութիւն տայ: Ծանապարհորդից ստոյգ տեղեկութիւն առնելով, հայրն իսկոյն մի քանի մարդկերանց հետ ձի նստած դիմում են դէպի մատնացոյց արած կողմը, և տեղ հասնելով տեսնում, որ արդարև Մաճնունը մի քարափի տակ նստած երեխի նման հողերի հետ է խաղում: Հայրը որդուն այս ցաւալի դրութեան մէջ

տեսնելով, սիրտը բորբոքուած, լաց լինելով մօտենում է նրան ու ասում.— «Ով իմ սրտի սիրական և աչքի դուրեկան որդի, այդ քոյ ունեցած սէրը ինչ անսպառ է, որ բնաւ վաղճան չունի և քեզ հանգիստ ու դադար չի տալիս»:

Այս խօսքերը հօրից լսելով, Մաճնունը նրա ոտքերն ընկած թախծազին ասում է.— «Ով իմ գոյութեան սկզբնապատճառ թանկագին ծնող, որքան ժամանակ է որ ձեզ ծառայելուց և որդիական պարտքս կատարելուց հեռու եմ մնացել... բայց այս բանի մէջ, հաւատացէք որ մազաչափ մեղք անգամ չունեմ... Սիրոյ աստուածուհին ինձ իրան գերի ու ծառայ է շինել, խելքս գլխիցս առած, գոռացրել է ու լեռները գցել. ես այժմ նրա իշխանութեան և հրամանի տակն եմ գտնվում. բացի նրա կամքը կատարելուց, նաև նրա համար գեռ կապիկութիւններ էլ պիտի անեմ: Այժմ գեռ նրա հրամանն ու կամքն այնպէս է, որ տակաւին թափառական ու վշտալից պիտի ման գամ: Ներողամիտ եղիր իմ պակասութիւններին, ներէ իմ գործած յանցանքները», ասելով խօսքն աւարտում է ու հետեւեալ երգը երգում.—

Սիրոյ Աստուածուհին ինձ գերի շինեց.
Ոտքուկ դառայ նորա սուրբ հրամանին,
Ամուր շղթաներով կապեց—կաշկանդեց,
Արդ նորա գերին եմ, հայր իմ թանկագին:
Ոչ մի յանցանք չունիմ—խաղառ անմեղ եմ,
Լեռներում թախառող՝ անտուն անտեղ եմ,
Գուցէ մեղադրէք՝ թէ ես չքմեղ եմ,
Ա՛խ, տուէք ինձ տեսնեմ սիրունիս անգին:
Սիրոյ ծովը խորունկ է—անյատակ է,
Մէջն ընկնողը կամաւոր նահատակ է,
Անունը, պատիւը միշտ ոտնատակ է,
Ուսերին բռններ են բարձած ահագին:

Սիրունուս հետ մեծ ուխտ ու պայման ունեմ,
Էլ բացի նրանից ես ոչինչ չունեմ,
Թող կենդանի լինի, միշտ չարը տանեմ,
Մաճնուն, մատաղ եղիր նորան խնդագին:

Այս խօսքերը լսելով, հայրը սրտից մի խոր անի է քաշում ու «որդի, ասում է, քեզ այս գրութեամբ անմարդաբնակ լեռներում ինչպէս անտէր—անտիրական վեր վարեմ ու գնամ. կամ թէ չէ մօրդ ինչ լուր ու տեղեկութիւն պիտի տանեմ, որ մշտապէս կարօտդ քաշելով անդադար լաց է լինում և համարեա գոռուելու վրայ է: Լսիր խօսքս. խնայէ մեզ, այդ տոչորոզ սիրուց ձեռք վեր առ, քեզ տանեմ մօրդ կուշտը, յոյս ունեմ որ նա ցաւիդ մի ճար ու ճարակ կը գտնի»:

Մաճնունը հօր այս խօսքերը լսելով, ասում է.— «Ով իմ կեանքի տէր ու տիրական հայրիկ, ինձ համար գիտեմ որ ձեր կեանքերը կերաք—կարճացրիք, ահագին կարողութիւն փչացրիք իմ ցաւին հնար գտնելու համար: Ձեր բոլոր գանձերը վատնեցիք այդ մասին. սակայն սէր ասած ախտն ու մոլութիւնը, դարձեալ ինձանից չի հեռանում. իսկ ես այս մոլութեանը կամովին անձնատուր եղած՝ ինքս ինձի ծերացնում ու փչացնում եմ: Գուցէ Աստուծո կամքն ու հրամանն է այսպէս, որ Լէյլու սիրոյ շղթան ծալուէ՞ծալ փաթաթուել է շէնքիս, որից ազատուելու ոչ մի հնար չունիմ: Սնդրում եմ ուշադրութեան առնէք ասածներս ու չը ցաւիք ինձանից, որ սիրահարների բաժինը լացն է, նրանց ծիծաղը, արտասուքը: Նրանք այդ երկուսին վերջ տալ չեն կարող: Նոյնպէս չեն կարող փախչել ու ազատ մնալ սիրոյ գցած քարերի հարուածից: Ուրեմն խնայեցէք ինձ և թող տուէք որ ես ինքնագլուխ մնամ, իսկ դուք, Աստուած ձեզ հետ, միամիտ սրտով գնացէք ձեր դործին նայէք», ասելով, այս երգն է երգում.—

Սիրոյ շղթան փաթաթուել է շնքիս,
նրանից աղատուել ինձի դժուար է,
Օրըստօրէ սպառնում է իմ կեանքիս,
Տուած խօսքից յետ դառնալն անհնար է:

Սիրոյ ծարաւ մարդի յոյսն ու սփռփանք,
Լացր ու արտասուքն է միակ մխիթարանք,
Սիրահար սրտերը ունին մի բաղձանք,
Նպատակի հասնել... այդ էլ անկար է:

Փշոտ է ճամբէքը, անձուկ ու նեղ է,
Սիրուհու նայուածքը՝ սիրեկնին զեղ է,
Մուրազները կառնին՝ թէ սէրն անմեղ է,
Միթէ Լէյլուս սիրտը ապառաժ քար է:

Քսան տարիս չը լրացած ծերացայ,
Տուն, հայրենիք, ծնողներիս մոռացայ,
Ամեն տեսակ ուրախ կեանքից յետ կացայ,
Մաճնունիս առաջը մեծ բարձր սար է:

Խղճալի հայրը այս խօսքերը լսելով, դարձեալ սկսում է լացն ու աղաչանքը: Մաճնունը հօր այդ գրութիւնը տեսնելով, երկուսը միասին ձէն ձէնի տուած միենոյն ժամանակ ողբում ու կոծում են: Վերջ իվերջոյ հայրը ինչ և իցէ կերպով Մաճնունին համոզում է ու հետը վեր առած վերադառնում են տուն:

Մայրը, մերձաւորներն ու բարեկամները հաւաքվում են Մաճնունի մօտ, նրան խրատում են, մեղադրում և վերջը հազար ու մի տեսակ համոզիչ խօսքերով սիրտն առնում — գըգվում ու սիրաշահում են:

Այդպէս լինելուց յետոյ, էլ քնչ օգուտ: Նրանց պատուի համար մի քանի օր լուռ ու մունջ համբերում է ու մօտ-

ները մնում մխիթարում: Մի օր էլ յանկարծ սիրոյ հուրը դարձեալ նրա սրտի մէջ եռում ու բորբոքվում է: Ամեն ինչ ոտնահարած — բոլոր կազմած խորհուրդներն ու ծրագիրները տակն ու վրայ անելով, դարձեալ քաշվում գնում է լեռները, բորբոքուած սրտին բաւականութիւն տալու համար: Մի տեղ յարմար գտնելով իւր բնակութեան համար, մաքրում — յարգարում է ու այնուհետեւ Լէյլուս սիրոյ համար լեռներում ու անտառներում թափառաշրջիկ կեանք անցկացնում:

Ողորմելի Մաճնունը լեռներում օրերն այս կերպ անցկացրած միջոցին, Լէյլին էլ միւս կողմից է օր օրի վրայ ալրւում — տոչորվում: Թէպէտ իւր կեանքն էլ Մաճնունի համար է փչանում: Գիշեր ցերեկ նրա մասին մտածելով քիչ է մնում որ գժուի, բայց արաբական բռնադրօս կեանքի մէջ քնչ կարող էր անել վանդակում բռնուած այդ խեղճ թռչնակը... ունեցած վառ սէրը երկիւղից՝ ծնողներից ծածկում էր... Առանձին ժամանակ գտած միջոցին տապալկուելով մրմնջում էր. — «՛խ, արդեօք խղճալի Մաճնունը իմ սիրոյ ցաւով բռնուած, լեռներում օրերը լացով է անցկացնում, թէ լալազար ծաղկի նման բուսած տեղը բեւեռած անշարժ է մնացել...»:

Այսպէս մտածելով՝ սկսեց սրտամորմոք երգել. —

Սրտիս խորքում մխում է քոյ վառ սէրդ,
Գիշեր ցերեկ, անխ, քաշելով հալուեցայ,
Սիրտս տակնուվրայ արաւ քո անշէջ սէրդ,
Ճկուն ոստի նման շուտով ծալուեցայ:

Քունը աչքերիցս փախել կորել է,
Սէրդ իւր սլաքը սրտումս հորել է,
Ուշ ու միտքս շատ վաղուց մոլորել է,
Բայց մի կարծիր թէ ես իսկ սխալուեցայ:

Տապալկում եմ, մըմնջումեմ, խորվումեմ,
Խորշակահար ծաղկի նման թողումումեմ,
Բոցավառ հնոցի պէս բորբոքվումեմ,
Ա՛խ քաշելով մինչի այսօր այրուեցայ,

Վանդակի մէջ մի բանդարկուած թռչուն եմ,
Ազատութիւնս կորած — ուրախ օր չունեմ,
Հազիւ դեռ կենդանի — մի քիչ շնչումեմ,
Լէյլիս յօժար կամբով սիրոյդ գերուեցայ:

Ժամանակ առ ժամանակ էլ կարօտալի աչքերով դէպի
Նէճիթ լեւան կողմը, այն ճանապարհին էր նայում, որտե-
ղից Մաճնունը երբեմն գնացել անց էր կացել... Հողմը
փչած միջոցին, Մաճնունի սիրոյ հօտն առնելով աշխոյժը
կորցնում էր... Իսկ պատահական ճանապարհորդների ոմանց
բերանից երբ լսում էր անբաղդ Մաճնունի իւր սիրոյ
մասին յօրինած մեղամաղձիկ երգերից, ինքն էլ նրանց հան-
դէպ, զեղուն սրտից բղխած, իբրեւ պատասխան նրա ասած-
ներին, նոր երգեր էր գրում ու ծածուկ գցում ճանա-
պարհների վերայ, որ անցորդները գտնեն կարգան ու իմա-
նան իրանց դրուժիւնը... Ահա Լէյլու այդ տեսակ երգերից
մի գեղեցիկ ու խանդավառ նմուշ. —

Լեռներից փչած հովերը,
Միւրոյ անուշ հոտ բուրեցին,
Պաշտելուս վառած բովերը,
Սըտիս մէջ հուր բորբոքեցին:

Սէրը մեղրից շատ անուշ է,
Սակայն ափսոս, տատասկ փուշ է,
Բայց կեանքի մէջ մի նմուշ է,
Սիրահարներն այսպէս ասացին:

Սոխակն է վարդի սիրաբան,
Նրան կտայ միշտ գովասան,
Հազար երանի է նրան,
Բանաստեղծներն այս կարդացին:

Ճշմարիտ սիրահարները,
Չեն կտրի իրանց յոյսերը,
Լէյլի, ողորմած է Տէրը,
Թէն սիրտս խոցոտեցին:

Ահա և Մաճնունի այդ տեսակ երգերից ևս մի նմուշ,
որոնք ցոյց են տալիս նրանց սիրոյ մասին ունեցած բուռն
հայեացքները. —

Ով բարերար, բարդ ցաւերիս,
Մի կերպ օգնութիւն ցոյց տուր,
Կամ հողիս առ, և կամ թէ չէ,
Անուշ սիրունիս ցոյց տուր...
Յակորի պէս իմ էլ դէմքիս —
Տխրութիւնը փարատէ,
Ինձ — Յովսէփիս մի լացըներ,
Այլ իմ զեղանիս ցոյց տուր:

Անժամանակ սիրոյ գերի,
Ու նահատակ ես դառայ,
Գիշեր ցերեկ թափառելով,
Դեռ ես փափագս չառայ,
Տուն ու տեղից — հայրենիքից,
Մինչ ծնողներից սառայ,...
Հաւատարիմ Տէրս դու ես,
Ինձ ուղիղ ճամբայ ցոյց տուր:

Քու խեղճ ու տկար Մաճնունն եմ,
Վերաս խղճա՛ն, ո՛վ զթած,
Յուսահատիս ձեռք կառկառէ,
Մի թողնիր սիրտս ցաւած,
Բացի քեզնից ուրիշ մէկը—
Չկայ մարդկանց ողորմած,
Տկարների Տէր—Արարիչ,
Մեծ ողորմութիւն ցոյց տուր:

Լէյլին իւր սրտի գաղտնի խորհուրդն ու նպատակը ոչ
ոքի չը յայտնելով, միշտ առանձին էր ման գալիս: Իւր
ցեղակից աղջիկները միմեանց հետ խնդում, ուրախանում ու
խաղում—գուարաճում էին. բայց այդ տարաբաղդը բնաւ
չէր մասնակցում նրանց ուրախութեանը... Թէպէտ աղջիկները
կասկածում էին, որ նա սիրահարութեան անձնատուր եղած
պիտի լինի, բայց հաստատուն ոչինչ չը գիտէին:

Այդպէս մի տարի անց է կենում... Եւ որովհետեւ գա-
րունն արդէն եկել էր. մի օր Լէյլին իրանց բնակավայրի
մեծամեծների աղջկերանց հետ միասին տանից դուրս գալով
գնում են մօտիկ վարդենաստանը զբօսնելու ու մի քիչ
զուարճալու: Սակայն Լէյլու երեսը ամենեւին ծիծաղ չի
գալիս, ամենեւին չի ուրախանում... «Այս գեղեցիկ վարդե-
նաստանը, ասում է, մի հնոց, մի կատարեալ փշաբեր այգի,
մի դժոխք է երևում աչքիս իւր բոլոր պերճութեամբ...»:

Ընկերակից աղջիկները այս բանը նկատելով, մօտենում
են նրան ու ասում.— «աղնիւ օրիորդ, այս կուսական բազ-
մութիւնը քեզ համար են հաւաքուած այստեղ, ինչո՞ւ
սիրտդ մի քիչ չես բաց անում ուրախանում, որ այլ և այլ
ենթադրութեանց ու կարծիքների նիւթ ու առարկայ չը
լինիս... խղճա քեզ մի քիչ» ասում են ու լռում:

«Այսօր սիրտս մի քիչ տխուր է, ինձ լաւ չեմ զգում...»

արդեօք Մաճնունն հիմա իմ սիրոյ՝ ձեռքից հալումաշ եղած
որտեղանք է թափառաշրջիկ ման գալիս» ասում է ու ար-
տասութիւն կաթիլները անձրևի նման հոսեցնում աչքերից:

Հէնց այդ միջոցին, այգուց դուրս, երբ մի արաբ Լէյլու
մասին Մաճնունի յօրինած երգերից երգելով անց էր կենում
գնում իւր ճանապարհը. . Լէյլին լսելով և ուշադրութիւն
դարձնելով արաբի երգի վերայ՝ սիրտը կրակով լցվում է և
դարձեալ սկսում է մաղկտալ ու լաց լինել: Բայց դու. մի
ասիլ, խորամանկ աղջկներից մէկը ծառի տակ ծածուկ նըս-
տած լրտեսում էր, որպէսզի մի տեղեկութիւն առնի և գի-
տենայ թէ, այդ երգողը արդեօք ո՞ւմ սիրահարն է: Արաբի
երգած երգը այս էր.—

Անկատար զործի ձեռնարկողը, ո՛վ սիրելի,
Անդորրութիւն չի վայելի, ո՛վ սիրելի,
Գեղեցկութիւնով որբան ինձի գրաւեցիր,
Հոգիս թող քեզ մատաղ լինի, ո՛վ սիրելի:

Ես իսկ քեզ համար եմ այսքան թափառում ահա,
Խնամք արա, ինձ մի չարչարի, ո՛վ սիրելի,
Հրամայիր որ անձս ու հոգիս քեզ խոնարհի,
Գէթ Մաճնունիս քեզնից մի վանի, ո՛վ սիրելի:

Դու արարմունքիս իսկ վկայ ես եղած,
Կայ արդեօք մէկը ինձ նմանի, ո՛վ սիրելի,
Թէ մի քիչ գութ չը տա՞ծես Մաճնունիս վերայ,
Գիտեցիր մահուան դուռը կը հասնի, ո՛վ սիրելի:

Աղջիկներն այդ օրը Լէյլու Մաճնունին սիրահար լի-
նելը ստոյգ տեղեկանալով, գնում բոլոր մանրամասնութիւն-
ները պարզաբար ու մի առ մի նրա մօրը յայտնում են:
Իսկ ողորմելի մայրը այդ մանրամասնութիւնները լսելով,

մնում է ապշած ու տարակուսած: Այնուհետև այլ ևս ուրիշ հնար չկար, սկսում է աղջկան թախանձել, որ իրանց անուանը խնայէ ու այդ գաղտնիքը ոչ ոքի չասէ, որովհետև, ասումէ, բերնէ բերան ընկնելով, աշխարհք կը տարածուի—խօսակցութեան նիւթ կը դառնայ, այն ժամանակ մենք ամօթապարտ կը մնանք՝ ասելով՝ պատուէրներ է տալիս: Իսկ ընկերուհիներն էլ թէպէտ մի կողմից են զանազան խօսքերով խրատներ ու պատուէրներ տալիս, բայց ինչ օգուտ. — «Սեւին սապոն, խեւին խրատն ինչ կանէ»:

Խեղճ Լէյլին մօր ու ընկերուհիների խօսքերից ազդուելով, հետևեալ սրտամորմօք երգն է երգում. —

Սիրահարի զրուծիւնից անտեղակ,
Ուրախանալ — զուարճանալ են ուզում,
Օրերը անցնում են միշտ աննպատակ,
Տնծալ, կայտուն, պարել, խնդալ են ուզում:

Սիրտս գերի տուած, արդէն ծախած եմ,
Ամեն տեսակ ցոփութիւնից փախած եմ,
Կեանքս վաղուց բարակ թելից կախած եմ,
Ուխտս զժրել և ուրանալ են ուզում:

Նախատինք ու արհամարհանք, վատ խօսքեր,
Կարծես յասուկ ինձի համար են պահեր,
Լէյլի, զգոյշ եղիր, վատ խօսք մի ասեր,
Կամքիդ վերայ իսկ բռնանալ են ուզում:

Պատմում են որ արաբական Բանի—Ասատ կոչուած ցեղի մեծ բէգերից մէկը—Իպնի—Սէլամ անունով, անհուն կարողութեան տէր մի ազնուական երիտասարդ կար, որը միևնոյն ժամանակ իշխում էր և մի քանի ուրիշ ցեղերի վերայ էլ: Մի օր որսորդութիւնից տուն վերադարձած միջոցին,

պատահաբար ուղղակի գնում է Լէյլու բնակարանի մօտերը: Այդ օրը հակառակի պէս Լէյլին էլ լրացած լուսնի նման իւր բնակարանից դուրս գալով, մի քանի աղջկերանց հետ գնացել էր իրանց վարդենաստանը ման գալու: Իպնի—Սէլամը ճանապարհին նրանց պատահելով ու Լէյլին նրա աչքին ընկնելով, իւր գեղեցկութեամբ, վայելուչ կազմուածքով և շէնք ու շնորհքով նրա սիրտը այնպէս է գրաւում, որ նոյն ժամայն սիրահարվում է նրա վերայ: Կողմնակի մարդկերանցից ում աղջիկ լինելը տեղեկանալով, վերադառնում է իրանց տուն: Բարեկամները միամտաբար Իպնի—Սէլամի մօտ այցելութեան գնալով, տեսնում են որ խիստ մեղմաղձոտ ու տխուր է. հետաքրքրուելով սկսում են պատճառն հարցնել: Իսկ նա պատահած անցքը մի ըստ միօրէ հանգամանօրէն նրանց պատմում է: Նրանք էլ բոլոր եղելութիւնը լսելով ու տեղեկանալով՝ ասում են. — «Այստեղ տխուր լինելու ոչ մի առիթ չկայ. թէ որ կուգես ու կը ցանկաս, տեսած գեղեցկուհիդ, հօրը ինչքան որ վճարելիք փող ու կարողութիւն է պէտք, մենք մեր սեփականութիւնից կը վճարենք ու այն աղջիկը կուգենք քեզ համար»: Այս պատրաստականութիւնը բարեկամ ընկերների կողմից լսելով Իպնի—Սէլամը, շատ ուրախ ու գոհ է մնում: Եւ նրանց ասածներին հաւանութիւն տալով՝ խօսք է տալիս այնպէս անելու:

Հետևեալ օրը առաւօտեան Իպնի—Սէլամը իրանց ցեղի մեծամեծ մարդկերանցից մի քանիսին Լէյլու ձեռքը խնդրելու համար, ուղարկում է նրա հօտ մօտ պատգամաւոր:

Օրանք մօտենալով Լէյլու հօր բնակավայրին, այդ ցեղի մեծամեծները ընդառաջ դուրս գալով ու զիմաւորելով նրանց, պատուով ու համակրանքով հրաւիրում են դէպի ցեղապետի տունը և մեծածախ խնջոյք պատրաստելով՝ կարգին հիւրանքներով են:

Լաւ ընդունելութիւն ու հիւրասիրութիւն գտնելուց յետոյ, սրանք էլ պատշաճաւոր կերպով Իպնի—Սէլամի կողմից տարած թանկագին ընծաներն են առաջարկում նրանց ու միեւնոյն ժամանակ քաղաքավարութեամբ յայտնում, որ իրանք եկել են Լէյլու ձեռքը Իպնի—Սէլամի համար խնդրելու:

Լէյլու հայրը այսպիսի առաջարկութիւն հիւրերի կողմից լսելով—«Բարով հազար բարի էք եկել, ասում է, իմ գլխին, իմ երեսին: Ձէ թէ մի աղջիկ, այլ իմ կեանքն էլ որ ուզէք, ձեզանից չեմ խնայիլ: Բայց ներողամիտ եղէք, որ ահա մի քանի օր է, ինչ որ աղջիկս մի քիչ տկար է ու տրտում: Երբ փոքր ինչ կազդուրուի—առողջանայ, այն ժամանակ մենք մեր պատրաստութիւնը կը տեսնենք ու ձեզ լուր կտանք, որ կգաք աճուսնական դաշնագիրը—ըստ սովորութեան կը կնքենք ու վեր կառնէք կը տանիք»: Խօսքը վերջացնելով, երկու կողմից էլ այլ և այլ խնդրուածքներ ու բարեմաղթութիւններ են անում: Այս աւետեաց լուրը Իպնի—Սէլամին հասնելով, չափազանց ուրախանում է և գոհ մնում իւր վիճակից ու բաղձից:

Որովհետեւ Լէյլու նշանադրութեան մասին եղած խօսքն ու խորհուրդը իրանից ծածուկ էր, ուստի երբոր լսում է, խելքը գլխից թռչում է. սկսում է ծածուկ լաց ու կոծ անել, և յուզուած սրտով այս սրտատուտը երգը երգել.—

Ինձ գերու պէս վաճառում են,
Սիրելիս ձեռիցս խլում են,
Արդարութիւն օրէնք չկայ,
Պահանջներս արհամարհում են:

Մաքուր սէրս գայլին տուին,
Ինձ վազրի ձեռը մատնեցին,
Գարծես սիրոս փայտ ու քար է,
Նրան ոչինչ չը հարցուցին:

Խեղճ սիրելիս արդեօք ուր է,
Այս արարքը թէ որ լսէ,
Այդ խեղճ սիրոյ նահատակը,
Ինքն իրան ինչ պիտի ասէ:

Ձէ, լացն ու կոծը հերիք չէ.
Թշուառ Լէյլի լաւ մտածէ,
Մի վճռական մեծ քայլ արա,
Բռնութեան զէմը բողոքէ:

Իսկ Մաճնունը իսպառ անտեղեակ ամեն բանից, իւր նախկին սովորութեամբ սիրոյ գերի դառած, լեռներումն է թափառաշրջում:

Այդ միջոցին արաբ բէգերից Թէվիէլ անունով մի խիստ հարուստ ու անուանի բէգ, ժողովրդի ու մեծամեծ կալուածքների տէր, միեւնոյն ժամանակ խիստ գեղեցիկ տղամարդ, մի օր զուարճանալու համար իւր բնակարանից դուրս է գալիս զբօսնելու: Այդ միջոցին ականջին մի անուշ ձայն է հասնում, ձիու գլուխը շուռ է տալիս դէպի այն կողմն ու գնում տեսնում է, որ մի նորահաս գեղեցիկ երիտասարդ, անապատի մէջ կանգնած խիստ սրտաշարժ երգեր է երգում: Հետաքրքրուած նրա անցեալով, գլխից անցած արկածներին լաւ ծանօթանալուց յետոյ, խնդրում է շարունակել ընդհատուած երգեցողութիւնը: Իբրեւ նմուշ ու համեղաճաշակ պատառ, ահա նրա երգած տխուր երգերից մինը.—

Սիրոյ և հեծութեան կերակուրն անկարիս եկաւ հասաւ,
Այս դրութեան մէջ տխրութեան հացը տկարիս եկաւ հասաւ,
Արգելիչ պատճառները չեն կարող փարատել ցաւերս,
Ըստորում կեանքի խաւար՝ արեւ թշուառիս եկաւ հասաւ:

Վրիժառու թշնամու պէս ինձ վերելից վայր մի գցի,
Ցնորամիտ վշտերն ու հոգսերը աղքատիս եկաւ հասաւ,

Արիւնս խմելու մի շտապիր, տակաւին մի քիչ համբերէ,
Կեանքս դեռ չը ծաղկած մահը ապիկարիս եկաւ հասաւ:

Թէպէտ հոգ չէ եթէ լախտով ինձ անբոյժ վէրքեր պատճառես,
Ժամանակին չասես սէրս հոգեհանիս եկաւ հասաւ...

Ջահիլ հասակիդ մէջ Մաճնուն, միթէ զրկանքներ քիչ տեսար,
Որ այժմուս էլ տառապելով, կեանքդ այս օրիս եկաւ հասաւ:

Ահա այդպէս երգում է հետն էլ լաց լինելով արտա-
սուք թափում: Թէվֆէլը Մաճնունին այս դրութեան մէջ
տեսնելով, տարակուսում է իւր նախկին լսածների վերայ ու
նորից սկսում է հարցնել վտարանդի լինելու պատճառը: Երբ
իմանում է թէ ինչու համար է այդպէս անում, նրան
մեղադրելով ասում է. — Եղբայր, մի աղջկայ սիրոյ համար, մի
թէ կարելի է այդպէս վայրենի կեանք վարել ու մշտապէս
լեռներում թափառել: Այդ վայրկենից մտնելով սիրահար
մարդկերանց դրութեան մէջ, իսկոյն և եթ կեղծում է, որ
իբր թէ քաղցածութիւն է զգում... «Այսօր այլ ևս որս
առել չի կարելի, ասում է իւր որսակիցներին, որովհետև
ձիաները շատ դէս ու դէն արշաւելով բեղարեցան, իսկ
մենք էլ յոգնեցինք. սեղան բաց արէք մի քիչ հաց ուտենք:
Հացկերութի ժամանակ այնքան սրտաշահ ու փափուկ կեր-
պով է վերաբերվում Մաճնունին, որ նա մնում է ապշած
ու շուտաքան: Մաճնունն անծանօթ իշխանազնի կողմից այդ-
քան սիրալիր ընդունելութիւն տեսնելով, սիրտը փղձկում է
ու սկսում հետեւեալ պատշաճաւոր ու գրաւիչ երգը երգել. —

Ինձ չափազանց յարգելով, իմ սիրտս շէն մի անի,
Կամ աւեր դառած սիրտս, ինձ ապաւէն մի անի,
Հաստատապէս տեսնում եմ արածդ ճիգ ու ջանքը,
Հաւատարիմ սիրունիս օտար ինձնէն մի անի:

Առակ է որ ասում են, «մեծին բարիք անելը—
Ձեռնտու չէ»... բայց թէ ինձ՝ իմ պայմանէն մի անի,
Կամ եթէ որ ցաւերին, ես դիմանալ չեմ կարող,
Սիրոյ գերի դառածին, խնդրեմ խելքէն մի անի:

Կսկծալից Մաճնունիս յայտնի գինեմուլի պէս,
Սիրած վարդի—վառ ծաղկի, ճոխ պարտիզէն մի անի,
Թէ կուգես բարիք անել, դու մի օր առաջ արա,
Խղճալի եմ, Լէյլի ջան, ջիւան կեանքէս մի անի:

Մաճնունը այս երգերը Թէվֆէլին ասելուց յետ, Թէվ-
ֆէլը իւր կողմից Մաճնունին առաջարկում ու հարցնում է.
— «Կարողութիւնով, թէ պատերազմով կամ ուժով կարելի
է Լէյլուն քեզ համար ուղել—ձեռք բերել: Քեզ քոյ նպա-
տակին հասցնելու համար, ես իմ ամեն բաւականութիւնից
ձեռք կը վերցնեմ»:

Մաճնունը Թէվֆէլից այսպիսի առաջարկութիւն լսելով,
խնդրում է թէ, ինչո՞ւ ինձ նման մի թշուառ օտարականի
համար այդքան նեղութիւն էք յանձն առնում: Այս նպա-
տակի համար թող ձեր մեծարգութեանը նեղութիւն չը
լինի. և դուք բաւականութիւնից մի զրկուիք, թէ ինչ է,
ինձ նման գլուխ կորցրած մէկը և չքնաղ Լէյլին իրար ինչ-
պէս կամ ինչ ճանապարհով պիտի առնենք: Եթէ ուժով
ձեռք բերէք, թէ մէկ և թէ միւս կողմին պէտքէ հպատա-
կիմ ու դարձեալ դժի նման անորոշ ու տարտամ դրութեան
մէջ մնամ: Այս խօսքերի վերայ դարձեալ կրկնում է. —

Կեղծուպատիր յարգելով, իմ սիրտս շէն մի անի,
Կամ աւեր թողած սիրտս, ինձ բարեշէն մի անի,
Քո վարմունքով քայքայած ու խարխալած իմ հոգիս,
Իբր նորոգուած ամրոց—աստուածաշէն մի անի:

Սիրոյ մուրճը ձեռք առած, քայքայեցիր հիմունքս,
Քեզ դէպի գութ շարժելու, չբաւեց իմ վարմունքս,
Չես նկատում դու արդեօք, օրէց օր աւերմունքս,
Թէ այդքան է քո խիղճդ, ինձ ապաւին մի անի:

Երեսիս գոյնը թռաւ, ոտքերիս ոյժը գնաց,
Հոգիս հեռացաւ ինձնից, կենդանութիւն չմնաց,
Մաճնուն, շուտ խելքի արի, ինչ ես մնացել քնած,
Քեզ պէս գերիններ շատ կան, սիրունիդ դէն մի անի,

Միւսնոյն ժամանակ խնդրում է, որ ինձ խնայէք և
թողէք առանձին ու ինքնազուի:

Թէվֆէլը տեսնում է որ Մաճնունը չի ուզում նպա-
տակի հասնել, այլ փախչում է իրանից: Ուստի մտածում է,
ես սրանից կը խնդրեմ, որ աննպատակ ման գալուց ձեռք
վերցնէ և վերջ տայ իւր խենթ ու խելառ արարմունքին ու
մի քանի օր մեզ հետ կատարեալ մարդի նման ման գայ, որ
գուցէ մի կերպ կարողանանք համոզել ու սխալմունքն իրան
հասկացնել: Այդպէս էլ անում է:

Մաճնունը Թէվֆէլի ախորժալուր առաջարկութիւնը
լսելով, մի կերպ լուսադրուած երգելով ասում է.—

Թէ թշուառի ժամանակը վերջակէտին է հասել,
Հոգին միշտ խաղաղ կմնայ, պէտքէ ճշմարիտն ասել,
Բայց սէրին գերի դառածը, անբաղդ կմնայ վերջը,
Բաղդից հալածուած մարդիքը, երբ են օր-արեւ տեսել:

Երկիրը իմ անկողինն է, իսկ երկինքը վերմակս,
Գազանները ընկերներս են և մարդիքը ներհակս,
Վառ լապտերս արեգակն է, լացն ու կոծն աշխատանքս,
Մեռած մարդին կենդանանալ, կեանքումը, ո՞վ է լսել,

Սէրը քաղցր է ամեն բանից, բայց ափսոս կարճատև է,
Սէրը վայելել չիմացող մարդի երեսը սև է,
Մաճնուն, չկարծես ամեն սէր քաշող քեզ նման խե է,
Կնա միայնակ թափառիր, մինչ մարդիք շատ չեն խօսել:

Այս խօսքերն ասելուց յետ, Թէվֆէլի հետ միասին վե-
րագառնում են դէպի քաղաք: Այնուհետև Մաճնունին տա-
նում են բաղանիք, երկարած մազերը խուզում, կեղտերը
լուանում մաքրում, նոր շորեր հագցնում ու կատարեալ
մարդի կերպարանք մտցրած բերում են տուն: Այսպէս մի
քանի օր մնում են այդտեղ: Ամեն օր Թէվֆէլի հետ մտնում
են պարտէզը, զանազան բաների մասին խօսք ու զրոյց են
անում: Մերթ ընդ մերթ էլ Լէյլու վրայ երգեր է յօրի-
նում, որոնցից Թէվֆէլը խիստ էր ախորժում: Ահա նրա
այդպիսի հոգեբանական երգերից մինը.—

Աշխարհումը մարդս տեղից տեղ շրջադայում է,
Պարապ միջոցին սիրունու հետ ծածուկ կուվում է,
Գանգատուելու համար դիմում է աշխարքի արեւին,
Միթէ չի տայ բոլոր կեանքը, ում որ սրտով սիրում է:

Ամուր կերպով պահել եմ ուխտ ու պայմանս, ո՞վ սիրելի,
Թշնամի չեմ, անհոգ կաց, սէրդ ինձ վայրենացնում է,
Սիրտս միշտ սգի մէջ է—ուրախութիւն չունի բնաւ,
Ո՞վ ճէր, ինչ մեղք գործեցի, որ սէրս ինձ տանջում է:

Հոգու աչքով ամեն կողմից երևում է սիրելոյս պատկերը,
Ապուշ կացած նայում եմ... բայց նա ինձ կախարդում է:
Մաճնուն, թէ որ դու այդպէս երկար ժամանակ մնաս,
Իմացիր որ բաղդը քեզ գիշեր ցերեկ միշտ ծաղրում է:

Այսպէս մի ժամանակ անցնելով, Թէվֆէլը իւր ուտել խմելու և հաճոյքի մէջ, Մաճնունին իսպառ մոռացութեան տալով, նրան անուշադիր է թողնում: Իսկ Մաճնունը երգերի մէջ իւր գոյութիւնը յայտնի անելով, խնդրում է Թէվֆէլից, որ իրան ազատ թոյլ տայ դարձեալ գնալ լեռները իւր սե օրն ու արեւը լաց ու կոծով անցկացնելու:

Այս խօսքերը լսելուն պէս, Թէվֆէլը իւր խոստումը միտ բերելով, բաւականին զօրք է հաւաքում ու դիմում է դէպի Լէյլու հօր բնակավայրը, նախապէս դեսպաններ ուղարկելով և իմացնելով, թէ գալիս են Լէյլուն Մաճնունին ուղելու համար: Եթէ կամովին չը պիտի տաք, լուր է ուղարկում, պատրաստ եղէք կռուելու:

Լէյլու հայրը յանկարծ այս յանդուգն պատգամը լսելով, կարծես կայծակնահար եղած զարկվում է ու ասում. — «Ես այնպէս խելագարին աղջիկ չեմ տալ, ինչ որ անելու են թող անեն, մենք պատրաստ ենք»:

Թէվֆէլը այս համարձակ պատասխանն առնելով, զօրքն յառաջ է խաղացնում ու սկսում են պատերազմել. ուր երկու կողմից էլ բաւականին մարդիք են սպանվում ու վիրաւորվում: Այդ միջոցին Մաճնունը պատերազմողներին հեռուից մտիկ տալով, խնդրուածք է անում. — «Ով Տէր, Դու Լէյլու զօրքերին ոյժ ու կարողութիւն տուր, որ ոտքի տակ չերթան ու ընկճուին», ասելով՝ մօրմօքած երգում է. —

Թշնամին սիրունուս եկաւ պաշարեց,
Ձեռքս ծալած՝ ես անտարբեր նստել եմ,
Մի մարդ ինձի ունայն խօսքով կաշառեց,
Բերանս բաց արած անհոգ նստել եմ:

Սիրունուս հոգին գլխիս սաւառնում է,
Կարծես ուշքս արդ ինձանից թռնում է,

Խեղճ գլուխս պտուտ դալով դառնում է,
Պարապ—անգործ ապուշ դառած նստել եմ:

Յոյսս դու ես, ով Տէր արարիչ Աստուած,
Քեզ եմ դիմում ծնկաչոր—բազկատարած,
Նուաճէ թշնամուն խեռ ու կատաղած,
Քեզ միամիտ ապաւինած նստել եմ:

Նպատակս կատարէ—փափագս լից,
Հաւատում եմ, Դու ինձ եղիր կարեկից,
Ազատէ Մաճնունիս Դու այս փորձանքից,
Յոյսս միայն վերադ գրած նստել եմ:

Այս խօսքերը լսողները զարմացմամբ ասում էին. — «Հաւա այս գոթին մտիկ տուէք. չէ որ այս մարդիքը քեզ համար են պատերազմում ու անմեղ տեղը կոտորվում, իսկ դու հակառակն ես աղօթում» ասելով, սկսում են անպատուել: Բայց ընդհակառակը, Մաճնունի աղօթելու վրայ, Լէյլու զօրքը յաղթող է հանդիսանում, իսկ Թէվֆէլինը պարտութիւն կրում—յաղթվում է:

Թէվֆէլը այս անաջողութիւնը նկատելով, բարկութիւնը գլուխն է խփում ու ինքն իրան վիրաւորուած ասում. — «Մի այսպիսի չնչին ցեղի ձեռքով իմ անունս կոտորուի ու իմ հպատակ արապների մէջ այսուհետեւ այլևս չը կարողանամ իշխողի դեր կատարել» ասելով, պաշտպանողական դիրք բռնած, ամրանում է ու սկսում նոր ոյժեր հաւաքել ու նորից հակառակորդի դէմ պատերազմ մղել. այնպէս որ, այս անգամ ուժեղ դիմադրութեամբ, Լէյլու հօր զօրքին ուժասպառ է անում ու նրանց յաղթելով, առաջնորդներին կորագլուխ թողնում: Վերջին յաղթանակը տանելուց յետ, ամեն ոք ցրվում գնում են իրանց տները:

Թէպէտ Մաճնունի վարմունքն ու բռնած դիրքը Թէվֆէլին յայտնել էին ու նրան խիստ դժուար էր գալիս և հոգսերի տակ գցում, բայց մօտը գտնուողները ուրիշ կերպ տեղեկութիւնով—հանգստացնում են ու սիրտը մի կերպ շահում, որ բարկութիւնն չմի քիչ դադարում է:

Խաղաղութիւնը տիրելուց յետոյ, Մաճնունը սրանց տեսնելով, գալիս է մօտները, Թէվֆէլին խնդրում ու անբաւական կերպով ասում է.— „Ինչ նման մի խելագարի համար թէև բաւականին նեղութիւն կրեցիք, բայց իմ բաղձանքս տակաւին իկատար չը հասաւ: Լեռներում անցկացրած ուրախ օրերս ու զուարճութիւններս ձեզանով կորցրի ու ամեն բանի միանգամայն վերջ տուի: Նոյնպէս Լէյլու սիրոյ ղեկը որ իմ ձեռքս էի կարծում, այն էլ ձեռքիցս թռաւ: Այսուհետև նրանց բոլոր ցեղը ինչ թշնամի դարձած արիւնս խմում են“ ասելով, Թէվֆէլից վշտացած անբաւական է մնում ու թողնում հեռանում է:

Թէվֆէլը Մաճնունի խօսքերից ու տմարդի վարմունքից թէպէտ վշտանում ու նեղանում է, բայց թքածը չը լիզելու և աւելի վրէժխնդիր լինելու համար, զօրեղ և կարողութիւն ու իշխանութիւն ունեցող իրան բոլոր կողմնակից ու հպատակ ցեղերին պատուէր է ուղարկում, որ մեծ զօրք հաւաքեն, բանակ կազմեն, մի անգամ ևս հակառակորդին իւր չափը ճանաչել տայ ու չը թողնի որ Մաճնունը նպատակի հասնի, որովհետև անարժան մարդ էր: Այս նպատակով կրկին անգամ անհամար զօրքով Լէյլու ցեղակիցների դէմ դուրս է գալիս պատերազմելու: Գնալու միջոցին ճանապարհին պատահելով Մաճնունին, յանդիմանական կերպով ասում է.— „Այ գիժ, այժմ էլ մենք մեծ զօրք ժողոված գնում ենք պատերազմելու, որ Լէյլուն քեզ համար ձեռք բերենք, բայց դու... խօսքը դեռ չաւարտած լռում է ու անցկենում գնում:

Լէյլու ցեղակիցները իրանց հակառակորդի մասին տեղեկութիւն առնելով, բաւականին զօրք գումարած, դուրս են գալիս նրա դէմ և դարձեալ սկսում միմեանց հանդէպ պատերազմ մղել: Իսկ Մաճնունը բանակի կեդրոնում նստած, դարձեալ իւր հին սովորութեան համեմատ, Աստուծոց խնդրում է, որ Լէյլու զօրքերը անպարտելի մնան, ու ձեռք բերելու առած գցում է դէպի Թէվֆէլի զօրքի կողմը:

Այս արարմունքը Թէվֆէլի զօրքը նկատելով՝ ասում է.— «Այ գիժ անշնորհք մարդ, մենք քեզ համար ենք պատերազմում, իսկ դու մեզ վերայ ես հաչում ու քարեր արձակում. ապերախա վատասիրտ»:

— Դուք ինչո՞ւ էք ուզում իմ սիրուհու հօր զօրքին կոտորել ու վնաս տալով յաղթանակ տանել, պատասխանում է Մաճնունը, այն անիրաւներ... Ես թնչպէս սրանց չը յարգեմ ու սրանց կողմը չը պաշտպանեմ, այդ հնարաւոր բան է միթէ, որ Լէյլուն հօր զօրքը յաղթուած տեսնեմ ու ես ձեռքերս ծալած գաղար մնամ, ասում է ու եռանդագին երգում.—

Թշնամիքը եռանդագին կռվում են,
Յաղթանակը տանել կուզեն, իմացէք,
Երկու կողմից դիակները փռվում են,
Մէկը միւսին ջնջել կուզեն, իմացէք:

Սէրն է կոտորածի յատուկ պատճառը,
Նրան զոհել կուզեն ու քսել քարը,
Ո՞վ կգտնի կանգուն պահելու ճարը,
Չարակամներս զոհել կուզեն, իմացէք:

Արդեւք զրին միմեանց ազատ տեսնելու,
Ել չեն թողնում մէկ մէկու հետ խօսելու,
Բայց տկար են, չթողնել մեզ երգելու,
Թէև այդ էլ սանձել կուզեն, իմացէք:

Նախանձոտ մարդիքը թող երկրից կորչին,
Ամբողջ սերունդներով բնաջինջ լինին,
Որ մեզ այս օրերին բերին հասցրին,
Դեռ Մաճնունիս խեղդել կուզեն, իմացէք:

Այս խօսքերը Մաճնունից լսելով, Թէվֆէլի զօրքը նրա արարմունքի վերայ մնում է ապշած ու շուարած:

Ինչ և իցէ սրանց մէջ կռիւր բաւականին երկարելով, վերջը Թէվֆէլը հակառակորդից պահանջում է անձնատուր լինել և պատերազմը դադարեցնել:

Լէյլու հօր ցեղակիցները տեսնելով, որ այլևս դիմադրելու կարողութիւն չկայ, անձնատուր են լինում: Նրանց միջի պատուաւոր ծերունիքը Լէյլու հօր հետ միասին ներկայանում են Թէվֆէլին ու խնդրում.— «Մեծանուն սուլթան, այս էլ երկու նուագ է, որ մէջտեղը բոլորովին զուր՝ բաւական թուով մարդիք են ոչնչանում: Թէ որ նպատակներդ մի աղջիկ ուզելն է, այդ ձեր հրամանն է, այս րոպէիս էլ կարող ենք ներկայացնել ձեզ... սակայն դուք մի բանիմաց ու փորձառու մարդ էք, ոչ ոք մինչև հիմա ձեզանից մի փոքրիկ վնաս անգամ չի տեսել. մտածեցէք, թէ ինչպէս կարող եմ վստահանալ մի այդպիսի գոթին աղջիկ տալ, ու մարդկանց վերաս ծիծաղեցնել. բայց եթէ դուք անպատճառ ցանկանում էք, որ այդ գործը գլուխ գայ, ինչպէս ասացինք, հրամանը ձերն է և մենք հպատակում ենք ձեր բարձրագոյն վճռին ու հրամանին»:

Թէվֆէլը մտածելով տեսնում է որ, ասածները խիստ տեղին ու օրինաւոր են: Ուրիշներն էլ պէտքէ ինձ մեղադրեն, ինքն իրան մտածում է, որովհետև ում համար որ ջանք ու պատերազմ եմ անում, մի գիծ ու խելքից պակաս մարդ է, ինչպէս ներկան ցոյց է տալիս. գուցէ վերջը խօսքից յետ կանգնի, որ շատ հաւանական է: Ամենից լաւը՝

սրանց իրանց կամքին թողնելն է: Յետոյ բոլորի ներկայութեամբ հանդիսաւոր կերպով աւելացնում է.— «Այսուհետև ձեր յանդգնութիւնները ձեզ ներում եմ. ձեր խնդրուածքները ընդունելի եղան ինձ մօտ, ասելով՝ գոհութեամբ նրանց վերադարձնում է իրանց տեղերը»:

Այս բանը Մաճնունը լսելով, դարձեալ գնում է Թէվֆէլի մօտ, — «ափսոս որ, ասում է, խօսքերիդ հաւատալով, այս էլ երկու անգամ է մօտնիրդ եմ գալիս, բայց դեռ մի գործ չը կատարած, սիրտս տակն ու վրայ անելով, ինձ գոհացրիք ու գցեցիք սարերը: Միթէ ձեր ինձ տուած հաստատուն խօսքն ու պայմանը այս էր»:

Թէվֆէլն հազիւ հազ այս խօսքերը Լէյլու գեղեցկութեան ու պատուի համար լռութեամբ ու համբերութեամբ տանում է և վերջն աւելացնում.— «Կը տեսնես, որ մի օր Լէյլուն քոյ ձեռքը կը յանձնեմ»:

Այս խօսքերը լսելուն պէս, Մաճնունը դարձեալ ուղղակի դիմում է դէպի լեռները: Ետևից որքան էլ որ մարդիք են ուղարկում, նրա հետքն անգամ չեն գտնում, որ վերադարձնեն:

Պատմում են որ, Թէվֆէլը զօրքը Լէյլու բնակավայրի մօտից յետ քաշել—հեռացնելուց յետոյ, Լէյլին երկրպագելով գոհութիւն է մատուցանում Աստծուն.— «Հիմա այլևս, ասում է, հայրս Թէվֆէլի հետ գլուխ չի դնէ—չի պատերազմի. ի հարկէ այսուհետև ինձ Մաճնունին կտայ ու երկուսիս մեր նպատակներին կը հասցնէ»:

Թէպէտ նախկին պատերազմի ժամանակ Լէյլին երեսը գետնին քսելով խնդրել էր Աստուծուց, որ իւր ցեղակիցները տկարանան—պարտութիւն կրեն ու Թէվֆէլի զօրքը յաղթող հանդիսանայ: Սակայն այդ խնդրուածքը Աստուծոյ մօտ ընդունելի չէր եղել: Ընդհակառակը Թէվֆէլի զօրքն էր տկարացել—պարտութիւն կրել ու կորագլուխ եղած՝ յետ

դառել գնացել: Այս բանը Լէյլու վրայ խիստ վատ էր ազդել՝ ու դրուժիւնը վատանալով, օրերը տխուր ու տրտում էր անցկացնում: Միանգամայն իւր, ու Մաճնունի կոկոնափակ վարդերը դեռ չը բացուած, անիրաւ բաղդը նրանց համար շատ տեսնելով, դարձեալ թառամեցնում էր: «Մեզ լացացնում էր, ասում է Լէյլուն, իսկ թշնամիներին խնդացնում»: Այնուհետեւ սրտից մի խոր ակն քաշելով երգում է:

Օրս խաւարեցաւ, արեւ մթնեց,
Դրուժիւնս փոխուաւ, ասէք, ինչ անեմ,
Սիրականս ինձի արհամարհեց—փտնեց,
Կարծես թէ մոռացաւ, ասէք, ինչ անեմ:

Բաղդը ոտնահարեց առաջին օրից,
Յուսակտուր եղայ հօրից ու մօրից,
Ինչնր ասես չլսեցի բոլորից,
Սե բաղդս հեռացաւ, ասէք, ինչ անեմ:

Ինչո՞ւ են մէկ մէկու իզուր կոտորում,
Երբ երկու անկեղծ սիրտ իրար են սիրում,
Բռնութիւնով մեր սրտերին են տիրում,
Բաղդը ինձ ուրացաւ, ասէք, ինչ անեմ:

Թէ երկնուց է մեզի սէրը պարզեաւ,
Նպատակի մենք կը հասնենք անկասկած,
Լէյլի, սիրականդ շատ է խռոված,
Իւր խօսքին չկացաւ, ասէք, ինչ անեմ:

Մի առ ժամանակ յետոյ, Թէվֆէլի զօրքի կրկին անգամ հաւաքուել և իրանց ցեղի վերայ պատերազմի գալը լսելով, Լէյլին ուրախ սրտով դիմում է Աստուծուն և ցանկանում, որ իրանց կողմը պարտութիւն կրէ:— «Յոյս ունեմ

որ, ասում է, այս անգամ հայրս կը տկարանայ, մի աչք կուլայ՝ միւսը կը ծիծաղի, ուզէ չուզէ, ինձի իմ անբաղդ սիրական Մաճնունին պիտի տայ» ասելով, աչքերը ծարուր է (սիւրմայ) քաշում և զուգուած ու զարգարուած ուրախութիւններ անում, բայց յետոյ տեղեկութիւն է առնում, որ հայրը Թէվֆէլի հետ պատերազմի գործը հաշտութեամբ ու խաղաղութեամբ է վերջացրել: Այնուհետեւ այս բանից յոյսը կտրելով, սուգի սև հանդերձներ հագած, օրըստօրէ սկսում է սիրոյ կրակի բորբոքով սիրտը այրել ու խորովել և մնում է դառնաղէտ մտածմունքներով պաշարուած դրութեան մէջ օրերն անցկացնել:

Մաճնունը բաղդից հալածուելով ու Թէվֆէլի վարմունքից վշտանալով, դարձեալ դիմում է դէպի լեռները: Լէյլու սիրոյ համար գիշեր ցերեկ թափառական պտտելով, ճանապարհին մի որսորդի պատահելով, տեսնում է որ երեք հատ եղջերուի ձագեր բռնած կապել է միմեանց. բայց այդ ձագերի սևորակ աչքերից, կարծես բանական մարդի նման, արտասուք էր վայր հոսում. այնպէս որ՝ տեսնող մարդի լերդն ու թօքը կտրատում էր: Որսորդը մտածում է. — «Սրանց կենդանի տեղ հասցնելը դժուար է, լաւն այն է. որ այստեղ մորթեմ ու շալակած տանեմ. գոնէ երկուսը կը ծախեմ, մէկն էլ ուտելու համար տուն կը հասցնեմ»:

Այդ միջոցին Մաճնունը նրան պատահելով ու եղջերուներին կալանաւորուած—արտասուքի աչքերով տեսնելով, իսկոյն իւր Լէյլին միտքն է ընկնում: «Հիմա իմ սիրուհին էլ ծնողաց տան մէջ իմ կարօտը քաշելով, աչքերիցը այսպէս արտասուք է թափում» ասելով՝ ոկսում է լաց լինել ու հառաչելով երգել:—

Սոխակը պարտէզից թռաւ,
Ալ վարդը մնաց սրգաւոր,

ոՍխակի սրտիկը մեռաւ,
Երբ տեսաւ վարդին սևաւոր:

Մահաբեր խորշակը դիպաւ,
Թէ սիրոյ թունաւոր նետը,
Աստղկան բաժակը հըպաւ,
Թմրեցուցիչ նեկտարն հետը:

Երջանիկ է անբան վարդը,
Սոխակի պէս սիրահար ունի,
Բայց ի՞նչ անէ անբաղդ մարդը,
Երբ սիրահար սոխակ չունի:

Էհ, ինչ կուգես՝ ասա խօսի,
Թշուաւը միշտ էլ թշուաւ է,
Մաճնուն, իզուր մի բամբասի,
Քո Լէյլին աստղից պայծառ է:

Որսորդը Մաճնունի վերայ մնում է զարմացած: Վերջը Մաճնունը որսորդին աղաչում է, թէ այս խղճուկ կենդանիներին ազատ թող՝ որ գնան. իսկ որսորդը նրան պատասխանում է թէ, — «գու մի խղճմտանքով մարդի ես նմանում... բայց ես սրանց որսալու ժամանակ բաւականին նեղութիւն եմ կրել: Ուրեմն սրանց պէտքէ մորթել, մի երկուսը ծախել, իսկ մէկն էլ տուն տանել ուտելու համար, որովհետեւ հէնց իմ օգուտն էլ այդպէս է պահանջում:

Մաճնունը այս բանը որսորդից լսելով, նրան ասում է. — «այժմ, այսպիսի գեղեցիկ կենդանիներին ձեռքդ քնչպէս պիտի գնայ որ մորթես»:

Որսորդը նրան պատասխանում է. — «այսպէս գեղեցիկ ժամանակը, սրանք մորթուելով պէտքէ ինձ օգուտ տան... Այժմ եթէ ձեր պատուի համար սրանց ազատ թող տամ,

յետոյ իմ ընտանիքը ինձանից հաց ու կերակուր կուգեն, որտեղից տանեմ»:

Մաճնունը նորից այս խօսքերը որսորդից լսելով՝ ասում է որ, զբացի վերայիս հանդերձներից, մօտս էլ ուրիշ բան չունիմ. ահա ան սրանք քեզ լինին, միայն թէ այդ կենդանիներին ազատ բաց թող»:

Որսորդը տեսնում է որ Մաճնունի շորերը աւելի թանկ արժեն, քան թէ կենդանիների ծախելուց սպասած օգուտը, նոյն վայրկենին կենդանիների ոտքերն արձակում է ու բաց թողնում, սրանք իրանց ազատ ու արձակ տեսնելով, իսկոյն փախչում գնում անյայտանում են:

Սրանից մի քանի օր յետոյ, Մաճնունը գնալիս պատահում է մի այլ որսորդի, որ դարձեալ մի եղնիկի փոքրիկ ձագ էր կենդանոյն որսացել: Մօտենալով գեղեցիկ անասունին, աչքերը համբուրում է ու առաջուան պէս Լէյլուն այդ կենդանոյն նմանացնելով, լաց լինելով աղաչում է որսորդին, որ ազատ բաց թողնի: Իսկ որսորդը առաջինի նման պատասխանում է թէ «չեմ կարող»,

Մաճնունը նրան ասում է. «այս գիշեր որ քեզ մօտ հիւր լինիմ, արապների օովորութեան համաձայն, սրան չեմ մոլթի ու ինձ ուտացնի. ուրեմն այնպէս համարէ, որ ինձ կերցրիր, սրան խնայէ ու բաց թող որ գնայ... Անցեալ օրը քեզ նման մի ուրիշ որսորդի էլ պատահեցայ. ինչ որ ունէի չունէի նրան տուի, երեք որս ձեռքից առնելով, ազատ բաց թողի. հէնց դրա համար էլ մնացի մերկ ու մօտս ոչինչ չունիմ որ քեզ տամ... Եթէ յօժար ես, հոգիս քեզ կտամ մորթէ, միայն թէ այդ կենդանին բաց թող»:

Վերջապէս այսպիսի խղճահարող խօսքերով, Մաճնունը որսորդին համոզում է ու նրա կամքը հաճեցնում, որ ազատ բաց թողնի... Եղնիկին բաց թողնելուն պէս, գնում

դաշտի խոտերի մէջ անյայտանում է: Իսկ Մաճնունը նրա յետեից մտիկ տալիս, Լէյլու սիրոյ կրակը սիրտը լցուելով, բորբոքվում է ու հետեւեալ սրտաճմլիկ երգը երգում.—

Ինքն աշխարհիս թաղունին է,
Ուժէս վեր է, ձեռք չի հասնի,
Երկրին լոյս տունդ լուսին է,
Ուժէս վեր է, ձեռք չի հասնի:

Լոյս երեսը ինձ ինչ արաւ,
Ցաւ ու կսկիծ վերաս բերաւ,
Ձեռքէս խլեց հեռու տարաւ,
Ուժէս վեր է, ձեռք չի հասնի:

Թշուառ կեանքս ոչնչացաւ,
Օրս սուգ ու ցաւով անցաւ,
Չիտեմ հողսերս վերջացաւ...
Ուժէս վեր է, ձեռք չի հասնի:

Լեռներիս սրտակցիս ողջոյն,
Որ ինձ խնայէ օրն իբուն,
Մեղրի փոխարէն դառն թոյն...
Ուժէս վեր է, ձեռք չի հասնի:

Այսպէս կրակուած ու բորբոքուած դրութեամբ գնալու միջոցին, արեւի տաքութիւնից սաստիկ թուլանում է: Տեսնում է որ մի ծառի հովանու տակ մի շատրուան կայ, մէջը քաղցրահամ սառը ջրով լիքը: Նրանից բաւականին խմում է ու միւսնոյն միջոցին նկատում, որ մի գեղեցիկ ագռաւ ծառի վերայ կանգնած է: Մաճնունը սրան տեսնելով, ասում է.— «Ե՛րբ ու իմ սիրուհու մագերի գոյնի ագռաւ. արդեօք քաղը քեզ ինչպէս է իրան ծառայ ու գերի շինել. դու

էլ ինձ նման յաւիտենականութեան մէջ պէտք է նպատակի հասնիս... արդեօք արիւնոտ ժամանակը քոյ պայծառ առաւօտն էլ մթազնեց երեկոյ դարձուց... քոյ շքեղ հանդերձներն էլ այրեց մրկեց ու սև սուգի հանդերձների փոխարկեց... Իհարկէ քեզանում մի գաղտնիք կայ, բայց դու խորհրդապահ և բերանիդ ամուր ու մաքուր ես. քեզանից ոչ մի գաղտնիք չի կարելի իմանալ... դու գուցէ միայն վշտացած մարդկերանց տխուր ու ծեծուած սրտերը կսփռեաս ու կը մխիթարես ասելով՝ երգում է:—

Դու էլ ինձ պէս սգաւոր ես,
Տխրատեսիլ անմեղ թուշուն,
Բաղդիցը բողոքաւոր ես,
Որ աչքիդ մօտ չի գալիս քուն:

Սրգի հանդերձներ ես հագել,
Իմ թշուառ Լէյլուն նմանել,
Բնողն է արդեօք քեզ հարւածել,
Որ միշտ զայնում ես օրն իբուն:

Քո առաւօտն էլ մթնեցաւ,
Օր-արեւ խաւարեցաւ,
Անբաղդ Մաճնունին մօտեցաւ,
Դու էլ չունիս մի տեղ ու տուն:

Մաճնունը այսպիսի մենախօսութեան միջոցին, տեսնում է որ մի հասակաւոր ծերունի, մի ուրիշ շղթայակապ ծերունու հետ միասին դէպի իրան են գալիս: Այս տարօրէնակ բանը տեսնելով՝ անմիջապէս ծերունուց հարցնում է.— «Սրա մեղքն ինչ է, որ պարանոցը այսպէս շղթայել ես»:

Ծերունին պատասխանում է.— «Ես մի ձեռքից-ոտքից քնկած աղքատ մարդ եմ, ոչ գործ և ոչ ապրելու միջոց ու-

նիմ. այս ողորմելին նոյնպէս, ինձանից աւելի աղքատ ու քաղցած է... այսպէս շղթայած, իբրեւ գերի, տեղից տեղ ման ենք գալիս ու ողորմութիւն խնդրում. ինչ որ ձեռքներս է ընկնում, երկու հաւասար բաժին ենք անում, մինը ինձ եմ վեր առնում, միւսը տալիս եմ սրան, ու միասին եղբօր պէս ապրում ենք»:

Մաճնունը փոքր ինչ մտածելուց յետոյ, ծերից խնդրում է. — «Մրան խնայէ—ազատ արա, իսկ սրա փոխանակ ինձ շղթայած պահէ... իսկապէս շղթայակապ մնալու ես եմ արժանի, որ ահա քանի տարիներից հետէ սիրոյ ցաւով տապակուած, գերի եմ դառել ու հայրենիքից հեռացած վտարանդի ման եմ գալիս... Սյս է իմ դրութիւնս, որ անկապ շղթայուած, սիրտս այրուած, լերդս չորացած, առաջներիդ կանգնած եմ... կրկին ու կրկին խնդրում աղաչում եմ, այս ծերունու շղթան քանդէ ու ինձ կապէ, և դորա նման ուր որ ուզում ես ինձ ման ածէ»:

Մաճնունի այս պաղատական խօսքերը լսելով, այլ ևս առանց ժամանակ կորցնելու, ծերունու շղթան քանդում կապում է Մաճնունի պարանոցից ու սկսում է նրան այստեղ ու այնտեղ տանել պտտել:

Մի քանի ժամանակից յետոյ, մի օր էլ այս դրութեամբ գալիս հասնում են Լէյլու բնակարանի առաջը, Լէյլին Մաճնունի ձայնը լսելով... նրան մտիկ տուած միջոցին. . Մաճնունը բողբոջելով աղերսարկու կերպով ասում է. — «ո՛վ իմ չքնաղ ու հոգեհան սիրուհի, դրութեանս խղճա ու լմ վիճակին կարեկցի, որ քոյ սէրդ ինձի այսպէս շղթայակապ արած—կաշկանդուած ձեռքերով ու այրուած սրտով դուռդ է բերել... թէ որ թէվֆէլի զօրքի ուժով մենք պիտի միմեանց մօտ երես առ երես գայինք, ահա ես իմ ոտքովս եմ եկել. թէ որ կը ցանկաս, ինձ սպանէ ոչնչացուր... մինչև անգամ սլատրաստ եմ դռանդ կամովին մատաղ լինել... քոյ

սուրդ ինձ համար կենսատու ջրից էլ քաղցր է» ասելով՝ կրակուած սրտով սիրուհուց խնդրուածք էր անում... հրամայիլ ինձ ինչ որ կամենաս, իմ գլխի տէր ու տիրական թագուհի» կրկնելով՝ սրտի բորբոքը մոլեգնութեան է հասնում... — «ո՛վ Տէր, օգնէ ինձ» ասելով՝ ձեռքերով ոտքերի ու պարանոցի շղթաները խորտակում վայր է թափում ու գարձեալ ուղղակի դիմում է դէպի լեռները... Մի քիչ հեռանալուց յետոյ, բլրի գագաթին նստած սկսում է երգել. —

Հին ցաւերս նորոգուեցին—թաղացան,
Խղճալիս ուր գնամ, ո՞ր ջուրը ընկնեմ,
Սպասելով խեղճ աչքերս բօղացան,
Նստատակի դեռ չհասայ, ի՞նչ անեմ:

Շղթայակապ սիրականիս մօտ եկայ,
Որ փոքր ինչ իմ դրութեանս խղճայ,
Միտս նրան մատաղ լինել կցանկայ,
Սյսքան ծանր բեռը մենակ ո՞նց տանեմ:

Նրա տուած մահը ինձ համար կեանք է,
Մի սոսկ խօսքը չարքաշ կեանքիս փրկանք է,
Երեսիս մտիկ տալն ինձ սփոփանք է,
Բայց չարակամներից երբ վրէժ հանեմ:

Միայն դու ինձ սիրէ. էլ բան չեմ ուզում,
Իմ անուշիկ Լէյլի, ես այս եմ խնդրում,
Մաճնունդ է ծնկաչոր քեզի աղերսում,
Խոցուած սրտիդ բալասան պիտի ցանեմ:

Իսկ հետի գտնուած ծերունին լացակրկնած յետևից բացառանջում է. — «այ Աստծու երեսից ընկած մարդ. ես դեռ ևս այս շղթայի գինն էլ չեմ վճարել... քեզ հետ ընկերա-

ցած միջոցիս, դեռ մի շղթայի գին էլ չեմ աշխատել... այս ծերութեան վերջին օրերիս մէջ դու թնչպէս ինձ պարտական թողիր, ու գնացիր» ասելով, սկսում է դառնապէս բողբոջել։

«Մի լաց լինիր, ձեռք վեր առ... եղածն արդէն եղած է... նա մի անբաղդ և յուսահատ սիրահար էր. չը կարենալով իրան զսպել, այդպէս արաւ ու հեռացաւ» ասում է Լէյլին ու ծերունուն շղթայի գինը վճարելով և սիրտը շահելով ճանապարհ է գցում։

Ծերունին Լէյլուց իւր բաւականութիւնն ստանալուց յետոյ, նրան օրհնանքներ կարդալով հեռանում է։

Որովհետեւ Լէյլին այդ միջոցներին լաւ հռչակ ու համբաւ էր ստացել իւր գեղեցկութեամբ արաբական բոլոր ցեղերի մէջ, այնպէս որ, ամեն ցեղի մարդիք ուղղում էին նրան ձեռքներն առնել ու վարդի նման հոտոտել։ Մանաւանդ նրանցից ոմանց էլ շլացնում էր Լէյլու հօր ամբաւ կարողութիւնը, որին ապագայ ժառանգ էին ուղղում դառնալ շատերը։

Այս բանը լսելով Իպնի—Սէլամ անունով երիտասարդ իշխանազնը, խելքը զխից թռչում է—«Իմ նշանածն է Լէյլին, ասում է. այդ մասին վաղուց խօսել վերջացրել ու պայմանաւորել ենք. բանը այսպէս թոյլ թողնել ու յետաձգել չի լինի. յետոյ կարող է ձեռքիցս դուրս գալ» մտածելով, մի քանի թանկագին ընծաներ է պատրաստում ու բանազետ մարդկանց ձեռքով ուղարկում Լէյլու հօր մօտ, որ իրանց ունեցած խօսքն ու պայմանը յիշեցնեն նրան։

Գնում են պատգամաւորները։ Լէյլու ծնողքը նրանց լաւ ընդունելութիւն ցոյց տալուց ու հիւրասիրելուց յետոյ, հիւրերն սկսում են այսպէս խօսք բաց անել.—«Գերագնիւ Տէր, մեր նախկին խօսակցութեան միջոցին, Իպնի—Սէլամին իբրեւ որդի ընդունեցիք և խօսք տուիք յարմար առիթին ձեր դստեր հետ ամուսնական դաշն կռելու։ Ուստի

այժմ—մեր դրած պայմանին համաձայն—եկել ենք այդ դաշինքը վերջնականապէս կնքելու և պայմանները որոշելու։ Ծածուկ չէ ձեր մեծարգութիւնից, որ բարի գործերի համար, մէջտեղից չարութիւնները անպակաս են և իրանց չափից դուրս ոտնձգութիւն անողներն էլ բազմաթիւ։ Մեզ որքան յայտնի է, գործը պղտորելու համար, մէջտեղը մի քանի անբարեմիտ մարդիք են սուսկի նման բուսել։ Ուրեմն ամենից լաւն այն է, որ առաջուց արժան տեսած ու խոստացած ուխտերդ և դաշինքներդ վճռապէս ի կատար ածէք։ Երկուսին միմեանց հետ ամուսնական անքակտելի կապով կապենք—ամրապնդենք, որպէսզի ամեն տեսակ երկար ու կարճ խօսք մէջտեղից վերանայ. և երկու կողմդ էլ մի փոքր ազատ շունչ քաշելով հանգստանաք»։

Երկու կողմից մի քանի խօսքեր փոխանակելուց յետոյ, Լէյլու հայրն իսկոյն հազար ոսկի բաժինքով իւր դստերը Իպնի—Սէլամի հետ դաշինք է կռում։ Նորանոր խոստումներ անում և օրհնում է նրանց ամուսնութիւնը։

Լէյլին լսելով որ հայրը Իպնի—Սէլամի հետ հաստատուն դաշինք է կռել իւր ամուսնութեան համար.—«Ախ, անգութ հայր, թնչպէս անիրաւաբար վրէժխնդիր եղար ու, տեղեակ լինելով հանդերձ, ինձ տուիր մի վայրենի մարդի... իսկ սիրոյ զօհ իմ Մաճնունից ինձ ուղղում ես օտարացնելս ասելով, սկսում է դառնապէս սուգ ու շիւան անել, և կսկծագին ու սրտամորմօք կերպով երգել.—

Վարդը արմատից խլեցին,
Օտար հողի մէջ տնկեցին,
Սոխակին վիրաւորեցին,
Այգեպանը այս ո՞նց տանի։

Նորահաս կոկոնը կիսբաց—
Թողին արևի դէմ չորցած,

Սոխակն անում է լացութաց,
Այգեպանը այս ո՞նց տանի:

Վարդը տուին աւանակին,
Վիրաւոր թողին սոխակին,
Հացն արին շների բաժին,
Այգեպանը այս ո՞նց տանի:

Սոխակի փոխարէն ազուաւ,
Վարդի ծառին եկաւ կանգնաւ,
Սիրահարի աչքը տեսաւ,
Այգեպանը այս ո՞նց տանի:

Լէյլի, սիրտդ խոր խոցուեցաւ,
Բայց հայրդ այսպէս կամեցաւ,
Թէպէտ այսպէս վիճակուեցաւ,
Բայց այգեպանն այս ո՞նց տանի:

Հարսանիքի օրը իրանց ցեղի մէջ գտնուած պատուաւոր տիկիներն ու օրիորդները գալիս են Լէյլու մօտ նրա ամուսնութիւնը շնորհաւորելու ու բարեմաղթութիւններ անելու: Իսկ Լէյլին մտքումն անիծելով ասում է. — «Լեզուներդ չորանայ ու պապտնձուի, և սկսում է յակամայից պարողներին ու կաքաւողներին մօտիկ տալ: Այսպէս մի քանի օր շքեղ հարսանիք են անում: Հարսանիքը վերջանալուց յետոյ, Լէյլին ոսկու ու ակնեղէնների մէջ կորած, մի քանի նաժիշտների հետ միասին, նստացնում են արծաթապատ պատգարակի վերայ և ուղարկում Իպնի—Սէլամի տունը:

Երբ աւետաբերները Լէյլու գնալն ու տան մօտենալը աւետում են, Իպնի—Սէլամը այդ մասին խիստ ուրախ է լինում ու աւետիք բերողների խօսքերին հաւատալով, նրանց առատօրէն վարձատրում է: Իսկ Լէյլին Իպնի—Սէլամի դու-

ռը հասած միջոցին, շատ մարգարիտ ու ոսկի է սփռում հանդիսատեսների վերայ, որ իսկոյն միմեանց ձեռքից յափշտակում են: Այնուհետեւ խնջոյքներ են կազմում, ուրախութիւններ անում ու նոր զոյգերի արեւշատութեան համար ջերմաջերմ բարեմաղթում:

Հարսանեկան հանդէսները վերջանալուց յետոյ, երբ Իպնի—Սէլամը մտնում է Լէյլու առանձնասենեակը և նրա կերպարանքն ու դրուժիւնը նկատում է, քիչ է մնում ուրախութիւնից խելքը գլխից գնայ և ուշաթափ լինի: Այնտեղ գտնուած նաժիշտները այս բանը նկատելով, երեսին վարդաջուր են սրսկում և հազիւ կարողանում են խելքը գլուխը բերել նստացնել:

Հանգստանալուց և խելքը գլուխը գալուց յետոյ, երբ մօտենում է Լէյլուն և ուզում է մի քիչ հանաքներ անել, Լէյլին բարկանում ու կատաղում է: Չէ թէ իրան հետ հանաքներ անել չի սիրում, այլ և դիպչում է նրա արժանապատուութեանը և չի էլ ուզում հետը քաղաքավարի վարուել ու խօսել:

Լէյլու այսպիսի վարմունքը Իպնի—Սէլամի վերայ խիստ վատ ազդելով՝ համարեա նրան արեւցնում ու թմրեցնում է: «Արդեօք Լէյլին սպասաւորներիցս ինչ պակասութիւն է տեսել, մտածում է, որ ես նրա կողմից այսպիսի անպատուութեան ու սառը վարմունքի արժանացայ»:

Լէյլին նրա տրամադրութիւնն հասկանալով, պատասխանում է. — «Քեզ այն յանցանքն էլ բաւական է, որ դու իմ վաղուց ուրիշի հետ ունեցած սիրոյս ձեռք մեկնեցիր: Ես իմ նպատակիս ու բաղձանքիս չը հասնելուց յետոյ, մի փոր հացի, կամ թէ քոյ այդչափ գնահատութեան համար, քեզ երբէք չեմ հնազանդի ու հպատակի: Թէ որ կարողանամ մի հնար գտնել այս դրուժիւնից դուրս գալու, գոնէ ինձ թունաւորելով կոչնչացնեմ ու կազատիմ», ասելով, չաւառար երգումներ է անում:

Իպնի-Սէլամը Լէյլու բարկութեան հուրը տեսնելով ու տուած երգումները լսելով, երկիւղից ու կասկածանքից խեղճանում է: Հազիւ թէ շեշտակի կարողանում է ոտքից գլուխ նրա տեսքին մօտիկ տալ: Տեսնում է, որ սա բերան տանելու պատառ չէ, ուստի լռում է ու այս մասին ոչ ոքի խորհուրդ չի տալիս կամ հարցնում: «Դեռ պէտք է համբերել ու սպասել, մտածում է. որովհետեւ ձեռքիս տակ միջոց ու կարողութիւն շատ ունիմ» ասելով, լետ է քաշվում:

Իսկ Լէյլին օր օրի վրայ ախուժախը շատացնելով ու բորբոքուելով՝ սրտնեղութիւնից այրվում—տոչորվում է: Մանաւանդ երբ Մաճնունի գթութեան պէս սարերը ման գալը յայտնի է լինում ու ինքը մանրամասնաբար լսում է: Ամօթն ու պատկառանքը մի կողմ դրած, յայտնապէս հրապարակ է գալիս ու ամեն օր Մաճնունի պտըտած կողմից փչած հողմերին երեւակայութեամբ հարցնում է. — «Արդեօք իմ սիրական Մաճնունը կենդանի է, արդեօք իմ այժմեան գրութիւնից ու կրած վշտերից և ցաւերից որեւէ տեղեկութիւն ունի» ասելով, սկսում է ինքն իրան սրտապնդել, յոյսեր տալ, ու աշխուժով երգել. —

Իմ սիրելոյն ինձնից հեռու վանելով,
Օտարի գիրկն ինձի արժանի տեսան,
Անքնական ճանապարհով տանելով,
Չսիրած մարդն է ասում են քո փեսան:

Ես երգուել եմ, Մաճնունի հետ ուխտ դրել,
Մինչի վախճան նրա հետ սիրով ապրել,
Մեզ երկուսիս այս Աստուած էր կամեցել,
Թող ինչ կուզեն մեր մասին ասեն-խօսան,

Թէ բռնութիւն գործ գնեն իմ կամքի դէմ,
Թող գիտենան՝ որ ես էլ թոյն կընդունեմ.

Ակամայ սիրելուց—լաւ է որ մեռնեմ,
Այն ժամանակ գոնէ շատերն կափսոսան:

Ես նրանն եմ, նա իմն է, թող գիտնան,
Թէ բարեկամ, թէ չարակամ իմանան,
Լէյլի, գուցէ վերադ շատերը խնդան,
Բայց ինչ կուզեն՝ թող բարբառնան—քափրսան:

Իսկ թշուառ Իպնի-Սէլամը այս գրութիւնը տեսնելով, դեռ ևս ակամայից մի կերպ համբերում է. բայց Լէյլուն սաստիկ սիրահարուած լինելով, թէեւ ամեն բան տանում է. միայն մի կողմից էլ բարեկամներից խիստ է ամաչում, որ պիտի ասէին թէ, մի աղջկայ սիրոյն այնքան տարուած է ու անձնատուր եղած, որ նրա հասցրած ծանր ու անասելի նեղութիւններն ու չարչարանքները յօժարակամ տանում է առանց ամաչելու: Ինչո՞ւ արդեօք այդքան նեղութիւնով ձեռք բերած մի աղջկայ սիրուց ձեռք չի վեր առնում: Սի ուրիշ կողմից էլ մտածում է թէ, Լէյլին որ մի վայրենացած մարդի համար այդքան ախուժախ և հոգս է քաշում, դրան համբերել ու տանել կարելի է արդեօք: Այսպէս էին մտածում նաև նրա բարեկամներն ու վճռաբար խորհուրդ տալիս, որ նորատի ու գեղեցիկ կնոջը ապահարզան տայ և ուղարկէ հօր տունը. սակայն նրանք մանրամասն եղելութիւնից տեղեկութիւն չունէին:

Երկու նոր ամուսինները այսպէս օտարացած էին օրերն անցկացնում և առանց միմեանց մօտ գնալու, հեռուից էին իրար հետ խօսում ու բարեւում: Իսկ Մաճնունը սրանց դուրս թեան մասին ոչինչ չը գիտէր, այլ սարերը ման գալով լաց էր լինում ու թափառում էր:

Մի օր էլ Իպնի-Սէլամի բնակավայրը մի արապ, կարելոր գործի համար գնացած միջոցին, ճանապարհի մօտ կողմնակի կերպով լսում ու ականջին է հասնում Մաճնունի

ձայնը: Մօտենալով տեսնում է, որ խղճալին կանգնել է ու լաց լինելով Լէյլու համար հետեւեալ սրտակոտոր ու տխուր երգն է երգում.—

Միրոյդ դերի դառած, մատաղ օրերս,
Ախուվախով անցկացրի սիրունի,
Գնաց, էլ չի դառնալ չքնաղ օրերս,
Կեանքս թշուառ անցկացրի սիրունի:

Անգութներ կան, բայց դու նրանց պէս չէիր,
Ինչո՞ւ ինձի այսպէս արիւր տարապիր,
Գոռածի պէս պցեցիր երկրէ երկիր,
Օրս խաւար անցկացրի սիրունի:

Եթէ կուգես՝ կեանքս քեզ մատաղ բերեմ,
Ուղիդ սրտով դամ ոտքերդ համբուրեմ,
Միայն ասան «Մաճնուն քեզի կը սիրեմ»,
Ո՛հ, հերիք է... անցկացրի սիրունի:

Երգն աւարտելուց լետոյ, անծանօթ մարդը մօտենալով նրան ասում է. — «Այ խղճալի Մաճնուն, երկար տարիներից ի վեր սիրոյ ճամբում կեանք մաշեցիր ու փչացրիր, սիրոյ համար լեռներում թափառեցար, որ ինչ է մի անհաւատաւիմ սիրուհու սիրտը գրաւես դէպի քեզ: Բայց մինչև օրս նպատակիդ չը հասար—խորհուրդներդ կատարելապէս մնացին անկատար: Մարդը այդպէս ապրելուց, մեռնելը հազար անգամ լաւ է: Երկար ժամանակ Լէյլին քեզ հետ ուխտ ու պայման դրեց, որ բացի քեզանից էլ ուրիշին սիրունի չը դառնայ: Ես քեզ կը պատկանիմ ասելով, սիրոյ հետ սիրտն ու հոգին քեզ գրաւական էր տալիս: Օսկայն այդ հրապարակապէս ասած խօսքերն ու արած խոստումները բոլորը սուտ դուրս եկան: Նրա նպատակը հէնց կարծես թէ, քեզ

միայն սար ու քար գցելն ու հեռուից մտիկ տալն էր: Նրա հայրը իւր պատիւը պաշտպանելու համար, վեր առաւ նրան տուեց Իպնի-Սէլամին: Խիստ շքեղ հարսանիք արին և այժմ երկուսը միասին ուրախ զուարթ ապրում են: Խսկ դու այս անցքերի ոչ մէկից տեղեկութիւն չունենալով, մշտապէս լաց ու թաց անելով, դժուածի ու ապուշի նման այս ամայի լեռներում ու անապատներում թափառում ես: Քեզ պատահած վնասն ու դժբաղդութիւնը, խեղճ ողորմելի, աշխարհքում դեռ ոչ ոքի չի պատահել, որ ամբողջ կեանքը տարիներով լեռներում անցկացնէ վայրենու պէս»:

Թշուառական Մաճնունի համար երկինքը փուլ գար լաւ էր, քան թէ այս թունաւոր խօսքերը լսեց, սրանք նետի պէս հազար տեղից ցցուեցան վիրաւոր սրտում... Մի փոքր լետոյ ուշքը թռցնում է ու իրան գետնէ գետին խփում և աչքերից արիւն արտասուք թափելով՝ սկսում անհնարին լաց ու կոծ անել... Ապա սթափուելով՝ սկսում է սրտամորմոք երգել. —

Անուշ լեզուից խաբուեցայ ու սիրտ տուի,
Միրականս դժբեց ուխտ ու պայմանին,
Մի դեղեցկի համար պատահայ ցաւի,
Որ չկացաւ իւր դաշինքի սահմանին:

Ինձ գրաւեց, սիրտս իւր մէջը առաւ,
Կախարդեց ու թովեց, արիւնս սառաւ,
Կեանքս թունաւորեց, դահիճս դառաւ,
Երկուսիս գաղտնիքն յայտնի է ամենին:

Լեռներ թափառեցայ, դաշտեր չափեցի,
Հացի փոխան վայրի բանջար լափեցի,
Լէյլին թող պարծենայ, թէ քեզ խափեցի,
Իւր տուած խոստումը՝ գիտէ պատանին:

Մաճնուն, որքան կուգես դու լաց ու ողբայ,
Սիրունիդ քեզ մոռցաւ, էլ չի ափսոսայ,
Բայց դու մի ուրանայ, ճամբովդ գնայ,
Թող քեզ չասեն չար արբանեակ սատանին:

Մաճնունի արարմունքը տեսնելով այդ մարդը՝ թէպէտ
և իւր ասածներից զղջում է... բայց հազիւ հազ կարողա-
նում է սիրտ տալով մի քիչ միամտացնել... «Ես քեզ խաբե-
ցի, ասում է, իմ յանցանքս կը ներես... խնդրում եմ ինձա-
նից չը նեղանաս... նպատակս միայն քեզ փորձելն էր, որ
տեսնեմ թէ ինչ կասես... ուղիղ հաւատայ՝ որ առանձին ոչ
մի բան չկայ... Թէպէտ Լէյլուն Իպնի Սէլամի հետ նշանա-
դրել են, բայց բնաւ նրան իւր մօտ գալու չի թողնում...
ճշմարիտն այս է, որ բացի քեզանից ուրիշ ոչ ոքի չի սիրում,
մշտապէս քոյ հոգսդ քաշելով, քեզ վերայ մտածելով ու
քոյ անունդ յիշելով է մնացել» ասելով՝ մի փոքր հանգս-
տացնում է ու դադարեցնում:

Թէ և երկդիմի խօսելով անձանթ մարդը իւր ստա-
խօսութիւնը յայտնի է անում ու հասկացնում է, սակայն
նախկին ասածներով էլ շատ կասկածների, հոգսերի ու մտած-
մունքների տեղիք էր տուել տարաբաղդ Մաճնունին:

Այնուհետեւ սկսում է Մաճնունի գծութիւնը աւելանալ...
Նա այդ բոլորը Լէյլու պատւի, նրան տեսնելու ու ազնելու
նպատակով էր անում ու իրան քարէքար տալիս լեռներում:

Սրտի սաստիկ կսկծից.— «արժան էր քեզ, ասում է
Լէյլու հասցէին, որ ինձ մոռանայիր... այնքան դիւրահա-
ւատ լինէիր, որ խաբեբայ մարդկերանց խօսքով, մեր վա-
ղուց սրբագործուած սէրը ոտնատակ տայիր և ուրիշի գիր-
կըն ընկնէիր... Եթէ այդպէս էր, էլ ո՛ւր էիր ինձ հետ յա-
ւիտենական ուխտ ու դաշն դնում, որ միայն ինձ ես պատ-
կանում և ոչ ուրիշին... Ա՛հ, թող Աստուած ինձ այն օրը

չտայ, որ ես առանց քեզ դրախտն անգամ գնամ... թէ որ
յանկարձ այդ բանը պատահեցաւ, այն ժամանակ, գիտեցիր,
որ ինձ կը ոչնչացնեմ «ասելով՝ ուշ ու միտքը հետզհետէ
կորցնում է ու սկսում զառամեալ անգէտ ծերի նման իւր
սրտի ուզածն անգիտակցաբար ասել ու խօսել...— «Ես այն-
պէս եմ հասկանում, աւելացնում է, որ ինձանից սէրդ ու
յարգանքդ պակասացնելով և ուրիշների սուտ խօսքին հա-
ւատալով, քեզ նուիրում ես օտար սրտերին... Ուրեմն մեր
միմեանց տուած անսուտ խոստումներն յօգս ցնդեցան» ասե-
լով՝ հետեւալ տողերն է երգում.—

Սուտ խօսքերի հաւատալով ինձանից ձեռք վերցրիր,
ձանապարհս մոլորցնելով, ինձ օղի մէջ թուցրիր:

Ճշմարիտ սիրոյ համար ոչնչացրի ցնծութիւնս,
Լեռների դադաթներին հաստատեցի բնակութիւնս:

Այս տողերն ասելով՝ դարձեալ բորբոքուած աւելացնում
է.— «այժմ իմ կոտորուած սրտիս մէջ ինչո՞ւ այդ ցաւի սեր-
մերը ցանեցիր... Անապատները մինչև անգամ անբաւարար
ու նեղ անելով ինձ համար, անհաւատարիմ սիրունի դար-
ձար... Ես այսուհետեւ ևս անկեղծ սիրահարի նման հաւա-
տարիմ կը մնամ իմ խօսքին ու խոստմանը և քեզ յաւիտեան
չեմ մոռանայ» ասելով՝ սկսում է դառնապէս լաց լինելով
աղիողորմ կերպով երգել.—

Հոգիս գեհնի մէջ այրեցիր թողիր,
Հանգիստս խլելով արիւր վայրենի,
Իմ կեանքս վառելով դարձուցիր մոխիր,
Լեռները զցելով արիւր վայրենի:

Քեզ էլ չի մնայ այդ երջանկութիւնը,
Կը ճաշակես կեանքի խիստ դառնութիւնը,

Աչքովդ կը տեսնես իմ թշուառութիւնը,
Սուտ կոյր ձեռնալով արիւր վայրենի:

Լայն աշխարհում օրերս անցնում են տխուր,
Սրտումս ցցուած է հազար հատու սուր,
Գիշեր ցերեկ այրելովումս առանց հուր,
Ուշքս զրաւելով արիւր վայրենի:

Ամեն օր շրջանը այսպէս չի մնայ,
Տէրը ողորմած է մի կարգ կստանայ,
Ուխտ եմ արել, քեզ բնաւ չեմ մոռանայ,
Մաճնունիս խաբելով արիւր վայրենի:

Այս ամեն անցքերից յետոյ, Մաճնունի հայրը որդու լեռներում թափառելը տեսնելով... նրան տուն վերադարձնելու մի հնար գտնելու համար, բաւականին մեծ գումարներ ծախսելուց ու ոչ մի հնար չը գտնելուց յետոյ, մի անկիւն ընկած, Մաճնունի դուռնան մասին միշտ լաց լինելով էր օրերն անցկացնում... Մի օր էլ այս հոգսերի մէջ հիւանդանում է ու անկողնում պարկած, սկսում ծանր կերպով տըքտըքալ: Այս դուռնան մէջ մի օր էլ մտածում է որ. — «Կեանքս մաշվում է, ես մեռնելու վրայ եմ... մեռնելուցս յետոյ կայքս ու կարողութիւնս ուրիշները պէտքէ զրաւեն ու իմ տեղս փոխարինող մէկը չը պիտի լինի, որ գոնէ տեղս դատարկ չը մնայ... Գոնէ որ և իցէ կերպով պէտքէ մի անգամ էլ ուժուկուղ անեմ, դնամ որդուս մօտ խօսեմ ու կտակ անեմ, գուցէ թէ խելքի դայ ու վերադառնայ տուն» ասելով՝ տեղից վեր է կենում և հազիւ թէ հազար ու մի դժուարութեամբ հասնում է սարը ու մտնում այն ալրի մէջ, ուր Մաճնունն էր գտնվում... Տեսնում է որ խեղճը ցամաքել, ոսկոր ու մորթ եղած, չոր կմախք է դառել... շատ լաց լինելուց, աչքերը փախել բնի մէջ կորել են... իսկ ինքը

փոշիաթաթախ՝ գետնի վրայ պարկել քնել է: Որդուն այս դուռնան մէջ տեսնելով, հօր սիրտը կտոր կտոր է լինում... աչքերից արիւն արտասուք թափելով, Մաճնունի գլուխը գետնից բարձրացնելով դնում է ծնկան վերայ ու սկսում կամաց կամաց մաժել ու մրմնջալով երգել. —

Խաւարէր աչքերիս յոյսը,
Քեզ այս օրին չտեսնէի,
Գու էիր իմ տան մեծ յոյսը,
Գիշեր ցերեկ կը զրգուէի:

Կոտրած սրտիս մխիթարանք,
Քեզ պարգևեց ինձի Աստուած,
Կարծում էի քեզ սփոփանք.
Միշտ աղօթում բազկատարած:

Բազդի հարուածին պատահայ,
Կորաւ իմ ուրախութիւնս,
Ինձի պահած պատիժն առայ,
Թուաւ զնաց ցնծութիւնս:

Անբաղդ հայրդ զխիղ վերեւ,—
Նստած կանէ, լաց—աղաղակ,
Քեզ կը ցանկայ կեանք ու արեւ,
Որ շատ տպրիս, անուշ զաւակ:

Մաճնունը այս շօշափմունքից զարթնելով, աչքերը բաց արած տեսնում է, որ մի մարդ իւր գլուխը մաժում է. բայց հայրը լինելը չը գիտէր: — «Խնդրեմ ասե՛ս, ասում է, ո՞վ ես դու, որ ինձ ալ լաւութիւնն անում ես, կամ թէ ո՞րտեղից ես գալիս և ո՞ւր գնում: Խնայիր ինձ և հանգիստ թող,

բուն մի փախցնիր ու սիրուհուն մասին ունեցած երևակայութիւնս մի խանգարեր...»:

Հայրը անմիջապէս վրայ է բերում. — «Ով իմ անբաղդ որդի Ղայս, մի վախենար, օտար մարդ չէ, այլ քոյ տարաբաղդ հայրդ է» ասելուն պէս, Մաճնունը աչքերը տրորելով մտիկ է տալիս հօր երեսին և նրան ճանաչելով, ոտքերն ընկած աղաչում է, որ խնայէ իրան: Իսկ հայրը նրան վեր բարձրացնելով երկու աչքերից համբուրում է ու սկսում են միմեանց գրկախառնած լաց լինել:

Մի քիչ դադարելուց յետոյ, հայրը Մաճնունի վերայ մտիկ տալով, տեսնում է որ համարեա բոլորովին մերկ է... Հետը մի ձեռք պատրաստի շոր է տարած լինում. հագցնում է նրան ու խրատելով ասում. — «Ով իմ հոգւոյս հատոր սիրական որդի, դու որ մարդ ես, անասնական կեանք վարելն ինչ է, որ միշտ նրանց հետ խառնուած, մարդկանցից փախչում ես: Կեանքդ որ փչացնում ես, փոխարէնն ինչ պիտի ստանաս: Կեանք ասած բանդ, ջրի նման հոսում գնում է. իսկ դու անտեղեակ այդ բանից, քեզ ոչնչացնում ես: Քանի տարի է, որ օգնութիւն խնդրելով վայրենացած ման ես գալիս. բայց ո՞վ է քեզ մինչև այսօր մի օգնութիւն տուել: Արի որդի, խելքդ գլուխդ հաւաքիր, տանը մօտս կաց. գուցէ այնտեղ բաղձանքիդ հասնես: Իմ մեռնելուց յետոյ, բացի քեզանից էլ ուրիշ ժառանգ չունիմ, որ կայքս ու կարողութիւնս կառավարէ: Իմ միակ ժառանգը դու ես, դու էլ որ այժմ խօսք չես հասկանում, իմ մեռնելուց յետոյ արդեօք իմ տեղը ո՞վ կը փոխարինէ: Յայտնի է որ օտարները պէտք է տիրեն իմ ունեցածին և ինձ փոխարինելով տեղս նստեն: Իմ պապենական շէն օճաղը քանդել — աւերելը միթէ իրաւունք է: Գնանք միասին իմ տեղս նստիր, բոլոր կարողութիւնս քեզ կը յանձնեմ: Տես որդի, յետոյ գուցէ թէ զղջաս, բայց ուշ կը լինի: Արի ինձ մի զրկիր, կեանքիս ու կարո-

ղութեանս խնայէ, ափսոս եմ» ասելով՝ սաստիկ թախանձում է գլուխը կորցրած որդուն:

Թշուառ հօր այս ազդու խօսքերն էլ չը կարողացան ազդել Մաճնունի սրտի վերայ. չը կարողացան սիրուց հեռացնել — ձեռք վերցնել տալ:

Նոյն վայրկենին սիրուց բորբոքուելով ու մոլեգնելով, գոռաձի նման, — «Ինձ իմ սիրուհուն ու նրա վերայ ունեցած սէրը մոռացնել պիտի տաք» ասելով՝ դարձեալ ընկնում է առաջուան խենէշ դրութեան մէջ և հազար ու մի տեսակ սոլառնալիքներ տալիս: Իսկ մի փոքր յետոյ սթափուելով ու խելքը գլուխը բերելով. — «Ով իմ թանկագին հայր, ասում է, առա՞ծներդ բոլորը ուղիղ են. թէև ես հոգւով կուգեմ ընդունել, բայց անիրաւ սէրը ինձ իրան ծառայ ու գերի է շինել: Բայց էլ այդ բանն յանձն առնելով ու ընդունելով, միանգամայն այդ վիճակին հպատակել եմ: Սիրոյ ճանկն ընկնող մարդի համար, կայքն ու կարողութիւնը հողի հաւասար բոն է: Ամբողջ աշխարհի կարողութիւնը իւր սիրուհու մի բուռն հողն ու մոխիրը անգամ չարժէ. բայց և այնպէս, տգէտների հետ սիրոյ մասին խօսք ու զրոյց անել չի կարելի: Քեզանից միակ խնդիրս այս է, սիրելի հայր, որ ինձ իմ կամքին թողնես ու իմ պակասութիւններին ներես: Հայրական երախտիքդ հալալ անելով՝ թոյլ տուր, որ անարգել ես իմ նպատակի յետևից գնամ ու նրա վախճանին հասնեմ: Քոյ կարողութիւնն էլ ու քոյ ցանկացած ուրախութիւնն էլ թող ձեզ համար մնայ, ես չեմ ուզում. միայն թէ ինձ հանգիստ թողէք — մի խանգարէք: Թողէք որ ես իմ եղով տապալուիմ: Լաւ գիտցէք, որ ես իմ սիրուց ձեռք վերցնողը չեմ» ասելով՝ խօսքը լրացնում է ու երգում. —

Ես սիրոյ գերին եմ հոգւով ու մարմնով,
նրանից հեռանալ՝ բնաւ չեմ կարող,

Անձնատուր եմ եղել իմ յօժար կամքով,
Խօսքիցս ետ դառնալ՝ բնաւ չեմ կարող:

Չեմ ցանկանում ոչ կայք—ոչ կարողութիւն,
Պաշտամունքս է միայն սիրոյ սրբութիւն,
Ամենայն ինչ ունի իւր մէջ դառնութիւն,
Բայց, ան, սիրուց հեռու մնալ չեմ կարող:

Սէրն է միայն ինձ վերայ թագաւորում,
Կամքիս վերայ միմիայն նա է իշխում,
Նրա համար եմ ես այսպէս թափառում,
Արած ուխտս, ես ուրանալ չեմ կարող:

Թողէք հանգիստ մնամ, ինձ մի խանգարէք,
Երբոր մեռայ՝ այս խնդիրս կատարէք,
Մաճնունիս Լէյլու հետ միասին թաղէք,
Ես նրանից բաժան մնալ չեմ կարող:

Ողորմելի հայրը որդուց այս վճռական խօսքերը լսելով,
զգածուած ասում է. — «Հոգւոյս հատոր սիրական որդի, թէ-
պէտ բոլոր ասածներս առ ոչինչ համարեցիր, բայց և այն-
պէս դարձեալ ողջ կացիր ինձի համար: Միայն վերջին կտակս
քեզ այս է, որ մեռնելուս ժամանակ գոնէ գաս երեսիս մի
բուռը հող լցնես, վերաս լաս ու հոգւոյս համար աղօթելով
ողորմի ասես»: Խօսքն աւարտելուց յետոյ, որդու աչքերն ու
երեսը համբուրում է և լաց լինելով դատարկաձեռն վերա-
դառնում է տուն:

Տուն հասնելուց մի քանի օր յետոյ, աշխարհից հրա-
ժարուելով, հոգին աւանդում է Հօր Աստուծոյ ձեռքը—
մեռնում է: Սակայն Մաճնունը հօր մահուան մասին բնաւ
տեղեկութիւն չունէր, այլ Լէյլու անհաւատարիմ վարմունքը
միտ բերելով և նրա տանջող սիրուց դրդուած, հետեւեալ
բողոքարկու երգն է երգում. —

Ո՛վ սիրուն, դաշոյն առած դու առիւծի դէմ մի գնայ,
Միտիս դրած վէրքերդ բաւ է ինձի, դէմ մի գնայ,
Միտոյն հպատակ եղած մարդին դու միշտ խնամք արա,
Իբր թշնամի մի լինի—նրան հակառակ մի գնայ:

Անձկալիդ ցաւից փրկէ, դեղձան մագերդ քօղ արա,
Արեւի լոյսը ծածկէ, թող չը փայլի, աղօտ մնայ,
Գլխիդ մագերի թուով—արածներդ հաշուի չի գայ,
Հնդկացոց թագաւորի պալատի վերայ մի գնայ:

Արբեցուցիչ քոյ սէրդ հէզ Մաճնունիս հոգւոյն դաւ չէ,
Քաղցրահամ օշարակդ ինձի խմելու դեռ բաւ չէ,
Քեզի համար մեռնելս—իսկ գլխից անցնելս ցաւ չէ,
Ոտից գլուխ քեզ մատաղ, դու ինձի ներհակ մի գնայ:

Մի ժամանակից յետոյ, որսորդի մէկը պատահելով Մաճ-
նունին, — «այ անհոգ մարդ, ասում է, դու այս լեռներում
երգելով Լէյլու համար լաց ու կոծ ես անում, իսկ ողբալի
հայրդ քոյ ցաւով տապաւնուած, մեռաւ—հանդերձեալ կեանքը
գնաց: Բոլոր մարդիք նրան ափսոսում—ցաւում ու նրա մա-
հուան վրայ սուգ են անում, իսկ դու միայն անհոգ թա-
փառում ես սար ու ձոր, քեզ պէս որդին որ բնաւ չը լի-
նէր, աւելի լաւ չէ՞ր»:

Մաճնունն այս խօսքերը—լսելով, մէկ ցաւն երկուս է
գառնում. աչքերից արտասուք թափելով, սկսում է գլուխն
ու կուրծքը ծեծել: Վերջապէս հարցնելով գալիս հօր գե-
րեզմանը գտնում է. ուշաթափ ընկնելով նրա վերայ՝ ինքն
իրան սկսում է միայնակ լաց ու կոծ անելով դառնապէս
ողբալ. — «Ո՛վ իմ վշտակոծ ու անբաղդ հայր, հեծեծալով
ասում է, իմ կարօտս քաշելով, հոգիդ աւանդեցիր առ Աս-
տուած, ինձ թողիր անօք ու անօգնական, այսուհետեւ ես
միայնակ լինջ պիտի անեմ: Կենդանի ժամանակդ գոնէ որ-

դիական մի փոքրիկ ծառայութիւն անգամ չարի քեզ, որ այժմ խիղճս մի քիչ հանգիստ լինէր ու այդ հոգսը գէթ չը ծանրանար սրտիս վերայ: Ափսոս, որ այժմ քեզ միայն յաւիտենական քնով հանգիստ ննջած եմ տեսնում: Իսկ ես տա. կաւին աստանդական, երեւուն ու տարագիր պիտի մնամ աշխարհի երեսին» ասելով, հօր գերեզմանը համբուրում է և մի սրտամորմոք երգ երգելուց յետոյ, դիմում է դարձեալ գէպի լեռները:

Հօրս մօտը յանցապարտ եմ—մեղաւոր,
Պարտքս չկատարած ես թաւամում եմ,
Ամեն կերպով ինձ գտնում եմ յանցաւոր,
Պարտազանց լինելով ես մորմոքում եմ:

Ներքէ իմ յանցանքս հայր իմ սիրասուն,
Ու մի անիծեր քո անառակ որդուն,
Այսուհետեւ միշտ պիտի լամ օրն ի բուն,
Որովհետեւ ես յանցանքս զգում եմ:

Մնացի միայնակ—անտէր ու անօր,
Այս մասին իմ պիտի ես անեմ բողոք,
Ինձի բաժին մնաց լաց ու կոծ մորմոք,
Միտք անելով կացած տեղս դժվում եմ:

Միայն Լէյլուս սէրը մնաց ինձ ընկեր,
Նա պիտ լինի սրտիս անձրե բարեբեր,
Մաճնունիս դիմացն է, թէ զօր—թէ գիշեր,
Առանց քնի—ես բաց աչքով տեսնում եմ:

Այսպէս ճանապարհին գնացած միջոցին, տեսնում է մի մարդ, որ ձեռքին մի նամակ բռնած ունէր, որի պարզ հաս-
ցէն գրուած է լինում. «Գիրս Լէյլու կողմից, հասնի Մաճ-

նունին»: Մաճնունն այս բանը տեսնելով, համբերանքը չի տանում, խելացնորի նման վրայ պրծած, իսկոյն մարդի ձեռքից նամակը խլելով, բաց է անում և մէջը գտնուած Լէյլու պատկերը եղծում—ոչնչացնում է ու իրանը դրօշմում տեղը: Նամակաբերն այս խենթութեամբ արարմունքի վերայ զարմացած հարցնում է. —«Այ գիժ, սիրուհուդ պատկերն ինչո՞ւ եղծեցիր»:

—Ես սիրուհուս հետ անբաժան մէկ եմ եղած, ասում է, այսուհետեւ մեր մէջ իմ ու քոյ այլևս չկայ. հէնց դրա համար էլ նրա պատկերը եղծել—ոչնչացնել պէտք էր, բայց դու մի խօսք չը հասկացող ու անգէտ մարդ ես երևում. միայն ես ցանկանում եմ, որ միտքս ու նպատակս և արածս բանը մի փոքր ըմբռնես և նրանք առանց վերադիրի—անխարդախ կերպով ասես ու հասկացնես սիրուհուս. այժմ լաւ հասկացա՞ր ասածներս» ասելով, թողնում հեռանում է:

Այնուհետեւ մի ժամանակ լեռներում գաղանների ու կենդանիների հետ է ապրում և ժամանակ անցկացնում: Այնպէս որ բոլոր գաղաններն ու կենդանիք անպայման նրան հնազանդում ու հպատակում են: Ուր որ գնար, բոլորը նրա հետ միասին, վարժուած որսկան շների նման կը գնային: Սրանց մէջ մի ամենասիրուն թռչուն կար, որ խիստ քաղցր երգել գիտէր: Մաճնունը այս թռչունին այնքան էր սիրում, որ իւր կերած ամեն մի տեսակ կերակուրից, իւր ձեռքով մի պատառ էլ մշտապէս նրան էր տալիս: Բոլոր կենդանիքը նրա հետ այնքան մտերմացած ու ընտանեցած էին, որ այլևս մօտից չէին հեռանում ու բաժանվում:

Միջանկեալ կերպով պատմում են, որ թագաւորի մէկը, մարդկանց պատժելու համար, մի քանի հատ առիւծներ էր պահում, որ եթէ մէկին պատժել ուզենար, մերկացնէր ու գցէր նրանց առաջը որ պատառեն ուտեն:

Միևնոյն ժամանակ այդ թագաւորը մի խելացի ու շնոր-

Հալի երիտասարդ ծառայող է ունենում մօտը, որը շատ մեծ պատիւ ու յարգանք էր վայելում: Այդ երիտասարդը մի անգամ ինքն իրան մտածում է. — «Թէ որ մի օր ինձ պատ-
ժելու համար թագաւորը այս առիւծների առաջը գցէ, այն ժամանակ իմ դրուժիւնը ինչ կը լինի» ասելով, առիւծների հոգատար կերակրողին պարգևներ ու իրանց—առիւծներին էլ մի քանի գառներ է տալիս ու ինքը մօտները կանգնում նայում է, թէ ինչպէս են պատառոտում ու լափում: Առիւծ-
ները կերակուրն ուտելուց յետոյ, մի մտերմական ու երախ-
տագիտական հայեացք են ձգում նրա վերայ ու հանդարտ կերպով նայում են դէպի նա:

Ինչպէս որ արդէն գուշակել էր, այնպէս էլ դուրս է գալիս: Թագաւորը մի օր այդ երիտասարդին, թէ ինչո՞ւ հա-
մար՝ յայտնի չէ, պատժել է ուղում և հրամայում է նրան մերկացնել ու ձգել առիւծների առաջը: Հրամանն անմիջա-
պէս կատարվում է: Բայց առիւծներն այս բանը նկատելով, առանց մի վնաս տալու, կամ նրա մազին անգամ դիպչելու, պոչերը գետնին են խփում ու շրթունքները քսում երիտա-
սարդի ոտքերին:

Մի փոքր ժամանակ անցնելուց յետոյ, իբր թէ ամեն բան վերջացած համարելով, թագաւորը հրամայում է թէ. — «Գնացէ՛ք նրա ոսկորները հաւաքեցէ՛ք ու տարէ՛ք մի տեղ անյայտացրէ՛ք, թող կորչի գնայ»:

Գնացողները գալիս թագաւորին պատմում են. — «Մե-
ծագօր Տէր, ասում են, առիւծները երիտասարդի մի մազին անգամ չեն դիպել—վնասել, նա կենդանի նրանց մօտ նստած է»:

Այս անակնկալ ու անսովոր բանը լսելով, թագաւորը շատ է հետաքրքրվում ու հրամայում է որ բերեն ներկա-
յացնեն իրան:

Այդ հրամանն էլ իսկոյն կատարվում է:

Դռնից ներս մտնելուն պէս, երիտասարդը խոնարհ

երկրպագութիւն անելով պատրաստի կանգնում է:

Թագաւորը երիտասարդին տեսնելուն պէս, ոտքից զլուխ չափելով, հարցնում է. — «Կախարդութիւն արիր, թէ որևէ աղօթք կարգացիր, որ առիւծները քեզ չը վնասեցին»:

Իսկ երիտասարդը, սկզբից մինչև վերջը, բոլոր եղելու-
թիւնը մանրամասնօրէն ուղիղ պատմում ու բացօրոշ խոստովանում է թագաւորին:

Այս համառօտ պատմութիւնից երևում է, որ պատա-
ռող գազաններն անգամ իրանց տեղին երախտագէտ լինել ու մտերմանալ գիտեն, որ իրանց բարերարին չեն մոռա-
նում ու վնասում:

Այս օրինակ էլ լեռներում այն գազանները Մաճնունի կշտից չէին հեռանում: Կարծես նրանց վերայ սիրահարուած ու մտերմացած, լաց լինելով հետները ման էր գալիս:

Մի գիշեր էլ Մաճնունը խնդրուածք է անում. — «Ով Տէր Աստուած, դու իմ տառապեալ սրտիս մէջ մի կարծիք կամ յայտնութիւն գցէ, որ ես իմանամ թէ իմ ապագան ինչ պիտի լինի» ասելով, քնում է ու երազում տեսնում, որ իբր թէ գետնից մի ծառ բուսաւ և այս ու այն կողմ բազմա-
թիւ ճղներ արձակեց ու մի գեղեցիկ և նաշխուն թռչուն էլ եկաւ այդ ծառի վերայ իջաւ, կտուցից մի անգին քար վալր գցեց ու թռաւ գնաց:

Մաճնունը քնից զարթելով՝ — «Աստուծով տեսած երազս բարի է» ասելով՝ շատ ուրախ է լինում և սկսում է սիրու-
հու կողմից փչած հողմերին հետևեալ տողերն ասել. —

Թէ սիրունուս կողմիցն ես փչում զեփիւռ քաղցրաշունչ,
Ախորժալուր մի համբաւ բեր հաղորդիր նրանից,
Բերածիդ փոխադարձը տասնապատ յաւելուածով,
Հողուոյս հատոր սիրունուս տար նուիրէ ինձանից:

Չքնաղապեղ սիրունիս, զեփիւռ, արդեօք ուրախ է,
Թէ՛ նրա էլ օրերը իմիս պէս ախ ու վախ է,
Մի՛ գուցէ սրտի խորքից դուրս թռած խօսքը ան է,
Գէթ միայն մի խօսք ասա, զեփիւռ. նրա կողմանից:

Ախ, դու ոչինչ չես ասում, իմ սիրտը կտրատում ես,
Գեռ օրհասըս չը հասած, ինձ սե ծովը նետում ես,
Լուռ մնալով կարծես թէ՛ ինձի դատափետում ես,
Մաճնունիս խղճա, զեփիւռ, մի բան ասա իրանից:

Այս խօսքերն ասած—չասած, նկատում է որ հանդէպից մի ձիւաւոր է գալիս, բայց եկողը մի լուսաւոր մարդ էր երևում:—„Արդեօք այս մարդից մի բարի համբաւ կարող եմ լսել ինքն իրան մտածում է Մաճնունն ու մօտենալով եկողին, «ով արագահաս սուրբ Սարգիս, ասում է, ինչպէս որ ուրիշ նեղեալներին անսպասելի կերպով օգնութեան ես հասնում, այս նեղ դրութեան մէջ ինձ էլ հասիր ու այն չքնաղ կոյսից մի բարի լուր տուր» ասելուն պէս, այդ լուսաթաթախ մարդը ձիւաց վեր է գալիս ու մօտենալով Մաճնունին ասում է.—«Այս ինչ տեղը տեսայ, որ մի բարձրահասակ գեղեցկուհի կանգնած լաց էր լինում: Աղջիկս, հարցրի, ինչո՞ւ ես լաց լինում, ասա տեսնեմ պատճառն ինչ է»։ Նոյն ժամայն իմ հարցին պատասխանեց.—„Գուցէ լսած լինիս հայր, ասաց նա, Մաճնունի սիրահար Լէյլի որ ասում են, այդ տարաբաղդ արարածը ես եմ: Մի կողմից Իպնի—Սէլամի և միւս կողմից հօրս ձեռքից անտանելի տառապանքներ կրելով, մնացել եմ հօգս ու ցաւերի մէջ և չեմ կարող մի դեղ ու ճար գտնել ազատուելու»։ Այսքանն լսելուց յետոյ, Մաճնունն աւելացրեց և հետեւալ տողերը.—

Բացի ցաւից—արտասուքից՝ այլ ընկեր չգտնուաւ,
Եւ բացի լուռ համբերանքից, դեղ ու ճար չգտնուաւ,

Որքան լացի ու ողբացի, ոչ մի օգուտ չտեսայ,
Իմ բիւրաւոր ծով ցաւերին, ախ, հնար չգտնուաւ:

Բաղդս մի անգամ ծովն ընկաւ, հնար չկայ դուրս գալու,
Միայն մի մաշուած կեանք ունիմ խղճալի Լէյլու տալու,
Մնացուցած օրերըս ասես, լալու են ու ողբալու,
Ինձ այս կրակից ազատող ոչ մի ճար չգտնուաւ:

Ամբողջ գիշեր աչքս երկինք գցած աստղերն եմ դիտում,
Իսկ ցերեկը ինչ եմ անում, ես ինքըս էլ չեմ գիտում,
Մինչև անգամ քո արածին, դարձեալ դու չես հաւատում,
Անբախտ Մաճնուն, քո ցաւերիդ, մի հնար չգտնուաւ:

Յետոյ ծերը աւելացրեց, որ Լէյլին բողոքում էր, իբր թէ դու դեռ ևս սրտիդ ուզած տեղերը ազատ ման ես գալիս, «իսկ ես, ասում էր խղճալին, մի տեղ գնալու համար կապվում մնում եմ, որովհետեւ ծնողացս անէծքից վախենում եմ»։ Սակայն քեզ համար դարձեալ ախ քաշելով կրկնում էր—«արդեօք այն ողորմելին այժմ ինչ դրութեան մէջ է»։

«Նրա դրութիւնն այն է, պատասխանեցի ես, որ լեռներում գազանների հետ ման գալով, երբեմնապէս քոյ սիրոյդ համար երգ երգելով ու լաց լինելով է թափառում»։ Այս խօսքերս լսելուն պէս, մի խոր ախ քաշեց և ուշաթափ եղաւ: Քիչ յետոյ խելքը գլուխը գալով.—«Ինձ իմ սիրականից, եթէ գիտես, ստոյգ տեղեկութիւններ հաղորդիր» ասաց: Ապա դառնալով ինձ.—„Արդեօք մի նամակ որ գրեմ, տանես կը հասցնեմ նրան»։

„Գլխիս վերայ ասացի՞: Իսկ նա նամակը պատրաստելով յանձնեց ինձ: Ձեռք էլ նամակը նրանից ստանալով, ահաւասիկ աճապարանք հասայ այստեղ, որ նամակը քեզ յանձնեմ» ասելով, նամակը ծոցից հանում ու տալիս է Մաճնուն:

նին: Իսկ Մաճնունը սիրուհու նամակը ձեռին, հետևեալ խանդավառ տողերն է ասում.—

Ազատ խօսիր, ո՛վ դո՛ւ նամակ,
Սիրուհուս մօտիցն ես գալիս,
Դեռ չբացած քո կնիքդ...
Վարդենաստանիցն ես գալիս:

Ծոցումդ ի՛նչ կայ ծրարած,
Արդեօք մէջդ սէ՞ր է պահած,
Թէ սիրուհիս դեռ քարացած...
Ասան, ո՛ւմ մօտիցն ես գալիս:

Երգէ, խղճուկ Մաճնուն, երգէ,
Մըտիդ մէջը լիբը վերք է,
Սիրոյ պտուղն անուշ բերք է,
Ա՛խ, ո՞ր անկիւնիցն ես գալիս:

Այս խօսքերն ասելուց յետ, նամակը բաց անելով կարդում է, որ հետևեալ բովանդակութիւնն ունէր:— „Նախ Աստծուն եմ փառք և գոհութիւն մատուցանում. և ապա քեզ նուիրում վերջին յուսահատական ուղջոյնս և սրտեռանդն բարեմաղթութիւնս: Լսեցի որ առաջուան պէս դարձեալ լեռներումն ես շրջագայում ու ամեն բանի վերահասու լինում, ինչ որ մեր սիրոյն կը վերաբերի...: Ա՛խ, եթէ իմ ձեռքից դար, ես էլ քեզ նման լեռներում կը թափառէի. բայց թի՛չ օգուտ, որ անկարող եմ...: Թէ որ իմ դրութիւնից կը հարցանես, մշտապէս սէրդ սրտիս մէջ ընկած, որդի նման կրճում է ու ինձ տակնուվրայ է անում...: Հայրս. թէև մի խաբէական ճանապարհով ինձ Իպնի-Սէլամին տուեց, բայց դեռ ևս ամենևին նրան ինձ մօտ չեմ թողել... Թէպէտ այսպէս ապրելը կեանք չէ, այլ սև օրեր, որ կամաց

կամաց պիտի անցկացնենք: Մօտ օրերս հօրդ ցաւալի մահը լսեցի, որի համար սևեր հագած սուգ եմ պահում: Թող Ալլահը քեզ երկար կեանք տայ և վշտացած սրտիդ համբերութիւն պարգևէ, որովհետև բացի համբերութիւնը, էլ ուրիշ ոչ մի հնար չունինք: Աստուծուց մշտապէս խընդրուածքս այս է, որ մեր այսքան տարուան քաշած ցաւերից ու հոգսերից այսուհետև ազատ ու ապահով պահէ և միմեանց տեսութեան արժանացնէ, որպէսզի բաղգաւորներին նման մի քիչ ուրախ օրեր էլ մենք անցկացնենք: Ինչ որ ախուվախ արինք բաւական է...“:

Մաճնունը նամակը կարդալուց յետոյ, նամակաբերի ձեռքը համբուրելով խնդրում է.— „Ինձ կը պարտաւորես և մեծ լաւութիւն արած կը լինես, ասում է, թէ որ ունիս գրէշ, մեկան ու մի թերթ թուղթ շնորհես, որ ես այս բերածդ նամակի պատասխանը գրեմ: Նոյն վալրկենին անծանօթը Մաճնունի բոլոր խնդրածները տալիս է: Իսկ Մաճնունը նստում վալրկենապէս գրում ու յանձնում է նրան: Նամակը ստանալուն պէս, անծանօթը իսկոյն ճամբայ է ընկնում և նամակը բերում տալիս Լէյլուն: Լէյլին նամակն հէնց ստանում է թէ չէ, իսկոյն պաշում դնում է ճակատին ու քսում երեսին և ապա բաց անելով կարդում, որ հետևեալ մտքերն էր բովանդակում իւր մէջը:— „Նախ գոհութիւն տիեզերքի ստեղծող Արարչին, ո՛վ իմ սրտի սիրական դրախտի պարտիզի վարդ ու յասմիկ Լէյլի: Վերաւոր սրտիս դեղ ու դարման անելը... ինձ օտարի տեղ դնելով... կարծես թէ զլացար: Բարերար Տէրը թող թանկագին կեանքդ նորոգելով երկար անէ ու նոր ծաղկած շուշանի նման եղեմի պարտիզում վառ պահէ: Թէ որ իմ դրութիւնից տեղեկանալ կուզես, հազար բերան փառք անմահ Արարչին, որ դեռ ևս մեր միմեանց հետ ունեցած սէրը օր աւուր վրայ աւելացնում է իմ մէջ...: Այս էլ գիտցիր, որ օրերս մշտապէս

դազանների հետ անցկացնելով, առաջուանից աւելի հոգսերի մէջ ու անհանգիստ եմ և գլուխս քարերին խփելով մտածութեան ծովի մէջ եմ ընկղմուած... բայց թող Տէրը քեզ ուրախ ու զուարթ պահպանէ մինչև ի կտարած աշխարհի» գրելով՝ նամակն աւարտում է։

Այդ ուրախ ու տխուր տրամադրութեան տակ, գրում է հետևեալ երգը.—

Սիրուհուցս նամակ առայ,
Յնծայ սիրտ իմ, էր տխուր ես,
Թէև փափագ—կարօտ չառայ,
Դու միթէ ցաւի աղբիւր ես։

Օրերըս անցնում գնում են,
Աչքերս նրան որոնում են,
Կենդանիքն անդամ քնում են,
Բայց ինձ ասում են թէ ուր ես,

Արդեօք ո՞ր մէկ ցաւս ողբամ,
Կամ ո՞ր մէկ հոգսիս վերայ լամ,
Թափառումեմ ես յարածամ,
Դեռ ինձ ասում են թէ կոյր ես։

Քեզի այդպէս է վիճակուել,
Մաճնուն, գլխիդ բաղդն է ծեծել,
Գծութիւնդ ո՞վ է տեսել...
Բայց ասում են թուք ու մուր ես։

Պատմում են որ Մաճնունի քեռին (մօրեղբայրը) Սէլիմ անունով մի զառամեալ ծերունի ու խղճի տէր մարդ է եղել։ Որքան էլ որ Մաճնունին այդ դրութիւնից ազատելու համար զանազան միջոցների է ձեռնարկում, այնուամենայնիւ

չի աջողվում մի հնար գտնելու։ Վերջապէս այս ու այն կողմ ընկնելով, գնում լեռները Մաճնունին գտնում է, նրան հաց—կերակուր և հանգերձներ է տալիս... Մի օր էլ որոնած միջոցին, տեսնում է որ Մաճնունը լերան ստորոտում մի շուաք տեղ նստած է... Քեռին նրա այդ դրութիւնից երկմտելով՝ սկսում է բարձրաձայն աղաղակել։ Մաճնունը այս ձայնից սթափւելով ու քեռուն ճանաչելով, տեղից վեր է կենում գնում է առաջ և ձեռքից բռնած բերում նստացնում է մօտն ու սկսում են խօսել։ Այնուհետև քեռի Սէլիմը կարծիքից դուրս գալով ու միամտուելով, հետը տարած հանգերձները առաջարկում է հագնելու։—«Պատուիդ համար թէև կը հագնեմ, ասում է Մաճնունը, բայց գիտցիր որ սիրոյ կրակից բորբոքուելով, դարձեալ կը պատառուտեմ ու կտոր կտոր կանեմ»։

Քեռի Սէլիմն այդ խօսքերն իմանալով, շատ խնդրում աղաչում է, որ իր ծերութեանը խնայէ ու այդպիսի բան չանէ։

Մաճնունը այս խնդրուածքից խեղճանալով, զիջանում է քեռու խնդիրքին։ Իսկ քեռին իւր տարած պաշարեղէնից մի քանի տեսակ խմորեղէն դնում է նրա առաջը, որ ուտէ։ Բայց Մաճնունը խմորեղէնների մի մասը տալիս է գաղանների։ Քեռի Սէլիմը նրա այս վարմունքը նկատելով՝ մնում է ապշած ու զարմացած և հարցնում է.—«Հիմալ դու ի՞նչ պէտք է ուտես»։

«Լէյլու կողմից փչած քամուց գատ, ինձ ուրիշ ոչ մի ուտելիք պէտք չէ» պատասխանում է Մաճնունը։

Այդ միջոցին սրտի սաստիկ վշտից ու վրդովմունքից յուզուած, զառանցելով այս երգն է երգում.—

Ինձ կերակուր հարկաւոր չէ,
Օղն ու ջուրն է իմ բաժինս,
Մարդկանցից բարիք չը տեսայ,
Թուք ու մուրն է իմ բաժինս։

Սրտերը սաստիկ քարացած,
Կարծես քար ու երկաթ դարձած,
Ցաւերն իմ սրտիս են բարձած,
Այրող հուրն է իմ բաժինս:

Սիրունիս ինձ մոռացել է,
Էլ չի լսում, քառացել է,
Հոգսերս խիստ բազմացել է,
Հատու սուրն է իմ բաժինս:

Անբաղդ Մաճնուն, լաց ու ողբայ,
Մինչև Աստուած վերադ խղճայ,
Մի օր քեզ սև հողին պահ տայ...
Տխուր լուրն է իմ բաժինս:

Քեռի Սէլիմը այս խօսքերից դարձեալ ապշած է մնում և այնուհետև սկսում է նրա քմբին յարմար հաճոյախօսութիւններ անել... — «Աշխարհում, բացի իւր վիճակից գոհ լինելուց՝ ուրիշ լաւ բան չկայո՞ւս ասում է ու տխրամած ողբում... Եւ ապա դառնալով դէպի Մաճնունը, սկսում է հետեւեալ պատմութիւնն անել... — «Ժամանակով որսորդութեան սիրահար մի թագաւոր է լինում: Օրուայ մէկը լեռներում ման եկած միջոցին, տեսնում է որ մի ճգնաւոր այրի դռանը նստած է: Իւր որսակիցներից մէկին հրամայում է, թէ գնա տես ո՞վ է այդ մարդը և ինչո՞ւ համար է այդտեղ նստել: Գնացողը մօտենալով նրան հարցնում է. — «Վա՛յ մարդ, դու այս լեռներում ի՞նչ գործ ունիս, կամ թէ ո՞ւմ ես սպասում»:

«Մենք աշխարհից հեռացած ու ձեռք վերցրած մարդիք ենք, որ գիշեր ցերեկ աղօթելով ենք զբաղւում...: Օրական մի քիչ խոտ կամ թարմ բոյսերի արմատներով ենք կերակրւում»:

Գնացող մարդը ճգնաւորի խօսքի վրայ մնում է զարմացած և վերջը դիմելով նրան ասում է. — «Պատուական հայր, այն հեռուից երեւացող դիւցազնը, որին տեսնում ես, նա մեր թագաւորն է, արի գնանք նրա մօտ»:

Ճգնաւորը ժպտալով պատասխանում է. — «Ես այդպիսի մարդկերանց հետ ի՞նչ գործ ունիմ... Ուղիղ է, թէև մեր այս կերածը ձեզ խոտ է թւում, բայց մեզ համար մեղր ու խորիսխ է... թէ որ զիջանես ու մի պատառ ուտես, այնուհետև այլևս համից չես կշտանալ»:

Գնացող մարդն այս խօսքերը ճգնաւորից լսելով, վերադառնում է թագաւորի մօտ և իւր ամեն տեսածն ու լսածը մի առ մի պատմում է նրան:

Լսելուց յետոյ, թագաւորը առաջ գնալով, մօտենում է ճգնաւորին, ձեռքը համբուրում է և օրհնութիւնն առնելով, թողնում այնտեղից հեռանում է:

Քեռի Սէլիմը հրը իւր պատմութիւնն աւարտում է, Մաճնունը նրա պատմութիւնից դժգոհ է մնում... վերջը հագի շորերն հանելով շարտում է մի կողմ ու ախ քաշելով սկսում է լաց լինել և ասել. — «արդեօք մայրս հիմա կարօտս քաշելով ի՞նչ դրութեան մէջ է. բաւական ժամանակ է որ ես նրան չեմ տեսել»:

Քեռի Սէլիմն այս խօսքը նրանից լսելուն պէս, առանց ժամանակ կորցնելու, գնում է մօրը նստացնում մի արագաքայլ ուղտի վերայ ու բերում Մաճնունի մօտ:

Մայրը Մաճնունին այս դրութեան մէջ տեսնելով, փաթաթւում են միմեանց ու լաց լինում...: Վերջը մայրը խնդրելով ասում է. — «Ա՛խ որդի, քեզ տանեմ ու հօրդ տեղը նստացնեմ, մեր կալուածքները կառավարէ, որ օտարները չը տիրեն»:

Սակայն այդ խօսքերը թէ քարին ասած թէ Մաճնունին՝ մի և նոյն էր:

Մօր տեսութիւնից երկար ժամանակ զրկուած լինելով, յանկարծ սիրտը փղձկուած է, և կրկին ու կրկին նորա ձեռքերն ու ստինքները համբուրելով թողութիւն է խնդրում ու լաց լինելով երգում է.—

Սիրոյ համբ չառած, ես գերի դառայ,
Մայրիկ ներէ որդուդ ծանր յանցանքը,
Սիրոյ լծի տակը, էփայ ու վառայ
Մայրիկ ներէ որդուդ ծանր յանցանքը:

Ինձ պէս շատերն են այդ ցաւով բռնուած,
Տառապում են խեղճ ու մոլոր շուարած,
Թող հոգսերս քաշէ, բարեբարն Աստուած,
Մայրիկ ներէ որդուդ ծանր յանցանքը:

Դահարն ու Զօհրան էլ մեզ նման էին,
Նրանց սիրտն էլ սիրոյ կրակով կայրէին,
Բայց ասա թէ, խեղճերը ինչ անէին,
Մայրիկ ներէ որդուդ ծանր յանցանքը:

Խեղճ Մաճնունդ գիշեր ցերեկ քուն չունի,
Բնաւեր թռչուն է, անխ, մի բուն չունի,
Յոյսը կտրած, սրտին մի թոյլ սուն չունի,
Մայրիկ ներէ որդուդ ծանր յանցանքը:

Մայրը տեսնելով որ իւր խնդրուածքը որդու կողմից անլսելի մնաց... լաց լինելով վերագառնում է տուն: Բայց այն օրից շատ չի անցնում, որդու կարօտը քաշելով տկարանում է ու մի քանի օրից յետոյ մեռնում:

Որովհետեւ Լէյլին իւր վարմունքով Իպնի-Սէլամի աչքից ու երեսից ընկած, նրա մօտ համարեա իւր նշանակութիւնը կորցրել էր... մշտապէս Մաճնունի հոգսը քաշելով էր զբաղուած. այնպէս որ՝ տանից դուրս գալ ու մի տեղ գնալը

իւր համար մի յանցանք էր համարուում...: Միւսնոյն ժամանակ սիրոյ կրակի մէջ շաղախուած, քաշվում էր մի կողմ ու երկնքի երեսին բազ քցած լուսնի նման շուրջը ճառագայթներ էր արձակում: Մի ախ քաշելիս, խղճալու հիւժուած ու շատ լաց լինելուց խաւարած աչքերից արտասուքի ջերմ ու վճիտ կաթիլները, մարգարիտի հատիկների նման էին վայր գլորվում... Իսկ սիրտը սաստիկ ուռչելուց, դուրս ընկնել լեռնաձև կերպարանք էր ստացել...: Մի խօսքով տարաբաղդ Լէյլին լուսնի նման աղօտ ցօլմունքներ ու արեգակի նման սիրոյ բարկ ճառագայթներ էր դուրս արձակում այրուած սրտի խորքերից:

Վերջ իվերջոյ մի գիշեր էլ համբերութիւնից դուրս գալով, ամենից ծածուկ տանից դուրս է թռչում ու մինչև աչքը կտրած տեղը գնում...: ձանապարհին մի անծանօթի պատահելով հարցնում է.— «Հայրիկ, Մաճնուն անունով մի սիրահար մարդ կայ, արգեօք նրան ճանաչում ես, կամ նրա գրութիւնից ու վիճակից մի որեւէ տեղեկութիւն կարո՞ղ ես ինձ տալ»:

«Այո՛, ասում է անծանօթը. այս ինչ տեղը պատահեցի նրան, որ Լէյլու ցաւերով տանջուած, երգելով անհանգիստ ման էր գալիս»:

Այս տեղեկութիւնն առնելով՝ «այն քոյ ասած անբաղդ Լէյլին ահաւասիկ ես եմ, որ նրանից աւելի սիրահար եմ ու տանջուած...: Դեռ ևս այս գիշեր մի կերպ ժամանակ գտայ ու առանց ոչ ոքի իմացնելու տանից դուրս եկայ հասայ այս տեղ...: Բայց քեզ մի խնդիր ունիմ հայրիկ, այն է, կը խընդրեմ որ ձեր տեսած կտրիճին, եթէ կարելի է, շտապով զնաք բերէք այս ինչ տեղը և գալու մասին ինձ ծածուկ տեղեկութիւն հաղորդէք», ասելով՝ մի քանի ընտիր մարգարիտներ բոլոր սեղմելով, անծանօթին վարձատրում ու սիրտը շահում է:

Անծանօթ մարդն այդտեղից ճանապարհ ընկնելով, գալիս Մաճնունին գտնում է և աւետիք տալով, Լէյլու ասածները նրան հաղորդում ու առաջնորդում է Լէյլու մօտ:

Այս լուրն առնելուն պէս, Մաճնունը այդ մարդի հետ ճանապարհ ընկնելով գալիս հասնում է Լէյլու բնակարանի մօտերքն ու սկսում ծածուկ շրջագայել և իւր գալու մասին Լէյլուն մի կերպ լուր է հասցնում:

Լէյլին այս մասին խիստ ուրախացած, վեր է կենում ծածուկ գալիս է ու իրանց բնակավայրից բաւականին հեռու մի տեղ անհամբեր սպասում:

Մաճնունի ծերունի առաջնորդը հեռուից Լէյլուն տեսածին պէս, գալիս է նրա մօտ ու ասում.— « որովհետեւ Մաճնունը երկար ժամանակ կարօտք քաշելով քեզ համար հալուել—մաշուել է, այդ պատճառով պէտք է որ դու գնաս նրա մօտ...»: Այս ասելով՝ Լէյլու ձեռքից բռնած տանում յանձնում է Մաճնունին:

Մաճնունը իւր սիրուհուն յանկարծ տեսնելով, գինովացած մարդի նման արբում է... Եւ յետոյ խելքը գլուխը գալով, սիրահարներին յատուկ կորովութեամբ, սկսում է սրտաշալի կերպով երգել.—

Ձեռք վերցնել չի լինի, սիրոյ անմահ բաժակից,
Սիրահարը այրուելը սորվում է թիթեռնակից,
Մշտապէս սիրականը կեանք կուտայ տարփածուին,
Հողին անգամ խնայել չի լինի սիրականից:

Տուգանքս չիտեմ ինչ է, վճարեմ, ո՞վ աննման,
Քեզ համար սոխակի պէս երգեր երգեմ պատուական,
Քոյ արարքներդ այսօր խօսում են հազար բերան,
Քեզ տեսնելու փափաղով, նայում են ամեն տեղից:

Հոգով ու սրտով լինիմ ես քեզ ստրուկ ու գերի,
Արդար բողոքս լսէ, մի թողուր իղձս թերի,

Քաղղածե՛ծ եմ, խնայիր, հողը գլխիս մի բերի,
Մտերմութիւնդ մի կտրի թշուառական Մաճնունից:

Լէյլին այս երգը լսելուն պէս, սկսում է լաց լինել: Իսկ Մաճնունը նրա լացը տեսնելով, չի կարողանում տանել. ինքն էլ է սկսում լաց լինել և ձեռքից բռնած առնում տանում է դէպի մի կողմ... բայց բաւականին ժամանակ անցնելուց լետ, ասում են, Լէյլին դարձեալ վերադառնում լետ է գալիս տուն:

Պատմում են որ Ձէյտ անունով մի երիտասարդ է լինում, որը իւր հօրեղբոր աղջկայ վերայ սիրահարվում է: Ինչքան մարդիք էլ որ միջամտում են գործին ու գնում հօրեղբօրը խնդրում, խօսում ու հասկացնում են բանի էութիւնը, դարձեալ չի համաձայնում տալ. որովհետեւ խեղճ երիտասարդը աղքատ է լինում... Յոյսը ամեն կողմից կտրած խղճալի Ձէյտը, սիրոյ հուրը սրտի մէջ բորբոքուելով՝ Մաճնունի օրին էլ ընկել: Այնպէս որ, երբ մարդիք Մաճնունի դրութեան մասին խօսք էին բաց անում ու խօսում, յետևից էլ անշուշտ Ձէյտին էին մտաբերում ու լիշում:

Այդ միջոցներին Ձէյտի հօրեղբայրը աղջիկը մի հարուստ մարդի տալով, նրա սիրտը սիրոյ անշէջ կրակով այրում է ու թողնում բաղդի ձեռքը խաղալիք:

Այս բանը Ձէյտը լսելով, կոծում—ողբում է ու Մաճնունի նման սիրոյ երգեր յօրինելով ու երգելով ման է գալիս: Ահաւասիկ նրա յօրինած սրտածմլիկ երգերից մէկը.—

Գարունն եկաւ, ո՞վ նաղելի, ճեմելու ժամանակն է արդ,
Պարտիզում սոխակն է երգում, լսելու ժամանակն է արդ,
Խնջոյքներ պատրաստվում են, որ շէն սրտերն ուրախանան,
Երգ ու նուագ ինչո՞ւ է պէտք, ուտելու ժամանակն է արդ:

Նաղելով եկ նոճահասակ, կեանքս քեզ մատաղ լինի,
Առաւօտեան թարմ հայեացքով նայելու ժամանակն է արդ,
Ես օրն իբրն քեզի համար լաց—կոծով թափառումնմ,
Առատասիրտ և զթառատ լինելու ժամանակն է արդ:

Ձգոյշ կաց խղճուկ Ձէյտին որ և է զրկանք չտաս,
Խնամելու, պահպանելու, սիրելու ժամանակն է արդ,
Թէ ինձ մի բարիք անել դու կուզես շուտ շտապիր,
Քանզի հիմա յարգելու վայրկեանն—ժամանակն է արդ:

Մի օր էլ մի քանի տիկնայք Լէյլու մօտը գալով խիստ
ախորժանօք Ձէյտի յօրինած երգերից մի քանիսը երգում են:

Լէյլին հետաքրքրութեամբ լսելուց լետոյ հարցնում է.
— Ի՞նչպիսի մարդ է արդեօր ձեր այդ ասած երիտասարդը:

Տիկնաները նրա մասին գիտեցածները մի առ մի խիստ
յաւելւածներով պատմում են:

Անհամբեր Լէյլին նրան շուտ տեսնելու համար, շտա-
պօք մարդ է ուղարկում, որ գնան Ձէյտին կանչեն.

Մի փոքր լետոյ գալիս է Ձէյտը:

Լէյլին սրտատրոփ հենց նրան (Ձէյտին) իրան է պատ-
մել տալիս իւր գլխից անցկացած արկածները:

Ձէյտն էլ առանց ծածկելու մի առ մի պատմում է այն
բոլոր դէպքերը, ինչ որ իւր գլխից անցել էին: Իսկ Լէյլին
լաց լինելով հետաքրքրութեամբ լսում էր: Միևնոյն ժա-
մանակ Լէյլին Ձէյտի բորբոքուիլը տեսնելով, նրան ափսո-
սում է ու պատմութիւնը կտրճել տալով լռեցնում: Բայց
բանն այնպէս է յարմարցնում, որ այնուհետև Ձէյտը Լէյլու
և Մաճնունի մէջ խօսք տանող բերող, կամ այսպէս ասած,
մէկից միւսին լուրեր հաղորդող է դառնում:

Մի օր էլ Ձէյտը Մաճնունի մօտ գնալով ու նրան մե-
ղադրելով ասում է. — Ով Մաճնուն, թէ որ իսկապէս սիրոյ

անգին ակը գնել—առնել կուզես, արի մտիւր շէնը—ձեր
բնակավայրը, քեզ կարգին պահէ ու քաղաքավարի եղիր.
Թէ որ չէ, այսպէս անասունների հետ սարերում ու ձորե-
րում աննպատակ թափառելուց ի՞նչ օգուտ... Տէր ողորմեա.
այսպէս բան, ինչ որ դու ես անում, աշխարհքի երեսին ո՞վ
է տեսել ու լսել: Ես էլ սիրահար եմ, բայց մարդի պէս
հագնում, կապում, ուտում, խմում և մարդկանց հետ նիստ
ու կաց եմ անում... Սակայն սէրս ոչ միայն չի պակասում,
այլ հետզհետեւ դեռ ևս աւելանում է. ի. ի. Խելք ճարիր քեզ,
սիրելիս. այդպէս անելով, գիտեցիր որ ոչ մի նպատակի չես
հասնիլ և մուրազաչոր կը մնաս» ասելով՝ Մաճնունի սրտին
բաւականին մեծ խարան է դնում:

Մաճնունը Ձէյտի այս դատավճիռը լսելուց լետոյ,
պտտախանում է. — Ո՞վ Ձէյտ, ինձ բաւականին հարուա-
ծեցիր... Թէպէտ դու ինձ այդպիսի ծանր խօսքեր ասող մարդ
չես... բայց գիտես թէ ինչու համար եմ ներում քեզ...
Թէ որ դու ինձ սիրուհուցս որ և իցէ տեղեկութիւն ես բերել,
բարով հազար բարի եկար. իսկ թէ որ սրտիս խարան գնելու
համար ես եկել, ինչնից ձեռք վերցրու հեռու գնայ... որովհե-
տեա այդ քոյ հասկանալու բանը չէ: Ուտող խմող մարդը սիրա-
հար լինել չի կարող... նրա ունեցածը ոչ թէ սէր, այլ
տոգանք է... Ձեր ասածը միայն այն առասպելեալ թըռ-
չունի համար է, որ թեւերի հովանին ում երեսին որ տարա-
ծեց, նա բաղդաւոր կը լինի և նպատակի կը հասնի... Պամ
թէ աշխարհային սիրուց ձեռք վերցրած, հարբած մար
նման կը դառնայ ու մինչ յաւիտեան—այդպիսի երևոյթ—
երազի մէջն էլ չի տեսնի... Ահա այսպիսի խօսքերով է
Մաճնունը իւր դժգոհութիւնն յայտնում Ձէյտին:

Մաճնունը խօսքն աւարտելուց լետոյ, Ձէյտը տեղից
վեր կենալով գալիս է Լէյլու մօտ ու բոլոր լսածը մի առ մի
պատմում է նրան:

Պատմում են որ Լէյլին բաւական ժամանակ Իպնի—
Սէլամի հետ նշանադրուած մնալուց լետոյ... թէև. ամուս-
նական դաշինք էլ կռեցին, սակայն ոչ մի ընտանեկան յա-
րաբերութիւն չունեցան միմեանց հետ: Մի օր Իպնի-Սէլամը
հիւանդանում է. բայց որքան դեղ ու դեղորանք են անում,
բժշկելու ոչ մի հնար չեն գտնում. վերջապէս մեռնում է:
Բարեկամներն հաւաքվում են և սկսում լաց ու կոծ անել:
Լէյլին նոյնպէս կեղծելով, ասում են, հերարձակ սկսում է
Իպնի-Սէլամի դիակի շուրջը աղիողորմ ճչալ, աղաղակ բարձ-
րացնել և սգալ ու ողբալ. բայց նպատակը միայն Մաճնունն
է լինում, նրա համար է սգում:

Կարճ խօսքով ասենք. այլ և այլ արարողութիւններ
կատարելուց լետոյ մեծ ու շքեղ հանդիսով Իպնի-Սէլամին
տանում թաղում են: Իսկ թաղմանից լետոյ, արապական
սովորութեան համաձայն, մի տիկին մեռածի՝ երկուսն էլ
նրա աներանց տան կողմից, վարագոյրի յետևում ծածկուած
ողբերգներ պիտի ասեն ու ներկայ եղողներին զբաղեցնեն...
Այս արարողութիւնը Լէյլուն վիճակուելով՝ թէև. Իպնի-Սէ-
լամի անունն է տալիս, բայց իսկապէս Մաճնունի համար
է սուգ ու շիւան անելով ողբում:

Զէյթը Իպնի-Սէլամի մահը լսելով, ուրախացած գնում
է Մաճնունի մօտ ու աւետիք տալով ասում.— «Ով եղբայր,
Աստուծոն շատ փառք, որ յուսոյ վարդենաստանում, այսինքն
քոյ և Լէյլու մէջ բուսած փուշը, այն է, Իպնի-Սէլամը մե-
ռաւ—չորացաւ ու մէջտեղից վերացաւ: Ուրեմն նրա կողմից
դու ողջ կացիր ու գործիդ նայէ, որ սիրուհիդ շուտով քեզ
պիտի յանձնեն»:

Բայց Մաճնունը այս լուրը լսելուն պէս, մի ճիչ է
արձակում ու աղաղակ բարձրացնում... Երբեմն իբր թէ ու-
րախութիւնից հրճւում է. և երբեմն էլ տխրում, թէ այսօր
նրանն է, վաղն էլ ինձ կը հասնի կեանքի այդ վաղճանը:

Եւ յետոյ դառնալով Զէյթին.— «Ով իմ ցաւակից եղբայր,
ասում է, երկար ժամանակ իմ նեղութիւնները կրեցիր ու
ինձ բաւականութիւն տուիր... մի յուսով ու մի յայտնի
պատճառի համար, ես քո կրած նեղութիւնը բնաւ չեմ մո-
ռանայ: Բայց այն լուրը, որ դու այսօր ինձ հաղորդեցիր,
թէև ինձ համար իբր աւետիք, սակայն կասկածում եմ, որ
իրողութիւն լինի: Միայն ինչ էլ կուզէ թող լինի, այնու-
ամենայնիւ ես էլ այն հանգուցեալի նման կեանքս ու հո-
գիս սիրուհուս համար զոհ կտամ...», ասում է ու հետեւալ
երգը երգում.—

Մէկը այսօր ուրախ—զուարթ,
Անում է խնջոյք կերուխում,
Իսկ միւսն էլ—նրա պէս մարդ,
Միշտ մնում է տխուր—տրտում:

Ունայն աշխարհի փառքերը,
Հարուստի ոսկէ կառքերը,
ձոխ—փարթամ զարդարանքները,
Ափսոս, որ շուտ են փչանում:

Այսօրուայ բաղդաւոր մարդը,
Տեսար, ընկաւ որոգայթը,
Մաճնուն, պատրաստ է թակարթը,
Ինչ ես այլօց վերայ խնդում:

Զէյթը նրան ընդհատելով՝ իսկոյն վրայ է բերում.—
«Այ եղբայր, դու կեանքդ սիրուհուդ համար այնքան զո-
հեցիր, որ քոյ արածներն ու քաջած զրկանքները, դեռ ևս
ոչ ոք մինչև այսօր չի արել... Քոյ արածներից այն մէկը
բաւական է յիշել, որ դու Լէյլու պատկերը նրա զրկած նա-
մակի մէջ եղծելով ասել էիր թէ, ամեր մէջ իմ ու քոյ չկայ,

երկուսս մի հոգի ու մի մարմին ենք եղած: Այսքան երկար ժամանակ սիրոյ ճամբին զոհ գնալդ ու նահատակ դառնալդ միթէ բաւական չէ, որ նորից ուզում ես մատաղ լինել... Դեռ մի փոքր մտածիր, յետոյ ասածներին գլխի կընկնես»:

Մաճնունը Ձէյտի այս խօսքերից թէև խիստ բաւական է մնում, բայց Լէյլու սէրն ու կարօտը միտ բերելով ասում է.— «Արդեօք մի ժամ առաջ նրա գէմքն ու հասակը տեսնելու էրք պիտի արժանանամ»:

«Այժմ նրան տեսնելը մի քիչ դժուար է, ասում է Ձէյտը, որովհետև տանից բնաւ դուրս չի գալիս: Ես էլ բաւականին ժամանակ է, որ նրան չեմ տեսել: Բայց ձեր թանկագին պատուի համար այսօր և եթ կը գնամ նրա մօտ ու մի կերպ նպատակդ կը հասկացնեմ նրան: Իսկ նա էլ ինչ որ ասու կամ հրամայեց, անմիջապէս կգամ քեզ կը հաղորդեմ» ասելով, իսկոյն ճանապարհ է ընկնում ու Լէյլու մօտ հասնելով, Մաճնունի դրութեան մասին տեղեկութիւն տալուց յետ, յայտնում է նաև, որ Մաճնունը կարօտք քաշելով, խիստ է ցանկանում, որ մի անգամ էլ գոնէ քեզ տեսնի»:

«Ես էլ իրան տեսնել շատ եմ ցանկանում, ասում է Լէյլին, մանաւանդ թէ աչքս միշտ կարօտով որոնում է նրա գեղատեսիլ կերպարանքը տեսնելու, սակայն առ այժմ ոչ մի հնար չունիմ: Միայն այս ինչ օրը աղքատներին իպնի— Սէլամի հոգու հացը պիտի տանք և ես վճռել եմ որ իմ ձեռքովը կերակուրները բաժանեմ... Թող այն օրը իբրև աղքատ, ձեռքը մի կաւէ աման առած՝ գայ բաժին տանելու, այն ժամանակ միմեանց կը տեսնենք»:

Ձէյտն այս խօսքերը լսելուց յետ, վերադառնում գալիս է Մաճնունի մօտ ու բոլորը մի առ մի հաղորդում նրան: Իսկ Մաճնունը լսելով այս բոլորը, քիչ է մնում ուրախութիւնից գոռի:

Որոշուած օրը Ձէյտը գալիս է Մաճնունի մօտ ու

ասում.— «Եղբայր վեր կաց գնանք... բայց քեզ այսպէս բռնորովին մերկ գնալ չի կարելի... բերում է մի ոչխարի մորթ ու Մաճնունի ետևից ու առաջևից սփածանելու (փէշ տիմալ) նման բարակ պարանով կապում ամրացնում է ու մերկութիւնը կիսով չափ մի կերպ ծածկում... յետոյ գլուխն էլ մի կիսամաշ արտախուրակ (քիւլլահ) է դնում ու ինչպէս քառասուն տարուայ մի մօլըացիկ աղքատ, վեր են կենում միասին դնում են: Սակայն մի այնպիսի ժամանակ են հասնում այնտեղ, երբ Լէյլին թևերը վեր քշտած, կուրծքին մետաքսեայ զոգնոց կապած, մէջտեղը դրսւած պղնձից շերեփով եկող աղքատի ամանը փլաւ էր լցնում ու ճամբայ գցում:

Այդ միջոցին Ձէյտը դէս ու դէն ընկնելով, պռունկը կոտրած մի կաւէ յաւաղ է ձեռք բերում ու Մաճնունին տալով ասում.— «Եղբայր, առ այս չանաղն ու մարդկերանց միջից սեղմուելով առաջ անցիր և մօտենալով սիրուհուդ կարգին տես ու յետ արի»:

Մաճնունը չանաղն ձեռքն առնելով, նրա ասածի պէս էլ անում է, բայց Լէյլուն տեսնելուն պէս, խելքը գլխից գնում է ու նուաղելով քիչ է մնում որ վայր գլորի: Միայն էլի մի կերպ ինքն իրան ժողովում է ու մի քիչ զրաղ քաշուելով հանգստանում... Այդ դրաման պատահած միջոցին, Լէյլին առանց շփոթուելու, շերեփով խփում Մաճնունի ձեռքի չանաղը կոտրում է:

Մաճնունը Լէյլու այս վարմունքից չափազանց ուրախացած, սկսում է կանգնած տեղը խաղալ ու պարել: Կարծելով թէ աշխարհ իրան առին, և փառք տալով Աստծուն, որ սիրուհին իրան չը մոռացած, ճանաչեց ու մարդի տեղ դնելով ալգպէս վարուեցաւ հետը: Այնուհետև կողմնակի կերպով, բաւականին երկար ժամանակ, մտիկ է տալիս երեսին ու ինքն իրան մտածում.— «Արդեօք մի օր էլ դարձեալ

Վարժանանամ տեսնելու՝ ասելով, մի երգ է երգում ու
թողնում այնտեղից հեռանում է:

Սիրունիս ինձ չէ մոռացել տակաւին,
Արժանացայ սիրուն ղէմքը տեսնելու,
Նորոգուեցան—բորբորուեցան ցաւերս հին,
Մի օր կ'ընիմ հետը արժան խօսելու:

Անցած օրերն երջանիկ են—խնդաղին,
Իսկ ներկան էլ տխուր է ու ցաւաղին,
Սիրունիս թողել է ինձի լալաղին,
Գիտէ որ շատ բաներ ունիմ ասելու:

Մէրը շինեց ինձ չքաւոր—մուրացիկ,
Բայց վերջապէս՝ տեսայ Լէյլուն գեղեցիկ,
Աշխարհի մէջ մի հատիկ է, անուշիկ,
Պէտքէ յաւերժհարսանց դասը դասելու:

Այն օրը երբ կգայ, որ մենք միասին,
Միմեանց հետ մտնենք ծաղկալից այգին,
Իւր ձեռքով մի ծաղիկ նուիրէ Մաճնունին,
Իբրեւ սիրոյ նշան՝ ծոցը պահելու:

Այնուհետեւ Լէյլին երբ իւր պարտքը Իպնի—Սէլամի
մահուան առթիւ կատարած, նրա համար որոշուած սգի
օրերը պահած վերջացրած է համարում, և ունեցած իրե-
ղէնները ուղաւերի վերայ բարձած գնում էր հօր տունը:
Մաճնունը անպատի մէջ հեռուից տեսնելով, շէնք ու
շնորքից ճանաչում ու ինքն իրան մտածում է.— „Սա ան-
պատճառ Լէյլին է, որ ունեցած չունեցածը ուղտերին բար-
ձած, քաշվում գնում է հէրանց տունը: Արդեօք մի խընդ-
րուածք որ անեմ, պիտի լսէ՞ ասելով՝ մօտենում է ու սկսում:

Վաղճանս մօտիկ է, օրերս հասած,
Բաց երեսդ տեսնեմ, անուշ սիրելի,
Քեզ նման հոգեհան բնաւ չեմ տեսած,
Բաց երեսդ տեսնեմ, անուշ սիրելի:

Կամովին զոհ դառայ սիրուն պատկերիդ,
Մատաղ լինիմ ես բոյ սև սև աչերիդ,
Խօսք չունիմ ասելու աղեղ ունքերիդ,
Բաց երեսդ տեսնեմ, անուշ սիրելի:

Անուշ քունս փախաւ, դարձայ վիրաւոր,
Անդադար շրջումեմ, շուար ու մոլոր,
Ընկերներս զաղաններն են ահաւոր,
Բաց երեսդ տեսնեմ, անուշ սիրելի:

Խղճալի Մաճնունիս զթա մի անգամ,
Մի տանջիր նորանոր ցաւով ամէ ամ,
Յաւերդ չեմ կարող տանել ամեն ժամ,
Բաց երեսդ տեսնեմ, անուշ սիրելի:

Լէյլին պատգարակի միջից Մաճնունի ձայնը լսելով ու
ճանաչելով, նրան կանչում է մօտն ու մի փոքր խօսելուց
լետոյ, յուսադրում է... «Երբ ողջութեամբ իմ բնակավայրը
հասայ, սիրելի Մաճնուն, այն ժամանակ Աստուծով մի օր
քեզ կը հրաւիրեմ ինձ մօտ ու սրտիդ ուղածի պէս քեզ կը
հիւրասիրեմ» ասելով՝ թողնում հեռանում է:

Պատմում են որ Մաճնունը Լէյլուն այդքան մօտիկից
տեսնելու ու նրա բերանից յիշեալ խօսքերը լսելուն պէս,
չափազանց ուրախութիւնից ապշում է ու քարացածի նման
կանգնած տեղը այնքան ժամանակ բեւեռուած անշարժ մը-
նում, որ այն կողմի թռչունները գալիս գլխի վերայ բոյն
են գնում ու ձագեր հանում թռցնում... Բացի այս՝ մինչև

անգամ ուրիշ ասողներ էլ կան, թէ Մաճնունը Լէյլու վերոյիշեալ յուսադրական խօսքերից այնքան հրապուրուած ու յափշտակուած է, որ կանգնած տեղը քարի նման արձանացած՝ մնում է անշարժ... և այդ միջոցին ոտքի տակի եղէգը ամբողջ մարմնի միջից անցնելով՝ զագաթից դուրս է գալիս ու երկարում է... (Այսպէս թէ այնպէս, երկու ենթադրութիւններն էլ, ճշմարտութիւնից հեռու՝ զուտ առասպելներ են):

Մաճնունի խոստում արած օրից բաւական ժամանակ անցնում է, բայց Լէյլին երբեմնապէս մտաբերում է և մի յարմար առիթ ու ժամանակ չի գտնում, որ Մաճնունին տուած խոստումը կատարէ՝ նրան հրաւիրէ մօտն ընդհարասիրէ...: Երբեմն էլ Զէյտը Լէյլու մօտ գալով, «բաւականին ժամանակ է որ, ասում է, Մաճնունին չեմ տեսել, գուցէ մի օր կը տեսնեմ...»: Մի կողմից էլ Մաճնունը սարերն ընկած, մի գիշեր Աստուծոց խնդրում է թէ. «ով երկնքի ու երկրի Արարիչ Տէր, սիրոյ հոգսերի մէջ հետզհետէ դրուծիւնս վատացաւ ու կեանքս փչացաւ... միակ խնդիրս Քեզանից այս է, որ կեանքիս վառած լուսափայլ ջահը դեռ ևս չը շիջած, բաց աչքով մէկ էլ արժանանամ չքնաղ սիրուհուս տեսնելու» ասելով՝ աչքերից հեղեղի նման արտասուք է թափում, ու այս սրտաճմլիկ երգը երգում.—

Կեանքս մօտ է իւր վաղճանին,
Սիրուն Լէյլի, արի՛ տեսնեմ,
Պատրաստվումեմ խրախճանին,
Արի՛ քեզ բաց աչքով տեսնեմ:

Գեղեցիկ օրերըս թռան,
Բաբախող սրտերըս սառան,
Չատերն իրանց մուրազն առան,
Մի՛ ուշանար, եկ որ տեսնեմ:

Արևս շուտ մայր կը մտնի,
Այլևս դու ինձ չես գտնի,
Ով ուզում է թող ինձ փտնի,
Չուտ մօտ արի, որ քեզ տեսնեմ:

Արի՛ Լէյլի, շուտով արի,
Մաճնունին ցանկայ դու բարի,
Հաղիւ թէ ապրի մի տարի,
Ա՛խ, շուտ արի, մի քեզ տեսնեմ:

Հետեւեալ առաւօտը կանուխ, երբ պատրաստվում էր ճամբայ ընկնել դէպի Լէյլու բնակավայրը, յանկարծ Զէյտը յայտնվում է այնտեղ ու Լէյլու կողմից ողջունելով Մաճնունին՝ ասում. «սիրուհիդ իւր ողջոյնի հետ միասին նաև միաժամանակ ներողութիւն է խնդրում, որ քեզ տեսնելուց ու քեզանից բաժանուելու օրից մինչև ցայժմ, նա էլ քեզ նման անդադար սիրոյ կրակով լերդն ու թոքը այրում—խորովում է, ու քեզ իւր սրտի մէջ միշտ անմոռաց ունի: Հաղիւ թէ այսօր խեղճը մի քիչ յարմար ու առանձին ժամանակ էր գտել, որ ինձ կանչեց և յատկապէս ուղարկեց՝ քեզ իւր մօտ հրաւիրելու. ուրեմն վեր կաց գնանք»:

Մաճնունը չափազանց ուրախութիւնից և սիրուհու անունը լսելուց, նախ ինքն իրան կորցնում է... և ապա մի քիչ յետոյ կամաց կամաց ուշքը վերան գալով, իւր գաղաների հետ միասին ճամբայ ընկած, Զէյտի առաջնորդութեամբ գնում է Լէյլու մօտ,

Բնակավայրին մօտեցած միջոցին, Զէյտն առաջ անցնելով՝ գնում է Լէյլուն աւետիք տալու: Իսկ Լէյլին այս լուրն առնելուն պէս՝ աճապարանք իսկոյն դուրս է թռչում ու երբ Մաճնունին տեսնում է, քիչ է մնում գինեմով մարդի նման հարբի—ցնդի... բայց սթափուելով ու զգաստանալով, Մաճնունի ձեռքից բռնած, միասին գնում մտնում են տուն...

Ջէյտն էլ մէջտեղը երկուսին ծառայութիւն է անում... Իսկ Մաճնունի հետ բերած վազրներն ու առիւծներն Լէյլու բնակարանը այնպէս են շրջապատում, որ թռչուններն անգամ չէին կարող այնտեղից թռչելով անվնաս անցկենալ:

Այսպէս Լէյլին ու Մաճնունը միատեղ գալով, պէտք էր որ անուշ անուշ խօսք ու զրոյց անէին. սակայն կարծես թէ այդ վայրկենին երկուսի էլ լեզուն բռնուած էր ու խօսքերը բերաններից աքցանով (քէլպէթին) պէտքէր դուրս քաշել... ապուշի նման մնացել էին միմեանց երեսի նայելով... Վերջապէս Լէյլին այդ ընդհանուր լռութիւնը խզելով ասում է. «Ո՞վ իմ սրտով սիրած սիրական Մաճնուն, երկար ժամանակ է որ սիրոյ և կարօտի կրակով միմեանց համար հալվում մաշվում ենք: Մեր լաց ու կոծի ձայնը երկինք հասաւ... Աչքերիցս թափած արցունքը գետ դառաւ ու մեզ ողողեց... մի ժամ միմեանց տեսած միջոցին, հազար հոգու չափ մէկ մէկու վերայ տենչում ու փափագում էինք... փառք Աստուծոյ այժմ նպատակներէս հասանք, յոյսերս փթթած վարդերով կը պսակուի... Երկնքի սոխակների նման աղաղակ էինք բարձրացնում՝ ու թուրթակների նման խօսում էինք, բայց մեր արդարացի ձայնն ու բոլորը լսող չկար... ոչ ոք մեզ և մեր կրակուած սիրոյ վերայ ուշադրութիւն չէր դարձնում, և դուցէ թէ, դեռ միջև անգամ շատերն էլ մեզ մեղադրում ու դատապարտում էին... Բայց այդ էլ շատ մեղադրելի չէ. ըստօրում սիրոյ մասին տգէտներն ու յիմարները անշուշտ այդպիսի դատաստան ու վճիռ պիտի կտրէին... Միայն ինչ էլ կուզէ լինի, անցան այն փոթորկալից օրերը, և յոյս ունիմ որ այն սև օրերին, այսուհետև պիտի յաջորդեն պաշտաւ. ու գեղազուարճ օրեր... Արդեօք այլ ևս մի խօսք պահաւ թողի՞ ասելու» ասում է ու լռում:

Նոյն վայրկենին Մաճնունը Լէյլու այս խօսքերին հետևեալ կերպով է պատասխանում. «Ո՞վ իմ հաւատարիմ ու

սրտակից սիրուհի... Թող Ալլահը քոյ պայծառ օրերդ չը խաւարեցնէ. Թող անբաղդութիւններն ու արհաւիրքները քեզնից հեռու մնան, թող քոյ անմեղ սիրտը երկմտութեան համաճարակ ախտով չը թիւնաւորուի... բայց գալով թշուառներին, բնաւ չեմ տեսած որ այդ ողորմելիները նըպատակի հասնին և ուրախանան... Թէպէտ հազարաւոր բերաններ նրանց օրհնում ու ցանկանում են, որ նրանց յոյսերը պսակուի-աննպատակ ու թերափափագ չը մեռնին... Միայն ինչ էլ կուզէ լինի, այդ սև աչերդ, աղեղ ունքերդ, մեղրաթաթախ շրթունքներդ ու քաղցրախօս լեզուդ շունչս կտրում են և յոյսս ու ոյժս խլում ինձանից... Էհ, քնչ անեմ, այսուհետև իմ ու քոյ վիճակը թողնումեմ բաղդին ու ճակատագրին, ինչպէս ուզում են թող այնպէս վճռեն ու որոշեն» ասում է ու հետևեալ տողերը երգում.—

Հուսնի մանեկին է նման—
Սիրահարի սիրուն դէմքը,
Ում բողոքէ, կամ ում ուղղէ,
Իւր բողոքն, անցկացած դէպքը:

Սիրտը մի եռուն հնոց է,
Մէջը լիք կրակ ու բոց է,
Մէրին անձնատուր լինողի
Հէք հոգին յարաժամ խոց է:

Մէրը մի նպատակ ունի—
Որ սիրուհուց փափագն առնի,
Մաճնուն, դու էլ կակնկալես,
Բայց նպատակիդ չես հասնի:

Վերջապէս Մաճնունը իւր սիրուհուն տեսնելուց և նրա հետ ունեցած խօսակցութիւնից խիստ գոհ է մնում...

«Փառք Աստուծոյ, ասում է, որ վերջապէս քեզ գտայ ու արժանացայ տեսնելու: Արդէն նպատակիս հասայ, այլ ևս ոչինչ պակաս չը մնաց, յոյս ունիմ որ գործերս էլ գլուխ կգայ. այժմ ճշմարտութիւնը մեր կողմն է: Սակայն իմ մէջ մի կասկած մնաց... կարծես թէ ես մի անշունչ ու անհոգի պատկերի նման եմ, վերաս կենդանութիւն չկայ... կարծես թէ յոյսը դրուծիւնս փոխելով, ինձ դէպի թշուառութիւն ու վիշտն է տանում... ախ, այս կասկածանքից էլ մի ազատւէինք» ասելով՝ սիրոյ բորբոքն ու հառաչանքը տարուբերում է խղճալուն:

Այդ միջոցին էլ Լէյլին Մաճնունի սիրտը շահելու և նրա կասկածները փարատելու համար, մի քանի յուսալից խօսքեր է ասում...: Վերջապէս Մաճնունը Լէյլու հետ պայման դնելով, այնտեղից հեռանում է իւր գազանների հետ միասին:

Յուզուած սիրտը մի կերպ սփոփելու համար, հետևեալ կսկծալի ու սրտամորմոք երգն է երգում.—

Դառնութեամբ լցրեցին իմ մաքուր սիրտս,
Դուրս վանեցին իմ ծաղկոցից սոխակս,
Իզուր թափել տուին արցունքս, քիւրտս,
Խորշակահար արին նոր բարունակս:

Կարծես յոյսը սև սրտիս մէջ մեռած է,
Մինչի այսօր արածներս կորած է,
Ինձ տեսնողը կասէ թէ մոլորած է,
Ափսոս, գնաց կորաւ իմ աշխատանքս:

Երազ էր իմ կեանքս, օրերս ցնորք,
Վճիռ կարդաց դէմս՝ բաղդը անողոր,
Մաճնուն, հում պիտի տաս բաղդիցդ բողոր,
Լէյլի, չը մոռանաս վիշտ տառապանքս:

Մաճնունը Լէյլու հետ այսքան խօսակցելուց, ժամանակ անցկացնելուց ու անխարդախ պայման դնելուց յետոյ էլ, դարձեալ մի յագեցուցիչ բաւականութիւն չի գտնում:

Մի քանիսները պատմում են, որ Լէյլին ու Մաճնունը միմեանցից լիուրի բաւականութիւն չստանալուց ու հեռանալուց յետոյ... իբր թէ մի օր Լէյլին տեսնում է, որ երկինքը մթազնեց ու անձրևաբեր սև ամպերով ծածկուեցաւ...: Այդ միջոցին խօսքն ուղղելով դէպի երկինք ասում է.— «Ի՞նչ, միթէ քոյ ցաւդ էլ իմիս նման մշտապէս սիրտդ սիրոյ անշէջ կրակով այրում ու տոչորում է, որ սգոյ սև շրջադգեստ հագար...»: Այսպէս բողոքելով ու տրտնջալով, աչքերից անձրևի կաթիլների նման արտասուքը վալր է հօսում-հեղեղ դարձնում ու ինքը մէջը մնում մոլորուած: Բայց յուզուած ու բորբոքուած սրտով՝ հետևեալ երգն է երգում.—

Երկինքն էլ ինձ նման սև շղարշ առաւ,
Դէմքը ծածկեց մռայլ սգապատ քօղով,
Կարծես անշէջ հրով - կրակով վառաւ,
Երկիրը ողողեց անձրևի ցօղով:

Միթէ երկինքն էլ է սիրով տոչորուած,
Կամ մեզ նման սիրոյ բոցերով այրուած,
Ինչո՞ւ է բորբոքուել, ինչո՞ւ կրակուած,
Ինչո՞ւ է երեսը ծածկել ամպշողով:

Սև շրջադգեստ ինձ է վայել, ո՞վ երկինք,
Այդ պարզեղ քեզնից ինձ տրուեց բաժինք,
Թէև Լէյլուն համարում են նախատինք,
Միայն հոգ չէ, շուտ կծածկեն սև հողով:

Այս տեսակցութիւնից մի քանի օր յետոյ, Լէյլու դրուծիւնը փոխվում է—սկսում է տկարանալ ու հետզհետէ

հիւճիլ և մաշիլ. . զոյնը գցում է, գեղեցկութիւնը հեռանում է իրանից ու դիակի նման անկողնում պարկած է մընում:

Լէյլու դրութիւնը մայրը տեսնելով, խելքը գլխից գընում է. . «անուշիկս, աչքիս լոյս, ասում է, յանկարծ քեզ ինչ պատահեց, որ գոյնդ այդպէս գցեցիր»:

Լէյլին սրտի խորքից մի ախ քաշելով պատասխանում է. — Սիրելի մայրիկ, կեանքիս այգում տաք խորշակ փչեց... այսուհետեւ ինձ բժշկելու համար արած ջանքերն անօգուտ ու դատարկ են... իմ վերքն անբուժելի է... ինձանից յոյսերդ կտրեցէք... ինձ յանձնեցէք միայն Աստուծոյ խնամքին: Տուած կաթդ ու ինձ վերայ ունեցած երախտիքդ հալալ արա՝ ասելով՝ մօր ձեռքն համբուրում է ու վերջն աւելացնում. — «Բառատ մայրիկ, քեզանից միակ խնդիրս այն է, որ մեռնելուցս յետոյ, գագադս վարդերով, մանիշակներով և ուրիշ գոյնզգոյն ծաղիկներով զարդարէք... պատանս կարմիր արիւնով ներկէք, որ սիրոյ համար զոհ լինելուս նշանակը լինի... Այսպէս զարդարուած կը թաղէք ինձ... Սիրոյ ձեռքից վտարանդի եղած Մաճնունս, գիտեմ որ իմ իւր համար արած անձնագոհութիւնները միտ բերելով՝ կգալ գերեզմանիս փին կը նստի, ինձ կորոնէ, բայց դամբարանիցս զատ ուրիշ ոչինչ չի գտնի այնտեղ... Եւ իմ ցաւերով ու հոգսերով ալրուած, միայն պիտի գառնապէս սգալ ու ողբալ և լաց ու կոծ անելով սե օրերն անցկացնէ... Ուստի, անուշ մայրիկ, այս կտակն եմ քեզ թողնում, որ Մաճնունիս իմ կողմից ընդունես քեզ մօտ օրդեգիր ու քեզանից ծնուած հարազատ զաւակիդ նման պահես-պահպանես և մտիկ տաս: Մեղմ ու անոյշ վարուելի հետը, որ նրա վշտածեծ, վերաւորուած ու մաշուած սիրտը չը մնայ քեզանից: Ամուր ձեռքով բռնէ նրան, որովհետեւ խեղճ է, թշուառ է ու վշտա-

հար: Եւ այդ բոլորը նա իմ երեսիցն է գտել. ես էի պատճառը, որ նա այդ օրին ընկաւ: Իմ սէրը նրա ոսկորները քամեց—ցամաքեցրեց, մարմինը մաշեց— հիւճեց ու կմախք դարձուց, որ այժմ զառամեալ ծերունու նման գերեզմանի փին դողդողում է և օրըստօրէ երիտասարդական այդ կայտառ հասակի մէջ, իւր օրհասական մահին է սպասում: ասելով՝ արտասուալից աչքերով այս երգն է երգում. —

Խորշակահար եղաւ նորատունկ այգիս,
Ծաղիկներս թառամեցան—չորացան,
Թրթուրը մօտեցաւ նոր բացուած վարդիս,
Վարդենիքս խանձոտեցան—գօսացան:

Էլ չկայ յոյս նորից վերականգնելու,
Կամ թէ մի կերպ-լաւ ու վատ նորոգելու,
Ապարդիւն է աւերակին հսկելու,
Որովհետեւ հիմնովին կործանեցան:

Այգուս հետ ցամաքեց իմ ոսկորներս,
Արեւակէզ եղան հասած հասկերս,
Տեղ չհասաւ բողոքներս—խօսքերս,
Նորածիլ բոյսերս, ան, ցամաքեցան:

Լէյլի, նպատակդ մնաց կիսկատար,
Տգէտ հօր երեսից մուրազդ չառար,
Մաճնունին էլ արիւր դու խորշակահար,
Չարակամ մարդիքը խիստ ուրախացան:

Լէյլին իւր կտակը մօրն աւանդելուց յետոյ. — «Ո՛վ Տէր Աստուած, հոգիս քոյ ձեռքն եմ աւանդում... իմ ու խղճալի Մաճնունի նպատակը եթէ այս վաղանցուկ աշխարհում չը կատարուեց, գոնէ հանդերձեալում պսակէ ու քոյ սուրբ օթեանիդ մէջ միմեանց տեսութեան արժանի արա, որպէս

զի մարմիններս դերիզմանի մէջ գէթ անդորրութիւն ու հանգստութիւն գտնեն:

Այս կարճ աղօթքն ասելուց յետոյ, իսկոյն մաքուր ու ամբիժ հոգին աւանդում է Հօր Աստուծոյ ձեռքը:

Մայրն ու մերձաւոր ազգականները, բարեկամներն ու դրացիք լաց եմ լինում, ողբում են նրա տարաժամ մահը... ու Լէյլու աւանդած կտակը իսկութեամբ կատարում են և մարմինը զարդարուած դադաղի մէջ դնելով, իրանց բնակավայրի ժողովրդեան հետ միասին հաւաքուած, տանում յանձնում են հողին:

Եւ որովհետեւ Զէյտը Լէյլուն պատահած դժբաղդութիւնից, այն է, նրա մահից տեղեակ էր, ուստի օձիքը պատառելով, հագի շորերը կտոր-կտոր է անում, սև հանդերձներ է հագնում, աչքերից արիւն արտասուք թափելով դիմում է դէպի Լէյլու գերեզմանը ու այնտեղ լաց ու կոծ է անում... Այնուհետեւ փռուվախ անելով գնում է լեռները Մաճնունի մօտ...:

Մաճնունը բաւական հեռուից Զէյտին այս դրութեան մէջ տեսնելով, այստեղ անպատճառ մի դժբաղդութիւն կայ մտածում է ինքն իրան ու խելքը գլխից գնում է... Մի քիչ յետոյ սթափուելով՝ հարցնում է. «ո՞վ իմ սիրուհու հաւատարիմ սրտակից, քնչ անբաղդութեան մէջ ես ընկել, որ այդպէս սուգի սև հանդերձներ հագած դառնապէս ողբում ես»:

Զէյտը սրտի խորքից մի ախ է քաշում ու հատկեալ ձայնով ասում է. — Ես որդակը մեր պարտիզի ամենաընտիր ծաղիկը թառամեցուց — չորացուց... յոյսերս մեռաւ գնաց... այսուհետեւ այլ ևս ուրախութեան ոչ մի պատճառ չկայ մեզ համար... Անիրաւ ժամանակը այն անմեղ ու չքնաղ կոյսին հոգմահար անելով՝ սև հողի ծոցը դրեց... այլ ևս աշխարհի երեսին Լէյլի չկայ... նա քեզ օրհնելով մեռաւ ու անդարձ գնաց դէպի յաւիտենականութիւն:

Մաճնունը այս բօթաբեր լուրը լսելուն պէս, միմիայն մի ճիչ է արձակում ու նուաղած վայր ընկնում... բաւականին ժամանակ դիակի նման անշունչ մնում է ընկած տեղը. Վերջ ի վերջոյ Զէյտի գործ դրած միջոցներով մի քիչ ըսթափվում է ու գոռածի նման տեղից վեր թռչելով սկսում է ինքն իրան խփել քարերին ու ժայռերին... Ինչ և իցէ, Զէյտի օգնութեամբ հազիւ հազ այլալուծած գնում է Լէյլու գերեզմանի վերայ է ընկնում և ուշաթափւում է... Այսպէս երկար ժամանակ մնալուց յետոյ, դարձեալ վեր է կենում, լալիս է, անգիտակցաբար այս ու այն կողմն է ընկնում...: Այստեղ սիրուհու գերեզմանի վերայ հետեւալ սրտառուչ երգն է երգում. —

Անհետ թուաւ դեղձանիկս վանդակից,
Անդարձ գնաց, այլևս յետ չի դառնայ,
Այսուհետեւ էլ չունիմ ոք կարեկից,
Ծով ցաւերս ինձանից ո՞վ պիտ բառնայ:

Նորափթիթ կեանքս թառամեց գնաց,
Երազայոյս խորհուրդս փորս մնաց,
Չատերը կարծումնն Լէյլիս է քնած,
Բայց ես գիտեմ, թէ երբ պիտի արթնանայ:

Առանց նրան կենդանութիւնն ինչ կանեմ,
Էլ ում համար գոյն — գոյն ծաղիկներ ցանեմ,
Կամ թէ ումնից ես պիտի վրէժ հանեմ,
Երբ չկայ իմ Լէյլին, որ ուրախանայ:

Դատարկ է աշխարհը, դատարկ ամեն բան,
Սիրածդ առարկան քեզ կը զլանան,
Մաճնուն, թէ խօսացիր, լաւ պատիժ կտան,
Սիրոյ զոհ գնալը, ո՞վ կհասկանայ:

Մի քանի օր էլ գերեզմանի շուրջը դառնակակիճ լացով ու ողբով ժամանակն անցկացնելուց յետոյ, միայնակ կրկին վերադառնում գնում է դէպի լեռները: Անուհետեւ դրութիւնն ևս առաւել սկսում է վատանալ... Ամեն ոք նրան տեսնելիս խղճահարվում էր ու վերան լաց էր լինում: Իսկ ինքը Մաճնունը, կաթուածահար եղած, տկարացած, հիւժուած—մաշուած ու կեանքի վերջին կէտն հասած, գետնի վերայ պարկած տեղն, արտասուելով հետեւեալ խընդրուածքն է անում Աստուծուց.— «ո՛վ Տէր, ծառայիդ հոգին ա՛ռ ու ազատ արա այս թշուառ դրութիւնից... որովհետեւ նագելի Լէյլուն կորցնելուց յետոյ, այլ ևս ինձ ինչ կեանք է պէտք... գիտես, Տէր, որ այլ ևս ոյժ ու կարողութիւն չմաց վշտերն ու տառապանքները տանելու... Մի ամբողջ տարի սիրուհուս շիրմի շուրջը պտտելով, բազկատարած Քեզ էի դիմում: Արդ ժամանակն է... ո՛վ Տէր, ընդունէ հոգիս» խօսքերը արտասանելուն պէս, հոգին իսկոյն աւանդումէ...

Խեղճի դիակը մի օրոշ ժամանակ մնում է անթաղ. որովհետեւ մի տարուց աւելի այդ կողմերում ոչ ոք չի պատահում: Մօտը գտնուած գաղաններն էլ, երբ տեսնում են որ Մաճնունի դիակը հանգաւ, նեխաւ ու փոշիացաւ և միայն չոր ոսկորները մնաց, թողնում գնում են մի կողմ:

Բաւականին երկար ժամանակ անցնելուց յետ, Մաճնունի բարեկամներն ու ընկերները լսելով ու տեղեկութիւն առնելով նրա մահուան մասին, որոնելով գալիս ցրուած ոսկորները գտնում հաւաքում տանում են, Լէյլու գերեզմանը բաց անելով, նրա մէջ թաղում և երկու սիրահարներին միայն գերեզմանի սառ ծոցի մէջն են միմեանց հետ միացնում:

Հեքեթաբաններն ահա այսպէս են պատմում այն սիրոյ զոհ գնացածների—Լէյլու և Մաճնունի հեքեթաթը, որ տալիս ենք վիպասէր ժողովրդի ձեռքը կարգալու:

ՄԵՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՆ

„Քեարամի և Ասլու“ հեքեթը — (սպանուած)	
„Շահ-Իսմայիլի“ — (սպանուած)	
«Դահար-Սիրզայի» — (սպանուած)	
«Աշըղ-Ղարիբի» հեքեթը	40 կ.
Այբենարան պատկերազարդ	5 կ.
„Քեռուզլու — (Հասան-Փաշայի) հեքեթը	25 կ.
„Լէյլու և Մաճնունի“ հեքեթը	30 կ.

ԳԻՆՆ Է 30 Կ.

Մամուլի ասկ են և հետզհետէ լոյս կսեսնեն Սղեք. Սխիթար-
եանցի հետեւեալ ինքնուրոյն և քարզման. գրուածները —

- 1) Հին և նոր ճարտարագետութիւնը Շիրակում և զբայն գտնա-
ներում — պատկերազարդ.
- 2) Կրթական օտանաւոր Հանելուկներ.
- 3) Շիրինի և Ծարհատի հեքեթը երգերով հանգերմ.
- 4) Դահար-Սիրզայի հեքեթը Բ. տարագրութիւն.
- 5) Աշըղ-Ղարիբի հեքեթը Բ. տարագրութիւն.
- 6) Սարէն-ձորէն, Քարէն-քուէն — ուիք հատ ժողովրդական հեքեթի
ներ, առանց երգերի.

Գրութարով գնողներին առանձին զեղջ կը լինի

Գիմել — Александропол
Типография А. М. Малахасянца.